

Ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen

Samrådsredogörelse november 2024

Region Stockholm möjliggör en hållbar utveckling av Stockholmsregionen genom en regional utvecklingsplanering som grundas på kvalificerat underlag och analys. Genom samverkan och kommunikation bidrar vi till att regionens aktörer når en samsyn gällande regionens tillväxt och utveckling.

Region Stockholm tar initiativ till och skapar förutsättningar för att visioner, mål, strategier och åtaganden i den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen, kan förverkligas.

Citera gärna innehållet i rapporten men uppge alltid källan. Även kopiering av sidor i rapporten är tillåtet, förutsatt att källan anges och att spridning inte sker i kommersiellt syfte. Att återge bilder, foto, figurer och tabeller (digitalt eller analogt) är inte tillåtet utan särskilt medgivande.

Region Stockholm
Box 22550, 104 22 Stockholm
Besök: Lindhagensgatan 98
Telefon växel: 08-123 130 00
E-post: regionstockholm@regionstockholm.se
www.regionstockholm.se

Datum: november 2024
Diarienummer: RS 2024-0344

Innehåll

Innehåll	3
Om samrådsredogörelsen	5
1 Skriftliga samrådssvar	7
1.1 Övergripande synpunkter	7
Sammanfattningen av remissvaren	7
Regionledningskontorets kommentarer	8
1.2 Styrkor och utmaningar	10
Sammanfattning av remissvaren	10
Regionledningskontorets kommentarer	12
1.3 Vision, mål och prioriteringar	14
Sammanfattning av remissvaren	14
Regionledningskontorets kommentarer	20
1.4 Rumslig utveckling och plankarta	24
Sammanfattning av remissvaren	24
Regionledningskontorets kommentar	31
1.5 Gemensamt ansvar för den regionala utvecklingen och former för samverkan ..	40
Sammanfattning av remissvaren	40
Regionledningskontorets kommentarer	43
1.6 Samlad konsekvensbedömning	45
Sammanfattning av remissvaren	45
Regionledningskontorets kommentar	45
1.7 Beräkning av demografiskt bostadsbehov i Stockholmsregionen 2022-2060	46
Sammanfattning av remissvaren	46
Regionledningskontorets kommentar	46
1.8 Övrigt	46
2 Samrådets aktiviteter	48
2.1 Översikt möten 2023	48
2.2 Översikt möten 2024	49
2.3 Framtidens Stockholmsregion – poddserie	51
2.4 Medborgarundersökningen	52
2.5 Unga regionutvecklare	52
2.6 Internationell peer review	53
Bilaga: Länsstyrelsen i Stockholms läns yttrande	55

Stockholmsregionen – Europas mest attraktiva och hållbara storstadsregion – att bo, leva och verka i.

Den gemensamma visionen för Stockholmsregionen är ambitiös. För att lyckas uppnå den, behöver vi aktörer i Stockholmsregionen samverka och sträva åt samma håll utifrån gemensamma mål och prioriteringar.

Mellan den 10 april och 30 september 2024 har Ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen, varit på samråd. Samrådsredogörelsen redovisar en sammanställning av de cirka 200 remissvar innehållande synpunkter som har inkommit (kapitel 1). Sammanlagt utgör de inkomna remissvaren cirka 1500 sidor. Under samrådet har också ett stort antal aktiviteter genomförts och finns beskrivna i kapitel 2 i denna samrådsredogörelse.

Samrådsförslaget till en ny regional utvecklingsplan är resultatet av faktainsamling, analyser och en omfattande dialog tillsammans med företrädare för kommuner, myndigheter, näringsliv, akademi och civilsamhälle. Många inspel, önskemål och idéer har förts fram under processens gång.

Jag vill rikta ett stort tack till alla som på olika sätt bidrar med stort engagemang och intresse till den kommande regionala utvecklingsplanen. Vilken kraft det ligger i att utveckla Stockholmsregionen tillsammans!

Region Stockholm ser fram emot att mötas och hoppas att ni liksom vi ser att ett gemensamt ansvar och arbete är avgörande för en hållbar och framgångsrik utveckling av vår Stockholmsregion.

Anton Västberg
Utvecklingsdirektör
Region Stockholm

Om samrådsredogörelsen

Mellan den 10 april och 30 september 2024 har det varit möjligt att lämna skriftliga synpunkter på samrådsförslaget till Ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen. Denna samrådsredogörelse redovisar en sammanställning av de 201 remissvar innehållande synpunkter som har kommit in.

Syftet med den skriftliga remissen har varit att få in synpunkter och perspektiv från länets aktörer för att kunna göra de prioriteringar och vägval som i slutändan ska resultera i en regional utvecklingsplan som så många aktörer som möjligt har nytta och stöd i. Samrådsförslaget till ny regional utvecklingsplan har också varit ett underlag för dialoger om Stockholmsregionens framtida utveckling. Under remisstiden har ett stort antal aktiviteter genomförts och finns listade i kapitel 2 i denna samrådsredogörelse. Samrådsredogörelsen utgör underlag till beslut om inriktningen för det fortsatta arbetet med den nya regionala utvecklingsplanen.

Tillsammans med remissen har fyra övergripande frågor med två respektive tre delfrågor skickats till samrådsaktörer. Remissinstanserna har ombetts att i sitt svar utgå från remissfrågorna:

Styrkor och utmaningar:

- Har ni synpunkter på de styrkor och långsiktiga utmaningar som beskrivs?
- Hanterar samrådsförslaget de utmaningar vi står inför, däribland klimatförändringar och det förändrade omvärldsläget och dess tänkbara konsekvenser? Vad kan utvecklas?

Vision, mål och prioriteringar:

- Visar vision och mål regionens vilja? Fångar prioriteringarna åtgärder som leder till att vi kan hantera de gemensamma utmaningarna och vidareutveckla regionens styrkor?
- Hur kan prioriteringarna utvecklas? Är någon prioritering viktigare än andra och varför? Bör någon prioritering utgå och varför?
- Vilka indikatorer mäter på bästa sätt målen?

Rumslig utveckling och plankarta:

- Saknar ni information eller förhållningssätt gällande den rumsliga utvecklingen?
- Hur ser ni på plankartans utformning och tillhörande förhållningssätt?
- Är utgångspunkterna för bebyggelsestrukturens avgränsning tydliga?

Gemensamt ansvar för den regionala utvecklingen och former för samverkan:

- Hur ser er organisation på er roll kopplat till den regionala utvecklingen och hur kan er organisation bidra för att vi ska nå planens mål och stärka genomförandet?
- Vilka dialog- och samverkansformer bör vi använda eller utveckla för att kunna agera tillsammans för att nå planens mål och stärka genomförandet?

Denna samrådsredogörelse följer frågorna ovan där det inledningsvis presenteras synpunkter på identifierade styrkor och utmaningar. Därefter följer synpunkter på vision, mål och prioriterade åtgärder. I nästa avsnitt presenteras synpunkter på rumslig struktur och plankartan. Därefter återges synpunkterna på gemensamt ansvar för den regionala utvecklingen och former för samverkan följt av synpunkter om den samlade konsekvensbedömningen samt övriga synpunkter.

Regionledningskontoret vill tacka alla aktörer för visat intresse och de gedigna remissvaren samt engagemang och bemötande vid alla möten under samrådet.

1 Skriftliga samrådssvar

1.1 Övergripande synpunkter

Sammanfattningen av remissvaren

Remissvaren visar att det finns delade uppfattningar om vad den regionala utvecklingsplanen fyller för funktion och hur den bör tillämpas. Detta gäller främst för de rumsliga frågorna i planen. För att exemplifiera detta menar bland annat en del kommuner att planen är ett verktyg som ska vara ett underlag för hur Stockholmsregionens aktörer gemensamt kan lyfta utmaningar till statlig nivå och därigenom få gehör för viktiga frågor, såsom bostadsförsörjning och infrastruktur. Andra aktörer, som till exempel Länsstyrelsen i Stockholm och Trafikverket, utgår däremot från att planens funktion är att utgöra underlag för avvägningar som behöver göras när det gäller hållbar markanvändning.

Flera aktörer (exempelvis Region Östergötland, Tillväxtverket, Täby kommun, Gnesta kommun, Region Stockholms trafiknämnd och Region Stockholms Hälso- och sjukvårdsnämnd) anser att samrådsförslaget är lättläst, pedagogiskt disponerat, genomarbetat, och innehåller relevanta uppdateringar jämfört med RUFS 2050. Flera remissinstanser uppskattar att samrådsförslaget är kort i sin omfattning i jämförelse med RUFS 2050.

Samtidigt lyfter flera aktörer, bland annat Fastighetsägarna Stockholm, Hyresgästföreningen Region Stockholm, Centrum för arbets- och miljömedicin (CAMM), Region Uppsala och Klimataktion Stockholm, bristen på bakgrundsbeskrivningar och analys. De saknar exempelvis demografiska analyser och beskrivning av den analys som ligger till grund för styrkor och utmaningar. Många remissinstanser anser att förslaget till ny regional utvecklingsplan skulle gynnas av en tydligare röd tråd och efterlyser kopplingar mellan mål och prioriterade åtgärder. Vidare efterfrågas också tydligare kopplingar till underliggande strategier. Flera remissinstanser anser att prioriteringarna är för vagt formulerade. Det framhålls även att det är svårt att se skillnad på de målformuleringar som beskrivs och formuleringarna på prioriteringar då de liknar varandra. Den påtalade bristen av bakgrundsbeskrivningar och analyser ser regionledningskontoret över.

Länsstyrelsen i Stockholms län samt Tillväxtverket bedömer att samrådsförslaget uppfyller de formella krav som ställs på en regional utvecklingsstrategi.

Flertalet viktiga perspektiv lyfts fram som saknade i samrådsredogörelsen. Det finns ett behov att utveckla och förstärka den sociala hållbarhetsdimensionen kopplad till jämlikhet, folkhälsa, barnrätt och funktionsrätt för att skapa ett socialt hållbart samhälle. Flera remissinstanser, däribland Barnombudsmannen, Länsstyrelsen i Stockholms län och flera kommuner inom Stockholmsregionen, påpekar att den regionala utvecklingsplanen saknar koppling till barnkonventionen samt barn- och ungdomsperspektivet. Därutöver saknas funktionsrättsperspektivet i den regionala utvecklingsplanen, vilket påtalas av bland andra Synskadades Riksförbund Stockholm Gotland, Funktionsrätt Stockholm och Barnombudsmannen, och som remissinstanser anser som brist i arbetet för ett socialt hållbart samhälle. SPF seniorerna anser att äldre invånares kunskap och erfarenheter bör ses som en resurs för utvecklingen. Också folkhälsoperspektivet behöver integreras tydligare, anser

Folkhälsomyndigheten, CAMM, Karolinska universitetssjukhuset och flera aktörer kopplad till folkhälsa. Flera remissinstanser, exempelvis Länsstyrelsen i Stockholms län, Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) och Upplands Väsby kommun lyfter också att beredskapsperspektivet behöver synliggöras mer i den regionala utvecklingsplanen.

I remissvaren har det inkommit synpunkter på språk och ordval. Detta gäller såväl vilka ord och termer som används i samrådsförslaget och enligt remissinstanserna bör användas istället, samt att samrådsförslaget är inkonsekvent och använder olika benämningar för samma företeelse. Exempelvis gäller detta begrepp avseende civil beredskap, social och ekologisk hållbarhet med flera. Flera aktörer, exempelvis Upplands-Bro kommun, Nynäshamns kommun och Järfälla kommun har synpunkter på illustrationer, kartor och layout.

Regionledningskontorets kommentarer

Regionledningskontoret framhåller att den regionala utvecklingsplanen fyller många olika funktioner och har ett stort antal målgrupper. Planen utgör ett underlag för gemensam ställning kring viktiga regionala utvecklingsfrågor och är därigenom ett underlag för dialog med bland annat statlig nivå. Den regionala utvecklingsplanen är samtidigt också en plan som syftar till att utgöra underlag för avvägningar gällande mark- och vattenanvändning i syfte att nå en hållbar utveckling. Regionledningskontorets slutsats är att remissinstansernas kommentarer inte ger anledning till att se över planens struktur och innehåll i någon större omfattning men avser förtydliga de regionala aspekterna av de rumsliga strukturerna samt att tydliggöra skrivningarna kring planens roll och funktion. Den regionala utvecklingsplanen konkretiseras i olika tematiska strategier och handlingsplaner, som är underordnade den regionala utvecklingsplanen.

Regionledningskontoret anser dock att det fortsättningsvis är av största vikt att det finns en samsyn om och en acceptans för den regionala utvecklingsplanens funktion, nytta och användbarhet. Regionledningskontoret menar att denna samsyn och acceptans främst kan uppnås genom dialog och att det i den fortsatta dialogen är viktigt att fortsätta att prata om planens funktion, nytta och användbarhet tillsammans med regionens aktörer.

Regionledningskontoret arbetar även med att utveckla processen kring ett starkare och mer kraftfullt genomförande och framhåller att det även i genomförandet, som följer efter planens antagande, blir viktigt att fortsätta arbeta med tolkningen och tillämpningen av planen tillsammans med regionens aktörer.

Regionledningskontoret ser över och tydliggör den röda tråden genom hela dokumentet.

Regionledningskontoret håller med om brister avseende barnperspektivet, folkhälso- och jämlikhetsperspektivet. Under samrådet har regionledningskontoret arbetat med att stärka barnperspektivet genom att involvera ungdomar i processen (läs mer om detta arbete i kapitel 2 Samrådets aktiviteter). Detta gäller också för medborgarperspektivet. Representanter för organisationer som jobbar med barn (till exempel Scouterna) har varit involverade i arbetet med att identifiera Stockholmsregionens styrkor och utmaningar och redan där bidragit med barn- och ungdomsperspektivet. Regionledningskontoret kommer i granskningshandlingen att se över olika områden som har ett utpekat ungdomsperspektiv och kommer att göra tillägg i text. Detsamma gäller för förtydligande av folkhälso- och jämlikhetsperspektiv. Dessa tre perspektiv kommer också att belysas i en större omfattning i den samlade bedömningen, där aspekter kopplade till den sociala och ekonomiska hållbarhetsdimensionen stärks. Jämlikhetsperspektivet föreslås att förtydligas i granskningshandlingen, med särskilt

fokus på jämställdhet, socioekonomiska skillnader och folkhälsa. Beredskapsperspektivet kommer att synliggöras mer i den regionala utvecklingsplanens olika delar, exempelvis i den rumsliga inriktningen.

Regionledningskontoret kommer att se över texterna och ordval utifrån inkomna redaktionella synpunkter, samt omarbeta illustrationer, kartor och faktarutor.

1.2 Styrkor och utmaningar

Sammanfattning av remissvaren

Har ni synpunkter på de styrkor och långsiktiga utmaningar som beskrivs?

Majoriteten av remissinstanserna instämmer i de styrkor och utmaningar som beskrivs i samrådsförslaget. Flera remissinstanser (exempelvis Statens fastighetsverk (SFV), Friluftsförbundet Region Mälardalen, Svartsörådet och Norrtälje kommun) lyfter närhet mellan stadsbygd, landsbygd och skärgård samt närhet till grönska och vatten som en stor styrka för Stockholmsregionen, som utgör en väsentlig del i regionens attraktivitet. En ytterligare styrka och attraktionskraft är kulturarvet och kulturmiljön i Stockholmsregionen, vilket lyfts av Statens fastighetsverk. Flera aktörer, däribland Faberge, Norrtälje kommun, Rodamco Sverige AB (Westfield galleria), lyfter att besöksnäringen är ett viktigt regionalt styrkeområde och behöver betonas mer. Som styrkor lyfts också Stockholmsregionens centrala läge, livskvalitén, innovation, kompetens inom life science, energi, miljöteknik och hållbarhet.

Samtidigt ser flera remissinstanser stora utmaningar, framför allt utmaningar på bostadsmarknaden, förseningar i kollektivtrafiken, inomregionala skillnader och demografiska utmaningar, som en åldrande befolkning och deras behov. Flera remissinstanser efterfrågar att utmaningar med Stockholmsregionens bostadssituation bör lyftas tydligare under utmaningar, och att Stockholmsregionens brister gällande bostadsförsörjning har stor påverkan på flera andra områden.

Flera remissinstanser anser att styrkor och utmaningar beskrivs för översiktligt och generellt och behöver förtydligas. Särskilt nämns att barns och äldres behov inte har beaktats tillräckligt, och att hållbarhetsaspekterna bör utvecklas mer för att möta FN:s hållbarhetsmål samt nationella mål och strategier.

Trots de övergripande positiva reaktionerna finns en genomgående kritik gällande den regionala utvecklingsplanens brist på konkretisering. Många remissinstanser anser att styrkorna och utmaningarna beskrivs kortfattat och lättillgängligt, men saknar djup och nyansering. Flera aktörer, däribland Upplands-Bro, Centrum för arbets- och miljömedicin (CAMM), Hyresgästföreningen och Fastighetsägarna Stockholm anser också att det finns oklarheter i vad styrkorna och utmaningarna baseras på och efterlyser en utförligare analys.

Flera aktörer (Länsstyrelsen i Stockholms län, Tillväxtverket, Primärvårdsnämnden, Hälso- och sjukvårdsnämnden) anser att styrkorna i samrådsförslaget är generellt beskrivna och inte tillräckligt bygger på Stockholmsregionens unika förutsättningar och föreslår att invånarnas perspektiv lyfts fram mer. En del i kritiken är att avsnittet om styrkor fokuserar för mycket på benchmarking och inte tillräckligt på Stockholmsregionens unika styrkor. Andra aktörer (Södertörnskommunerna, Fastighetsägarforum och Arena Huddinge) anser att samrådsförslaget styrkor ger en förskönande bild av Stockholmsregionen då exempelvis utmaningar på bostadsmarknaden och långa pendlingstider ger en låg livskvalité.

Hanterar samrådsförslaget de utmaningar vi står inför, däribland klimatförändringar och det förändrade omvärldsläget och dess tänkbara konsekvenser? Vad kan utvecklas?

Å ena sidan anser flera remissinstanser att utmaningarna hanteras väl i samrådsförslaget och lämnar inga förslag på förbättringar. Samtidigt anser, å andra sidan, flera aktörer att

Samrådsförslaget bör stärkas avseende utmaningar kopplade till klimatförändringar och civil beredskap.

En utmaning som lyfts av bland andra, PRO Stockholm, Norrtälje kommun, Upplands-Bro kommun, Villaägarföreningen, jagvillhabostad.nu, Fastighetsägarna, Karolinska Universitetssjukhuset och Karolinska Institutet, som särskilt viktigt är den demografiska utvecklingen med en växande och åldrade befolkning, som påverkar många olika samhällssystem, exempelvis vård och omsorg, bostadsförsörjning, dricksvattenförsörjning, elförsörjning, utbyggnad av VA-infrastruktur. Avsaknad av utmaningar och inriktningar kring den demografiska utvecklingen lyfts också fram av flertalet aktörer. SPF seniorerna lyfter även att äldre invånares kunskap och erfarenheter bör ses som en resurs för utvecklingen.

Flera remissinstanser efterfrågar en större tydlighet kring hur mål avseende jämlika livsvillkor och inomregionala skillnader ska uppnås, dvs. vad som ska göras. Några aktörer anser att Region Stockholm bör ha en roll för att initiera och driva på för samverkan inom dessa områden.

Situationen på bostadsmarknaden lyfts fram av många remissinstanser som ett särskilt akut problem som inte adresseras tillräckligt tydligt, både när det gäller bostadsbyggande och bostadsförsörjning (läs mer under rubrik 1.7). Flera aktörer påpekar att det behövs ett större fokus på bostadsförsörjningen utifrån Stockholmsregionens demografiska utveckling, olika gruppers behov och tillgång till bostäder. Bostadsförsörjningen nämns också i samband med den ökande segregationen som en utmaning för Stockholmsregionens framtida utveckling. Södertörns kommunerna anser att Region Stockholm tillsammans med andra regionala aktörer i högre grad bör jobba mot den statliga nivån för att få till förändringar som kan bidra till att hantera utmaningar.

Ett flertal remissinstanser (bland annat Stockholms stad, 2030-sekreteriatet, Botkyrka kommun, Centrum för arbets- och miljömedicin (CAMM), Region Uppsala, Salems kommun, Södertörns fjärrvärme, Södertörns högskola, Tyresö kommun, Naturskyddsföreningen, Klimataktion Stockholm, Region Örebro, Trekantens klimatgrupp) lyfter på olika sätt utmaningen med en region som växer och att samtidigt minska klimatpåverkan. För att kunna växa hållbart framöver krävs anpassningar av transportsystemet och förbättringar avseende kollektivtrafiken, anser flera remissinstanser från kommuner, näringslivet och civilsamhälle, däribland Nynäshamns kommun, Stockholms Handelskammare, RF-SISU och Trekantens klimatgrupp. Remissinstanser anser att detta inte beskrivs tydligt nog i samrådsförslaget.

Utifrån en mer säkerhetspolitisk osäker omvärld, upprustning av totalförsvaret samt ökade krav till följd av NATO-medlemskapet föreslår flera aktörer att detta tydligare lyfts inom utmaningarna.

Flera aktörer (exempelvis Södertörns kommunerna och BioDriv Öst) anser att utmaningar avseende klimatförändringar och beredskap bör hanteras tillsammans, vilket kan stärka Stockholmsregionens motståndskraft och hållbarhet.

Post- och telestyrelsen anser att samrådsförslaget tydligare borde lyfta fram digital infrastruktur och digitaliseringens roll i att hantera framtida utmaningar, inklusive klimatförändringar och förändrat omvärldsläge.

Skärgårdens intresseförening och Skärgårdens trafikantförening anser att skärgårdens behov och dess unika förutsättningar är underrepresenterade i den regionala utvecklingsplanen,

vilket gör att områdets särskilda utmaningar kring offentlig service, kommunikationer och infrastruktur riskerar att förbises.

Företagarna Stockholms län anser att samrådsförslaget fokuserar på det kunskapsintensiva näringslivet och högskoleutbildad arbetskraft, men påpekar att kompetensbristen är bredare och mer akut. De skriver att det är viktigt att också inkludera andra yrkesgrupper. Region Örebro, Västerås stad med flera anser att kompetensförsörjningen borde ses ur ett storregionalt perspektiv, med hänvisning till Mälardalsrådet och ÖMS, för att lösa utmaningarna avseende kompetensförsörjning. Att hantera gemensamma utmaningar utifrån ett storregionalt perspektiv lyfts också av regionerna Uppsala Region, Region Västmanland och Region Gotland med hänsyn till infrastruktur och energiförsörjning.

Region Stockholms kulturnämnd anser att samrådsförslaget hanterar de framtida utmaningarna väl, men påpekar att det finns en obalans i hur kulturens olika aspekter behandlas. City i samverkan, Konstfack, Kista Limitless och Region Stockholms kulturnämnd föreslår att kulturens roll som samhällsutvecklande kraft bör utvecklas ytterligare för att bättre främja livskvalitet, bildning, trygghet och gemenskap, samt kulturens roll för Stockholmsregionens attraktionskraft. Danscentrum Stockholm, Danscentrum Sverige och Cirkuscentrum anser att utmaningar för kulturverksamheter och kulturutövare inte behandlas tydligt i samrådsförslaget. Utmaningarna yttrar sig i exempelvis höga hyror för mötesplatser och arbetslokaler där kulturaktörerna inte kan konkurrera med marknadshyror.

Flera remissinstanser, exempelvis Länsstyrelsen i Stockholms län, Myndigheten för delaktighet, Karolinska universitetssjukhuset, Nykvarns kommun, Stockholms läns bildningsförbund, anser att olika folkhälsoproblem bör lyftas, såsom exempelvis psykisk ohälsa, ojämlikhet, ofrivillig ensamhet och våld i nära relation.

Bland annat Tyresö kommun, Sundbybergs stad, Södertälje kommun och RF-SISU Stockholm anser att samrådsförslaget inte tydligt redovisar idrotten och kulturens betydelse med hänsyn till utmaningarna i en alltmer tätad Stockholmsregion med allt hårdare konkurrens om marken kommer som gör det svårare att tillskapa ytor för dessa funktioner som möter befolkningstillväxten.

Regionledningskontorets kommentarer

Regionledningskontoret konstaterar att majoriteten av remissinstanserna uttrycker medhåll för de styrkor och utmaningar som beskrivs i samrådsförslaget. Regionledningskontoret vill förtydliga att styrkor och utmaningar identifierades dels via flera undersökningar och internationella jämförande studier, dels genom workshops med representanter från näringsliv och civilsamhälle för att fånga in olika perspektiv.

Regionledningskontoret håller med att den demografiska utvecklingen kommer att innebära utmaningar för flera samhällssystem, som bostadsförsörjning, vård, kompetensförsörjning, kollektivtrafik, dricksvattenförsörjning, elförsörjning, utbyggnad av VA-infrastruktur med flera. Regionledningskontoret ser över hur utmaningar och inriktningar kopplat till den demografiska utvecklingen kan utvecklas mer i granskningshandlingen.

Regionledningskontoret noterar de synpunkter som har kommit in och har för avsikt att förtydliga hur närhet mellan stad och land samt tillgång och närhet till grönområden och vatten är en av Stockholmsregionens styrkor. Regionledningskontoret instämmer i att kulturarvet och kulturmiljön i Stockholmsregionen också utgör en attraktionsfaktor och ser över hur

dessa kan lyftas som en styrka i samrådsförslaget. Därutöver ser regionledningskontoret över Stockholmsregionens styrkor och hur besöksnäringen kan betonas mer som ett viktigt regionalt styrkeområde för länets utveckling.

Regionledningskontoret ser över hur utmaningar med bostadsförsörjning och bostadsmarknaden kan förtydligas i avsnittet som beskriver Stockholmsregionens utmaningar och ser vidare över om detta får konsekvenser för samrådsförslagets inriktning. Regionledningskontoret avser att förtydliga utmaningen med en region som växer och att samtidigt minska klimatpåverkan.

Regionledningskontoret undersöker hur synpunkten kring vattenplanering, i synnerhet VA och MKN-vatten, kan få ett större utrymme vid formulering avseende Stockholmsregionens styrkor och utmaningar och ser över dessa.

Regionledningskontoret kommer även att se över beskrivningar av de regionala förutsättningarna som kommer av ett förändrat klimat. För Stockholmsregionens del handlar det om risker kopplade till översvämningar, skyfall och förlust av biologisk mångfald. Regionledningskontoret kommer också att se över beskrivningar av de utmaningarna som finns kopplat till civil beredskap och det försämrade säkerhetspolitiska läget utifrån nationella mål och strategier.

Regionledningskontoret ser över skrivningar om mål och prioriteringar samt genomförande avseende jämlika livsvillkor och inomregionala skillnader.

Beträffande folkhälsa ser regionledningskontoret över om det är möjligt och lämpligt att särskilt lyfta in vissa folkhälsoproblem lyfts i granskningshandlingen.

Regionledningskontoret håller med om att det råder konkurrens om mark till idrott och kultur i Stockholmsregionens tätbebyggda delar. Regionledningskontoret ser över skrivningar om dessa utmaningar.

Regionledningskontoret framhåller att det främst är utmaningar på lång sikt som lyfts fram i den regionala utvecklingsplanen. Regionledningskontoret ser dock över hur styrkor och utmaningar kan konkretiseras och tydliggöras samtidigt som regionledningskontoret avser behålla det långsiktiga tidsperspektivet.

1.3 Vision, mål och prioriteringar

Sammanfattning av remissvaren

Visar vision och mål regionens vilja? Fångar prioriteringarna åtgärder som leder till att vi kan hantera de gemensamma utmaningarna och vidareutveckla regionens styrkor?

Majoriteten av remissinstanser anser att visionen och de övergripande målen är väl formulerade och många aktörer ställer sig bakom dessa. Några tycker att visionen är ambitiös. Däremot anser många aktörer att förslaget till ny regional utvecklingsplan skulle gynnas av tydligare kopplingar mellan prioriterade områden och specifika åtgärder. Att prioriteringarna är formulerade på en övergripande nivå anses försvåra riktade åtgärder avseende genomförandet av samrådsförslaget. En tydligare ansvarsfördelning efterfrågas för att skapa en hållbar och konkurrenskraftig Stockholmsregion.

Flera samrådsyttranden från bland annat Ekerö kommun, Vasakronan AB, Fastighetsägarforum Stockholm City, Region Stockholms trafiknämnd med flera, påpekar behovet en tydligare koppling mellan styrkor, utmaningar, mål och prioriteringar samt mellan strategi och genomförande. Kopplingen mellan samrådsförslagets mål och de globala och nationella hållbarhetsmålen samt till de tre hållbarhetsdimensionerna däremot är tydlig anser flertal aktörer. Men det finns också andra remissinstanser som önskar en tydligare koppling mellan den regionala utvecklingsplanens mål och andra mål. Exempelvis anger Länsstyrelsen i Stockholms län att nationella mål och strategier i högre utsträckning bör beaktas med tydligare prioriteringar och åtgärder som kopplar till målen. Flera remissinstanser lyfter att det behövs en tydligare inriktning avseende civil beredskap och att området bör synliggöras i större utsträckning.

Samarbete mellan olika aktörer, såväl offentliga som privata och civila organisationer, anser de flesta remissinstanser vara avgörande för att nå uppsatta mål. Sundbybergs stad anser att målen bör sträcka sig till 2060 (istället för år 2040 som anges i samrådsförslaget) för att bibehålla ambitionen att nå målen fram till 2060. Södertälje kommun påtalar vikten av att bibehålla den långsiktiga visionen och de övergripande målen från RUF 2050, vilket anses vara en styrka för det regionala utvecklingsarbetet. Det framhålls att ambitionerna med ett nytt målar 2060 är positivt då det klargör förutsättningar och investeringar som behövs för Stockholmsregionens utveckling. Region Östergötland påpekar att den regionala utvecklingsplanen i vissa delar endast ger en nulägesbild och inte tillräckligt beskriver de insatser som behövs för att uppnå visionen.

Flera aktörer, däribland Sundbybergs stad, Karolinska institutet, Region Örebro, Region Stockholms Hälso- och sjukvårdsnämnd, lyfter att klimatmålen behöver integreras mer i förslaget för den nya regionala utvecklingsplanen. Pågående klimatförändring och omställningen till ett fossilfritt samhälle lyfts som avgörande för Stockholmsregionens framtid, där remissinstanserna efterfrågar ett starkare fokus på hållbar infrastruktur och transporteffektivitet. Enligt Trafikverket är ett bra mål att minst 95 procent av ny bebyggelse bör tillkomma i kollektivtrafikhöga lägen.

Ett antal remissinstanser lämnar kommentarer kring det klimatmål som finns och efterlyser fler, tydligare eller skarpare mål (till exempel Stockholms stad, Södertörns fjärrvärme, WWF, Länsstyrelsen i Stockholms län och Naturskyddsföreningen, Fastighetsägarna, Trekantens

klimatgrupp). 2030-sekterietatet, SMHI, Sollentuna kommun, Naturskyddsföreningen och Trekantens klimatgrupp efterlyser att koldioxidbudgeten för Stockholms län lyfts fram och att den fungerar som en ram för utvecklingen framåt. Sollentuna kommun efterlyser även att konsumtionsbaserade utsläpp ingår i budgeten.

Tyresö kommun anser att ekologisk hållbarhet inte är tillräckligt integrerad i mål och prioriteringar. Tyresö kommun och Länsstyrelsen i Stockholms län lyfter behovet av tydligare mål för biologisk mångfald och grönstruktur.

Samtidigt har andra aktörer lyft att förhållandet mellan beredskap och hållbarhet behöver tydliggöras i vissa delar och målkonflikter synliggöras ytterligare.

Flera remissinstanser önskar att livsmedelsberedskap synliggörs och inkluderas tydligare i prioriteringar. Exempelvis efterfrågar LRF ett tydligare synliggörande av jordbruksmark och dess betydelse för livsmedelsproduktion och krisberedskap.

Folkhälsomyndigheten, CAMM, Karolinska universitetssjukhuset och flera andra aktörer kopplade till folkhälsa lyfter att målet gällande folkhälsa inte tar hänsyn till jämlikhet och föreslår att det stärks.

Flera aktörer (exempelvis Myndigheten för delaktighet, Ekerö och Nynäshamns kommun och Samordningsförbundet Stockholm Stad) anser att det saknas ett socialt hållbarhetsperspektiv i frågor som rör kompetensförsörjning och utbildning, och lyfter vikten av att tillgängliggöra kompetensutveckling samt stärka utbildning och kompetensförsörjning för att nå målet om att vara en ledande kunskapsregion. Behov av att prioriteringar kring bostadsförsörjning lyfts kopplad till målet en ledande kunskapsutveckling samt en jämlik, trygg och inkluderande region med god livsmiljö. Detta nämns exempelvis av Botkyrka kommun, LO-distrikten Stockholm, Hyresgästföreningen Region Stockholm och Vasakronan.

Kultur lyfts som en viktig faktor för social resiliens och ökad jämlikhet, och flera remissvar anser att konstnärliga och kulturella perspektiv borde ha en mer framträdande roll i visionen. Exempelvis betonas kulturens betydelse för att stärka invånarnas livskvalitet och för att bidra till samhällsutveckling, där en integrerad syn på kultur, utbildning och innovation kan stärka Stockholmsregionens konkurrenskraft, besöksnäring och sociala hållbarhet. Detta anföras av bland annat Region Stockholms kulturnämnd.

Vaxholm stad, Norrtälje kommun, SIKO, Harö Hasselö Intresseförening och Skärgårdens trafikantförening anser att målen i den regionala utvecklingsplanen inte tillräckligt fångar de specifika utmaningarna och styrkorna för skärgården. Enligt dem saknas tydliga målsättningar för att främja en levande skärgård, och skärgårdens unika karaktär beaktas inte tillräckligt.

Bland annat Klimataktion Stockholm, Trafikverket, Södertörns högskola, Upplands-Bro kommun, Skönhetsrådet och Vasakronan anser att samrådsförslaget saknar en övergripande analys av målkonflikter, vilket anses nödvändigt för att hantera gemensamma utmaningar och vidareutveckla Stockholmsregionens styrkor. De anser att den regionala utvecklingsplanens olika prioriteringar ibland står i motsats till varandra. Exempel på detta är konkurrens om utrymme och resurser, där utveckling av infrastruktur, bostäder och samhällsservice ställs mot bevarandet av viktiga natur- och kulturmiljöer samt areella näringar.

Hur kan prioriteringarna utvecklas? Är någon prioritering viktigare än andra och varför? Bör någon prioritering utgå och varför?

En stor andel remissinstanser, däribland Norrtälje kommun, Botkyrka kommun, Myndigheten för yrkeshögskolan, Eskilstuna kommun och Region Stockholms Primärvårdsnämnd, menar att samrådsförslagets prioriteringar är för brett formulerade och behöver konkretiseras för att ge mer spets åt det efterföljande arbetet. Vidare anförts att den regionala utvecklingsplanen bör vara mer framåtsyftande och tydligare beskriva åtgärder som krävs för att uppnå visionen. Flera aktörer önskar en tydligare ansvarsfördelning av prioriteringarna samt att prioriteringarna bör inkludera ett större storregionalt perspektiv. Bland remissvaren noteras en önskan om ett tydligare fokus på ekologisk och miljömässig hållbarhet, bostadsförsörjning, kollektivtrafik och regional balans.

Flera remissinstanser påpekar att förlust av biologisk mångfald och naturmiljö inte tas upp i utmaningarna, mål och prioriteringarna.

Några remissinstanser anser att antalet prioriteringar bör reduceras eller slås ihop för att bli tydligare och för att tydliggöra den röda tråden mellan mål och prioriteringar. Dock ger ingen av remissinstanserna inspel på vilken av prioriteringarna som bör utgå.

Det föreslås också att prioriteringar formuleras med ska-budskap för att konkretisera åtaganden.

Remissvaren betonar vikten av att visa synergier och konflikter mellan olika prioriteringar. Detta lyfts fram av exempelvis Region Stockholms trafiknämnd. Flera aktörer önskar en tydligare ansvarsfördelning av prioriteringarna samt att prioriteringarna bör inkludera ett större storregionalt perspektiv.

En jämlik, trygg och inkluderande region med god livsmiljö

Barnens rättigheter enligt barnkonventionen och folkhälsoproblem ses också som två områden som behöver starkare prioritering. Flera aktörer vill se en tydligare strategi för att förbättra ungas bostadssituation samt fler specifika mål och åtgärder riktade till unga. De anser att det är viktigt att planera för tillräckligt många prisvärda bostäder, inklusive hyresrätter och mindre lägenheter, för att underlätta för unga att komma in på bostadsmarknaden.

Villaägarföreningarna föreslår en genomgripande omprövning av prioriteringarna i samrådsförslaget. De önskar att den regionala utvecklingsplanen utgår ifrån människors hälsa, trygghet och livskvalitet. Vidare så ifrågasätter de om Stockholmsregionen klarar en befolkningsökning och föreslår att den regionala utvecklingsplanen ska satsa på småhusbebyggelse och förbättrade kollektiva transporter.

Det finns flera aktörer som efterfrågar att den regionala utvecklingsplanen ska innehålla prioriteringar och mål om småhusbebyggelse exempelvis Haninge kommun, Österåker kommun och Enskede villaägarförening.

Danscentrum föreslår att kulturen tydligare integreras i regionala strategier och att stöd ges till konstnärer och konstnärsdrivna lokaler. Statens fastighetsverk anför att skydd av kulturmiljövärden och lokala samhällen är också en prioritet, liksom att balansera turism med hållbar utveckling.

En ledande tillväxt- och kunskapsregion

Flera remissinstanser, däribland TCO Stockholm, Karolinska universitetssjukhus och Svensk Handel, föreslår satsningar på kompetensutveckling och utbildning, med särskilt fokus på eftergymnasial utbildning, livslångt lärande och kopplingen mellan utbildning och arbetsmarknad. Innovation, särskilt inom områden som AI, samt stöd till forskningsbaserade start-up:s och små och medelstora företag, framhålls som nycklar för att stärka Stockholmsregionens konkurrenskraft och tillväxt. Samtidigt lyfts utmaningar på bostadsmarknaden som ett hinder, och det finns förslag om att reformera hyressystemet och förenkla bygglovsprocesser för att underlätta utvecklingen av blandad bebyggelse och studentbostäder. Några remissinstanser såsom Läkemedelsindustriföreningen (Lif) och Karolinska Institutet lyfter vikten av life science-branschen som en viktig del för Stockholmsregionens konkurrenskraft. Västra Götalandsregionen ser potential framåt att stärka våra innovationssamarbeten inte minst inom gemensamma styrkeområden såsom Life Science.

Flera aktörer såsom flera kommuner, Scania, Skanska, Företagarna tycker att det är bra att innovationsupphandling finns med som en prioritering i samrådsförslaget och tycker att den prioriteringen kan utvecklas ytterligare.

Stockholm Business Region (SBR) lyfter att många kommuner vill ha smart specialiseringskluster i sin kommun vilket leder till konkurrenssituationer mellan kommunerna.

Flera aktörer såsom till exempel Stockholm Business Region (SBR), Scania, Stockholms studentkårers centralorganisation (SSCO), Svensk Handel och Eskilstuna kommun lyfter vikten av talangattraktion och internationell rekrytering och ser positivt på förslagen för att underlätta rekrytering och tycker att de kan utvecklas ytterligare. SSCO tycker till exempel att det är viktigt att inte utelämna de som väljer att studera i Stockholm och som kan vara en enkel rekrytering. Scania påpekar att arbetsmarknaden för specialister inom exempelvis batteriteknik och självkörande fordon är global och Stockholm Business Region (SBR) ser ett behov av att den regionala utvecklingsplanen bör förtydliga hur talangattraktion kopplat till mottagarförmågan och att behålla talanger som flyttat hit kan ske.

Flera remissinstanser, såsom Stockholms universitet, KTH och Karolinska institutet, anser att Samrådsförslaget inte tydligt har med universitet och högskolor som aktörer, fokus ligger mer på innovationer och företagande. Även om detta är viktigt menar de högre utbildningsinstanserna att den regionala utvecklingsplanen gärna också kunde lyfta grundforskningens och den högre utbildningens avgörande betydelse för alla följande länkar i forsknings- och innovationskedjan.

Flera av kommunerna både i Stockholms län såväl som utanför länet, Scania, LO-distriktet Stockholms län och TCO Stockholm tycker att det är viktigt att och fokusera på det livslånga lärandet och stärka samarbetet mellan utbildningsinstitutioner och näringslivet och vill att det ytterligare ska förtydligas.

Länsstyrelsen i Stockholms län, Funktionsrätt Stockholms län, flera kommuner, Arbetsförmedlingen med flera efterfrågar ett breddat förhållningssätt kopplat till näringsliv, arbete och kompetensförsörjning som är mer inkluderande.

Exempelvis Företagarna, LO-distriktet Stockholm och Solna stad tycker att det är bra att samrådsförslaget lyfter vikten av att åtgärda kompetensbristen. Företagarna tycker att samrådsförslaget fokuserar för mycket på de kunskapsintensiva branscherna och att övriga delar av näringslivet glöms bort och LO-distriktet ser ett stort behov av att utveckla

valideringsmodeller. Nynäshamn kommun ger förslag på att ta fram en STEM-strategi både på regional och lokal nivå för att höja den framtida innovationsförmågan och konkurrenskraften.

Flera aktörer tycker att det är bra att samrådsförslaget tar upp näringslivets roll i den gröna omställningen. Världsnaturskyddsföreningen (WWF) anser den regionala utvecklingsplanen bör tydliggöra hur Region Stockholm arbetar för att öka näringslivets möjligheter att lösa klimatutmaningen men även hur arbetet ska formges för att stötta eller trycka på företag att minska sin klimatpåverkan. Scania anser att de stora företagens roll bör lyftas fram mer jämfört med förslaget på regional utvecklingsplan. Företagarna i Stockholm påpekar att regel-förenkling är viktigt för att underlätta grön omställning och ökad cirkularitet.

Södertörnskommunerna och Södertörns högskola lyfter vikten av en utveckling av Södertörns högskola och önskar att högskolan tilldelas universitetsstatus. Det skulle kraftfullt stärka den samlade utbildningsmiljön i södra Stockholm samt bidra till utveckling av den regionala stadskärnan i Flemingsberg. Det skulle samtidigt gynna den regionala balansen och stärka Stockholmsregionens ambitioner gällande utbildning och forskning.

En tillgänglig och robust region utan klimatpåverkande utsläpp

Regionledningskontoret noterar att flera remissinstanser, däribland HaV, SIG, MSB, Sollen-tuna kommun, Norrvatten med flera, anser att det är positivt att prioriteringen *klimatanpassning för att säkra mark, vatten och livsmedel* finns med i regionala utvecklingsplanen.

Länsstyrelsen i Stockholms län, SMHI, Vaxholm och Primärvårdsnämnden önskar att risker och utmaningar som ett förändrat klimat innebär tydliggörs i den regionala utvecklingsplanen. Vidare ser SMHI, RLF, Eskilstuna kommun och Trekantens klimatgrupp ett behov av åtgärder för klimatanpassning av den byggda miljön önskas förtydligas.

Cirkulär resursanvändning och satsningar på förnybar energi, som vind och sol, liksom renat avloppsvatten, biogas lyfts i flera remissvar som önskade prioriteringar. Upptag och lagring av kol nämns av en del som viktiga framtida satsningar. Länsstyrelsen i Stockholms län lyfter vikten att arbeta med negativa utsläpp genom upptag för att nå klimatmålen. Naturskyddsföreningen i Stockholm efterlyser en diskussion om CCS-tekniken. Några remissinstanser har tagit upp frågan om plast, som orsakar en stor del av de direkta utsläppen av växthusgaser i Stockholmsregionen. Södertörns fjärrvärme påpekar att plasten måste styras bort från avfallet och är ett ansvar för hela samhället.

Behovet av att förbättra transportinfrastrukturen, särskilt när det gäller kollektivtrafik, spårkapacitet och tvärförbindelser lyfts av flera aktörer. Några aktörer lyfter elnätets utbyggnad och en robust infrastruktur är avgörande för att säkerställa Stockholmsregionens driftsäkerhet och Arlandas konkurrenskraft ses som en viktig fråga för internationell tillgänglighet, vilket lyfts av Stockholms stad, Stockholm Exergi, Stockholm Nordost, Länsstyrelsen i Stockholms län, Sigtuna kommun och Heby kommun.

Ett stort antal aktörer har haft synpunkter på internationell tillgänglighet ur många olika perspektiv. Många lyfter Arlandas centrala betydelse för näringslivet och konkurrenskraften. Ett flertal lyfter ett storregionalt perspektiv både gällande flyget och järnvägen Stockholm-Oslo. Andra betonar vikten av järnväg- och båttrafik samt nämner flygets klimatpåverkan.

Flera aktörer lyfter ett behov av en tydligare inriktning och prioriteringar gällande civil beredskap. Detta inkluderar ökad regional samverkan, särskilt med Gotland, och förbättringar

av färjetrafik. Länsstyrelsen i Stockholms län anger ett antal förslag till kompletteringar och tillägg gällande prioriteringar inom bland annat vattenförsörjning, transportsystem och energilagring.

MediCarrier lyfter ett behov av att inkludera samhällsviktiga funktioner och försörjningsberedskap i prioriteringar. Karolinska universitetssjukhuset rekommenderar fler prioriteringar inom civil beredskap.

Länsstyrelsen i Stockholms län föreslår en omstrukturering avseende beredskapsdelarna i regionala utvecklingsplanen. Livsmedels- och dricksvattenförsörjning bör förslagsvis flyttas till prioriteringen *Stärkt beredskap i hela samhället* medan *klimatanpassning för att säkra mark, vatten och livsmedel* får ett tydligare fokus på sambandet mellan fysisk planering och klimatanpassning.

Vilka indikatorer mäter på bästa sätt målen?

Antalet synpunkter kopplade till indikatorer är färre än för de andra frågorna som ställdes i missivbrevet. De inkomna yttrandena uttrycker enighet om att det är viktigt att utveckla tydliga och mätbara indikatorer för att följa upp målen i den regionala utvecklingsplanen.

Flera av de aktörer som har synpunkter på de indikatorerna anför att dessa bör kopplas till både nationella och europeiska mål för att säkerställa att det regionala arbetet bidrar/kopplar till övergripande mål. Några aktörer efterfrågar både kvantitativa och kvalitativa indikatorer för att ge en mer omfattande bild av måloppfyllelsen. Exempelvis anser Sollentuna kommun att indikatorerna bör spegla både effektmål och projektmål. Nynäshamns kommun betonar vikten av att indikatorerna är enkelt mätbara, ekonomiskt kvantifierbara och möjliga att påverka av ansvariga aktörer, och att indikatorerna också bör svara mot målen både på kort och lång sikt. Sigtuna kommun anför att för att åtgärderna ska uppfattas som effektiva behöver prioriteringar och kopplingar till målbild och viljeinriktning tydliggöras. Trafikverket rekommenderar att skilja på värdeorienterade mål och indikatorer.

För att skapa en enhetlig och effektiv uppföljning föreslår några aktörer att det bör finnas en kontinuerlig utveckling av indikatorer, inklusive samverkan mellan olika aktörer.

Region Stockholms centrum för arbets- och miljömedicin (CAMM) påpekar att tillgången till relevant data samt finansiering av denna behöver säkerställas avseende uppföljningen av indikatorer. Vidare lyfter de behov av en gemensam digital infrastruktur för analys för att kunna mäta och följa upp målen.

Några kommuner föreslår att det borde finnas indikatorer som mäter antal kommunala översiktsplaner som den regionala utvecklingsplanen omsatts i, samt konkreta åtgärdsförslag som påverkar barn och resultatet av dessa. Flera remissinstanser betonar vikten av att involvera medborgarna i diskussionerna kring målen och indikatorerna, vilket kan leda till mer relevanta och accepterade målvärden och mätverktyg.

Kommunalförbundet sjukvård och omsorg Norrtälje anser att indikatorer kopplade till god och nära vård, psykisk hälsa och suicidprevention bör beaktas. Primärvårdsnämnden och hälso- och sjukvårdsnämnden lyfter att indikatorer för målet om folkhälsa bör synkroniseras med primärvårdsnämndens utvecklingsindikator och visa både nivå och fördelning av hälsan

samt att indikatorer inom beredskapsområdet bör synkroniseras med Region Stockholms risk- och sårbarhetsanalys och dess åtgärder.

Nykvarns kommun föreslår en indikator som mäter hur mycket en företagsetablering har bidragit till samhället, såsom nya arbetstillfällen och ekonomiskt stöd till lokala initiativ. Det betonas att indikatorerna bör vara kopplade till konkreta aktiviteter och resultat för att säkerställa att målen uppfylls över tid.

Flera remissinstanser har kommit med förslag på indikatorer som mäter exempelvis utsläpp från transporter, andel skyddad bebyggelse och natur, andel fossilfria drivmedel samt medborgarnas upplevelse av livskvalitet och trygghet. Sjöfartsverket föreslår indikatorer som mäter utsläpp från transporter, fördelningen av transportarbetet mellan trafikslag och hamnarnas elektrifieringsgrad. Trafikverket anser att indikatorer bör mäta andelen kollektivtrafik, gång och cykel, men dessa bör inte vara direkta mål utan användas som mått för att uppnå hög tillgänglighet.

BioDriv Öst föreslår att mäta Andel fossilfritt drivmedel av den totala drivmedelsförsörjningen samt Andel regional produktion av fossilfri energi i relation till energianvändningen inom olika sektorer. Andra aktörer lyfter vikten av att mäta både territoriella och konsumtionsbaserade utsläpp för att få en bredare bild av utsläppsminskningar och deras påverkan.

Det är tydligt att det finns en stark önskan om att konkretisera indikatorerna för att göra uppföljningen mer meningsfull och effektiv.

Regionledningskontorets kommentarer

Regionledningskontoret noterar att flera remissinstanser lyfter att det inte framgår tillräckligt tydligt hur samrådsförslaget förhåller sig till internationella, nationella mål och övergripande strategier. Det har även kommit synpunkter från flera remissinstanser om att den röda tråden mellan styrkor och utmaningar, mål och prioriteringar och hur dessa bidrar till att uppnå visionen, inte riktigt hänger ihop. Regionledningskontoret kommer att se över och förtydliga beskrivningarna över hur den regionala utvecklingsplanen förhåller sig till andra mål, planer och strategier som har betydelse för den regionala utvecklingsplanen. Regionledningskontoret kommer även att se över och utveckla målstrukturen och uppföljningssystemet till granskningshandlingen.

Regionledningskontoret instämmer i synpunkten om biologisk mångfald och kommer att komplettera granskningshandlingen med en mer nyanserad bild om biologisk mångfald och naturmiljö avseende utmaningar, mål och prioriteringar.

Förutom övergripande synpunkter om den regionala utvecklingsplanens vision, mål och prioriteringar innehåller remissvaren också inspel kring specifika mål och prioriteringar.

Vidare har regionledningskontoret bett om inspel till indikatorer som bäst mäter målen. Regionledningskontoret har tagit emot flera värdefulla och förslag på indikatorer och tar med sig detta underlag i fortsatt arbete.

En jämlik, trygg och inkluderande region med god livsmiljö

Regionledningskontoret ser också över hur det sociala perspektivet inklusive jämlikhet och folkhälsa kan synliggöras bättre. Regionledningskontoret kommer även att se över hur sambandet eller påverkan mellan olika områden kan förtydligas.

Regionledningskontoret ser över utmaningar, målstruktur och prioriteringar utifrån inkomna synpunkter avseende bostadsförsörjningen. Regionledningskontoret ser också över hur bostadsförsörjningens påverkan på andra områden kan förtydligas i den regionala utvecklingsplanen och hur bostadsförsörjning korrelerar med andra områden.

Regionledningskontoret bedömer att samrådsförslaget innehåller prioriteringar i linje med vad som efterfrågas i synpunkterna, men ser över målstruktur och prioriteringar och om ett socialt hållbarhetsperspektiv kan förtydligas och i högre grad integreras i fler av prioriteringarna. Regionledningskontoret ser också över hur skrivningar om bostadsförsörjning och segregation kan kopplas tydligare till andra områden och hur målsättningar kan uppnås. Regionledningskontoret tar i beaktande att prioriteringar i högre grad kan framhålla behov av bostadssociala aspekter samt ser över om prioriteringar kan bli tydligare avseende behov för socioekonomiskt svaga grupper.

Regionledningskontoret ser över hur kulturarv och kulturmiljön kan förtydligas som en del av målet *En jämlik, trygg och inkluderande region med god livsmiljö*. Vidare kommer regionledningskontoret att beakta möjligheten att integrera den gällande kulturstrategins insatsområde "Ta tillvara kultur och kulturmiljö som en resurs i samhällsutvecklingen" i granskningshandlingen. Texter om kulturarv och kulturmiljö kommer att utvecklas.

Regionledningskontoret ser över mål och prioriteringar utifrån kulturperspektivet samt hur kulturens betydelse kopplat till besöksnäringen kan lyftas mer.

I remissvaren noterar regionledningskontoret en efterfrågan om stärkt koppling mellan regionala utvecklingsplanen och nationella folkhälsomål. I samrådsförslaget beskrivs på sidan fem att "Den regionala utvecklingsplanen är övergripande och strategisk. Den förhåller sig till internationella och nationella mål, strategier och planer inom relevanta samhällsområden och visar hur Stockholmsregionens aktörer gemensamt och på en övergripande nivå svarar mot dessa." Den nationella folkhälsopolitiken ingår som en del i detta.

Regionledningskontoret kommer att förtydliga att folkhälsa inkluderar jämlikhet i hälsa, genom att stärka målformuleringen om folkhälsa ("Förbättrad folkhälsa i hela länet"). Regionledningskontoret ser också över hur frågorna som rör folkhälsa kan breddas så att det inkluderar fler aktörer och fler områden.

En ledande tillväxt- och kunskapsregion

Regionledningskontoret tar med sig förslagen från remissinstanserna och ser över skrivningarna om innovationsupphandlingar och innovationsfrämjande upphandlingar.

Regionledningskontoret noterar synpunkten om konkurrenssituationer mellan kommunerna avseende smart specialisering och ser gärna att kommunerna samordnar sig inom smart specialiseringsområdena, vilket är en del av Näringslivs- och tillväxtstrategin. Regionledningskontoret bedömer att strukturfonderna nämns i rimlig utsträckning i samrådsförslaget. Regionledningskontoret tar med sig synpunkten om social hållbarhet i mål och om halvtidsöversynen av ERUF.

Regionledningskontoret anser att det är viktigt att lyfta grundforskningens och den högre utbildningens avgörande betydelse för alla följande länkar i forsknings- och innovationskedjan och kommer att se över hur det kan vara med tydligare i granskningshandlingen.

Regionledningskontoret instämmer i vikten av life science för konkurrenskraften och kommer att fortsätta utveckla klustret och satsa på Stockholm-Uppsala som ett internationellt kluster inom life science.

Den kompetensbrist inom flera delar av näringslivet som aktörerna beskriver, både bland branscher som kräver yrkesutbildning eller högre utbildning instämmer regionledningskontoret i och detta kommer att förtydligas i granskningshandlingen.

Regionledningskontoret instämmer i vikten av att stärka Stockholmsregionens förmåga att attrahera och behålla internationell spetskompetens, så kallad talangattraktion, och kommer att utveckla den prioriteringen. Även skrivningarna om vikten av att arbeta med livslångt lärande kommer att göras tydligare. Regionledningskontoret instämmer i att detta är ett område som behöver jobbas vidare med. Därutöver anser regionledningskontoret att det är viktigt att jobba med STEM-utbildade (STEM= science, technology, engineering and mathematics), särskilt mot bakgrund av att antalet STEM-utbildade minskar jämfört med andra regioner i Sverige. Regionledningskontoret kommer att se över arbetet med dessa frågor samt hur kompetensförsörjning, utbildning och arbetsliv kan utvecklas och integreras i frågor som rör social hållbarhet, jämlikhet och folkhälsa. Stärkt fokus ska ligga på att alla ska ha rätt utbildning och arbete, även som en del i att lösa kompetensbristen.

Avseende synpunkterna om storregionalt näringsliv och konkurrenskraft kommer regionledningskontoret att beskriva fler storregionala kopplingar och mer specifikt om den akademiskt-industriella klusterbildningen med fordonsindustrin i centrum som skapar mervärden för flera regioners näringsliv i Mälardalen.

Regionledningskontoret kommer se över prioriteringen om grön omställning och tydliggöra hur företagen kan bidra med klimatvänliga produkter och tjänster men även hur arbetet ska formges för att stötta företagen att minska sin klimatpåverkan. Stockholmsregionens företag har en konkurrensfördel i att redan nu inom många områden vara långt framme i hållbarhet.

Regionledningskontoret ser över hur näringslivs- och tillväxtperspektivet kan breddas på ett sätt som inkluderar fler grupper.

Regionledningskontoret ser över användningen av begreppet regional balans i granskningshandlingen och vad som innefattas i begreppet *regional balans*. Regionledningskontoret kommer att fördjupa texten inför granskningshandlingen.

En tillgänglig och robust region utan klimatpåverkande utsläpp

Regionledningskontoret avser att behålla prioriteringen *klimatanpassning för att säkra mark, vatten och livsmedel* men strukturera om den i enlighet med ovan nämnt förslag.

Regionledningskontoret anser att klimatanpassning i den fysiska miljön är en viktig fråga och kommer att förtydliga klimatförändringens risker och utmaningar i granskningshandlingen.

Regionledningskontoret kommer undersöka om koldioxidbudgeten kan användas som en komponent kopplad till klimatmålet. Koldioxidbudgeten skulle kunna vara ett verktyg i de underliggande strategier eller planer som tas fram för att omsätta den regionala utvecklingsplanens långsiktiga inriktningar och mål i ett kortare tidsperspektiv och med mer detaljerade

viljeinriktningar och insatsområden. Regionledningskontoret har i arbetet med den nya regionala utvecklingsplanen inte möjlighet att inkludera konsumtionsbaserade utsläpp i koldioxidbudgeten för Stockholms län. Förklaringen är att det idag saknas tillförlitliga data för att mäta konsumtionsbaserade utsläpp och behov av att hitta mätmetoder

När det gäller prioriteringarna kopplade till klimatfrågan kommer regionledningskontoret se över dessa med ambitionen att göra det tydligare, bland annat när det gäller konsumtionens klimatpåverkan, plast i avfall, cirkulärt byggande, ianspråktagande av ny mark, hållbara transporter och upptag och lagring av kol.

Avseende transportinfrastrukturen kommer regionledningskontoret att se över målen och skrivningarna om tillgänglighet och transporteffektivitet och utveckla dessa. Regionledningskontoret håller med om vikten av internationell tillgänglighet för Stockholmsregionens och hela Sveriges internationella konkurrenskraft. Region Stockholm arbetar tillsammans med Swedavia och Business Sweden i Connect Sweden för att få till fler direktlinjer till Arlanda. Regionledningskontoret kommer att se över skrivningar kopplad till Arlandas och flygets roll och funktion för att förtydliga dessa.

Regionledningskontoret är medveten om målkonflikten kopplat till flygets klimatpåverkan och vikten av minskad klimatpåverkan samt möjligheterna att öka tillgängligheten med andra trafikslag.

Flera remissinstanser lyfter civil beredskap i olika sammanhang, vilket visar på att dessa frågor berör stora delar av Stockholmregionens framtida utveckling. Regionledningskontoret kommer att förtydliga inriktningen i samrådsförslaget utifrån nationella mål och strategier avseende civil beredskap. En översyn och revidering kommer göras genomgående avseende flera områden med bäring på civil beredskap som livsmedelsberedskap, vattenförsörjning, elförsörjning och alternativa energikällor inklusive målkonflikt mellan civil beredskap och hållbarhet. Tillgång till vatten är utpekad i den civila beredskapen bland samrådsförslagets prioriteringar.

Regionledningskontoret noterar förbättringsförslaget avseende omstrukturering av beredskapsdelarna och kommer att beakta sakinnehållet vid framtagandet av granskningshandlingen. Regionledningskontoret vill dock lyfta att hänsyn behöver tas till helheten i strukturen där det finns områden med bäring på flera sakområden.

1.4 Rumslig utveckling och plankarta

Sammanfattning av remissvaren

I samrådsförslaget missivbrev ställdes tre frågor:

1. Saknar ni information eller förhållningssätt gällande den rumsliga utvecklingen?
2. Hur ser ni på plankartans utformning och tillhörande förhållningssätt?
3. Är utgångspunkterna för bebyggelsestrukturens avgränsning tydliga?

Svaren på frågorna går inte alltid att skilja från varandra. Då synpunkter om rumslig struktur, plankarta och förhållningssätt ofta berör ett av de mellankommunala områdena, följer detta avsnitt samrådsförslagets rubriker i kapitel 4.

Sammanfattning

I stort är remissinstanserna positiva till samrådsförslagets information och förhållningssätt gällande den rumsliga utvecklingen.

Positiva kommenterar framförs kring planens betoning på koncentrerad bebyggelsestruktur i kollektivtrafikhärla lägen, vilket ses som en hållbar inriktning. Det finns också stöd för att bevara grönområden och förbättra integrationen mellan tätortsnära natur och ny bebyggelse. Dock efterfrågas större tydlighet i den regionala utvecklingsplanen för att stärka målen kring hållbarhet, tillgänglighet och samhällsservice, särskilt i relation till kollektivtrafik och lokalt näringsliv.

Flera remissinstanser framhäver behovet av att förbättra plankartans tydlighet och användarvänlighet. Flera aktörer menar att plankartans utformning främst beskriver befintliga objekt och beslutade åtgärder, vilket leder till att plankartans utformning upplevs som en nulägesbild snarare än en framtidsplan. Detta gäller främst transportinfrastruktur, energiförsörjning, vattenresurser och övrig teknisk försörjning. Flertalet remissinstanser påpekar att den regionala utvecklingsplanen inte tydligt redogör för framtida behov och utmaningar för att möta framtida utmaningarna och stödja en hållbar, sammanhängande Stockholmsregion.

Flera remissinstanser lyfter behovet av att ta hänsyn till buller, översvämningssrisker och lokal gröstruktur för att säkerställa Stockholmsregionens långsiktiga resiliens.

Beskrivning av mellankommunala frågor

Några remissinstanser har uttryckt att de anser att bebyggelsestruktur inte är en fråga som har mellankommunal/regional betydelse och att vägledning kring detta därför bör lyftas ur den regionala utvecklingsplanen. Länsstyrelsen anser å andra sidan att bebyggelsestrukturen är relevant att hantera på regional nivå på grund av dess betydelse för möjligheten att nå klimatmålen och som en förutsättning för att transportsystemet ska kunna hantera den ökade befolkningen.

Den regionalt prioriterade bebyggelsestrukturen

I remissvaren lyfts både positiva och negativa aspekter gällande tydligheten i utgångspunkterna för bebyggelsestrukturens avgränsning. Å ena sidan framhäver vissa remissinstanser

att det finns tydliga och välgrundade utgångspunkter, särskilt när det kommer till prioriteringen av bebyggelseutveckling i kollektivtrafikhöga lägen och avgränsningen för grönsstrukturen. Å andra sidan finns det en kritik angående otydligheter angående utgångspunkterna och vad som skiljer de olika kategorierna åt, särskilt när det gäller sambandet mellan olika regionala kärnor, transportinfrastruktur och grönområden.

Den regionala utvecklingsplanens relation till kommunernas planering

Flera kommuner uttrycker att plankartan bör överensstämma med deras översiktsplaner i högre utsträckning. De menar att det finns en risk för att den efterföljande planeringen försvåras om kommunernas utvecklingsområden inte pekas ut i den regionala den regionala utvecklingsplanen. Stockholm stad anser att bebyggelsestrukturen bör tonas ner eller helt tas bort och att den regionala utvecklingsplanen istället ska fokusera på andra frågor av regional betydelse. Även Täby kommun anser att plankartan bör hållas på en mindre detaljerad nivå än den som redovisas i samrådsförslaget. De anser att kommunerna själva ska pröva och besluta om platser för utveckling av bebyggelse och anläggningar inom ramen för den kommunala översiktsplaneringen samt i efterföljande planläggning.

Länsstyrelsen anser å andra sidan att det är av stor vikt att den regionala den regionala utvecklingsplanen inkluderar vägledning kring bebyggelsestrukturens utveckling eftersom val av plats för nya bostads- och arbetsplatsområden samt samhällsservice påverkar transportbehoven i stort och har betydelse för möjligheten att uppnå en hållbar utveckling i länet. Hyresgästföreningen anser att plankartan behöver bli mer detaljerad om den ska kunna användas på ett relevant sätt.

Flera kommuner anser att eftersom kommunerna har planmonopol så behöver plankartan i högre utsträckning baseras på kommunernas planering.

Kommunerna har lämnat synpunkter gällande specifika platserns kategorisering i plankartan.

Flera remissinstanser lyfter att den regionala den regionala utvecklingsplanen förordar en förtätad struktur med flerbostadshus, vilket de menar är problematiskt. Regionledningskontoret anser att det är viktigt att utveckla boendemiljöer av olika karaktär.

Länsstyrelsen i Stockholms län och andra statliga myndigheter anser däremot att den regionala utvecklingsplanen bör inkludera ställningstaganden och avvägningar kring fler intressen för att den regionala den regionala utvecklingsplanen ska ge en tydligare vägledning i den efterföljande planeringen och länsstyrelsens tillsyn av densamma. De efterfrågar tydligare vägledning bland annat för hur lokalisering och utformning av ny bebyggelse bör ta hänsyn till riksintressen, klimatrelaterade risker, lokal grönsstruktur samt samhällsskydd och beredskap. Även ytterligare vägledning kring hur hälsosamma miljöer ska säkerställas, särskilt i områden med tät bebyggelse, efterfrågas.

Södertörnskommunerna påpekar att vissa förhållningssätt är lagkrav och att de därför inte är nödvändiga att inkludera i den regionala den regionala utvecklingsplanen.

Bebyggelsestrukturens kategorier

Ett par remissinstanser har lyft att det kan vara svårt att förstå skillnaden mellan de olika kategorierna. De lyfter också att det skulle vara bra att inkludera en tydligare beskrivning av de kriterier som ligger till grund för de olika kategorierna.

Länsstyrelsen i Stockholms län menar att upplägget där flera förhållningssätt återfinns bland fler av bebyggelsekategorierna skapar en otydlighet i hur dessa är prioriterade och vilken hierarki som eftersträvas.

Region Stockholms Hälso- och sjukvårdsnämnd önskar att skillnaden mellan en serviceort och en landsbygdsnod stärks, både i text och i symbolerna på kartan. Dessa åtgärder skulle underlätta en tillämpning av hälso- och sjukvårdens gällande geografiska principer.

Region Stockholms primärvårdsnämnd anser att utgångspunkterna för skillnaden mellan serviceorter och landsbygdsnoder behöver förtydligas. Exempelvis menar Harö-Hasselöf Intresseförening (HHIF) att den regionala utvecklingsplanen nedprioriterar många öar och inte tar hänsyn till det nya boendemönstret i skärgården.

Regionala stadskärnor

Flera remissinstanser framför att det är positivt att den långsiktiga inriktningen att utveckla en flerkärnig Stockholmsregion med regionala stadskärnor fortsättningsvis är en bärande strategi i den regionala utvecklingsplanen. Botkyrka kommun anser att stadsdelarna i norra Botkyrka har en potential att pekas ut som regional stadskärna på sikt och Norrtälje kommun anser att Norrtälje stad bör pekas ut som regional stadskärna då den stämmer väl in på den beskrivning av regionala stadskärnor som ges i samrådsförslaget.

Sigtuna kommun är positiva till de nya förhållningssätt som formulerats specifikt för den regionala stadskärnan Arlanda-Märsta. Arlandastad group anser å andra sidan att förhållningssätten behöver arbetas om för att inte utgöra hinder för stadskärnans utveckling.

Södertälje kommun är positiva till den nya avgränsningen av den regionala stadskärnan där båda sidor om kanalen ingår. Sigtuna kommun föreslår en utökad avgränsning av Arlanda-Märsta söderut som även inkluderar Rosersbergs logistikcentrum och kombiterminal.

Botkyrka kommun framför att avgränsningen av den regionala stadskärnan Flemingsberg bör förhålla sig till avgränsningen i Den regionala utvecklingsplanen för Flemingsberg.

Några av remissinstanserna har synpunkter på gränsdragningen mellan grönstrukturen och de regionala stadskärnorna. Haninge kommun önskar att grönområdet söder om den regionala stadskärnan tas bort eller ändras till ”svagt grönt samband genom bebyggelse” för att möjliggöra en utveckling av kärnan söderut.

Strategiska centrumlägen och strategiska bebyggelselägen

Gällande de strategiska centrumlägena, som är en ny kategori jämfört med RUF 2050, har det inkommit några synpunkter. Nykvarns kommun föreslår exempelvis att beskrivningen av de strategiska centrumlägena kompletteras med information om att det även är lämpligt att utveckla de här lägena med nya bostäder. Vallentuna kommun framför att förhållningssättet för kollektivtrafikförsörjning i de strategiska centrumlägena bör justeras.

Vaxholm kommun anser att avgränsningen av de regionalt prioriterade bebyggelselägena bör ta hänsyn till vattenburen kollektivtrafik eftersom det skulle ge förutsättningar och incitament att planera för ny bebyggelse i skärgårdsmiljö, särskilt på öar där sjötrafik behövs.

Landsbygd och skärgård

Flera remissinstanser, som Södertörns kommunerna i sitt gemensamma remissvar och Norrtälje kommun, framför att den regionala utvecklingsplanen har ett urbant

fokus och efterfrågar ett större fokus på landsbygdens förutsättningar och utvecklingsmöjligheter. Länsstyrelsen i Stockholms län framför att stad och landsbygd beskrivs som dikotomier i dokumentet och anser att planhandlingen behöver bearbetas utifrån detta. Flera remissinstanser efterfrågar också en nyansering eller särskiljning av begreppen landsbygd och skärgård, bland annat Skärgårdens Intresseföreningars Kontaktorganisation (SIKO). Det föreslås att skärgården bör få en mer utpekad ställning och att riktade åtgärder inkluderas i den regionala utvecklingsplanen för att bevara dess egenart. Svartsörådet ser positivt på att samrådsförslaget lyfter vikten av att utveckla samtliga bebyggelsekategorier för att öka Stockholmsregionens attraktivitet.

Det har även lyfts synpunkter gällande landsbygdens och skärgårdens rumsliga struktur och behov av att förtydliga koncepten landsbygdsnod, serviceort, kärnöar, öar med statlig vägfärja och replipunkter. Exempelvis uttrycker Svartsörådet en oro för att ambitionsnivån för replipunkternas funktion och kollektivtrafikförbindelser har sänkts i jämförelse med tidigare utvecklingsplaner. De saknar ett perspektiv som fokuserar mer på möjligheter än hinder för utveckling av kärnöarna och efterfrågar en strategi för att hantera intresseavvägningar och målkonflikter för att uppnå en levande skärgård. Vallentuna kommun anser att serviceorterna saknar regional relevans.

Flera remissinstanser såsom LRF uttrycker ett behov av att förtydliga skrivningar i dokumentet gällande areella näringar och livsmedelsförsörjning samt hantering av dessa näringar i den fysiska planeringen. Kartering av jordbruksmark utifrån dess betydelse för livsmedelsförsörjning efterfrågas av vissa remissinstanser, exempelvis Vaxholms stad.

Bebyggelse utanför de regionalt prioriterade områdena

Vallentuna kommun anser att förhållningssätten för bebyggelse utanför de regionalt prioriterade områdena saknar regional relevans och därför bör utgå.

Den planerade bebyggelsens samspel med transportsystemet

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att de rumsliga ställningstagandena i förhållande till transportplaneringen är alltför vag. De anser att det ska gå att avläsa hur avsteg från den nya regionala utvecklingsplanen kan medföra ett ökat transportbehov som inte är tillgodosett i den parallella transportplaneringen. Trafikverket lyfter att den regionala utvecklingsplanen på ett tydligare sätt behöver redovisa förutsättningar och konsekvenser av bebyggelsestrukturen och de skilda bebyggelselägena.

Regional grönstruktur

Världsnaturfonden, Naturskyddsföreningen, Friluftsrådet och majoriteten av Stockholmsregionens kommuner i stort ställer sig bakom den utvidgade rumsliga inriktningen av en grönstruktur som utgörs av större sammanhängande områden som sträcker sig från Stockholmsregionens yttre delar in mot de mer centrala delarna. De flesta remissvaren är också över lag positiva till de något förändrade kategorierna.

Länsstyrelsen i Stockholms län lyfter däremot farhågor om att utvidgningen av och beskrivningen av de gröna kilarna ut på de mer landsbygdspräglade delarna av Stockholmsregionen riskerar att motverka det ursprungliga syftet med utpekandet av de gröna kilarna.

Många remissinstanser lyfter utmaningarna med att förtätning och bebyggelseutveckling sker på bekostnad och förlust av såväl tätortsnära som lokala natur- och grönområden.

Några kommuner påtalar konflikter mellan regional grönstruktur och kommunala utbyggnadsområden.

Det påtalas att den regionala grönstrukturen är inkonsekvent redovisad i Stockholmsregionens skärgård.

Blåstruktur och MKN-vatten

Regionledningskontoret noterar HaVs efterfrågan på förtydliganden och prioriteringar vid målkonflikter avseende havsplanering och riksintressen i förhållande till energiförsörjning och övriga tekniska försörjningssystem.

Riksintressen

Länsstyrelsen i Stockholms län och flera sektorsmyndigheter påpekar att det inte framgår av den regionala utvecklingsplanen hur riksintressen har tillgodosetts.

Det regionala transportsystemet

Majoriteten av remissinstanserna påpekar att den regionala utvecklingsplanen behöver vara mer framåtsyftande vad gäller transportsystemets behov och utveckling på lång sikt. Södertörnskommunerna, Norrtälje kommun, Storstockholm med flera anser att det redovisade transportsystemet utgör en nulägesbild och menar att detta skapar en känsla av att det saknas visioner för framtida kollektivtrafik, och efterlyser mer detaljerade beskrivningar för framtida infrastrukturbehov avseende kollektivtrafikförbindelser på lång sikt och kopplingarna till Kollektivtrafikplan 2050, samt en konkretisering av hur olika intressenters mål kan integreras. Sammanfattningsvis visar yttrandena ett starkt stöd för nya regionala utvecklingsplanens vision, men remissinstanserna efterfrågar en tydligare framtidsinriktning för infrastruktur och kollektivtrafik för att den regionala utvecklingsplanen ska kunna fungera som en praktisk resurs i arbetet mot hållbar utveckling.

Flera kommuner lyfter också deras specifika behov av ny transportinfrastruktur i form av namngivna objekt.

Några remissvar lyfter att gods- och logistikperspektivet i samrådsförslaget är översiktligt beskrivet. Gällande infrastruktur för godstrafik efterfrågas en tydlig prioriteringsgrad eller hierarki för transportstråk i den regionala utvecklingsplanens strukturbild, samt att viktiga noder för godsflöden bör synas i plankartan. Jernhusen lyfter att järnvägskapaciteten inte tas hänsyn till och att ombyggnationen av Stockholm C och bangården är avgörande för att kunna hantera framtida kapacitetsbehov.

Flera remissinstanser lyfter sjötrafikens potential och behov av sjötrafik för kollektivtrafikförsörjningen.

Regionledningskontoret noterar även Trafikverkets önskemål om beskrivningar av transportsystemets historiska utveckling och tillstånd.

Transportinfrastrukturen och tillgänglighet till olika destinationer är även viktig ur ett besöksnäringssperspektiv, vilket lyfts av exempelvis Stockholm Business Region, SIKO, Kista Linitless, Region Gotland.

Under samrådet inkom synpunkter från flera kommuner, myndigheter och organisationer avseende cykel som ett viktigt och prioriterat hållbart färdmedel samt den regionala

cykelinfrastrukturen. Flera aktörer, exempelvis Södertörnskommunerna, Sollentuna kommun, Danderyds kommun, Stockholms stad, Vallentuna kommun och Norrtälje kommun, lyfter att plankartan som visar regionala cykelstråk är otydlig.

Behov av utveckling av den regionala cykelinfrastrukturen och ett förtydligande av det i planhandlingarna har efterfrågats av flera kommuner, däribland Ekerö kommun, Solna stad, Norrtälje kommun, Nynäshamns kommun, Sollentuna kommun, Stockholms stad. Kista Limitless och Swedavia instämmer i detta. Flera aktörer menar också att cykelns roll och betydelse för utvecklingen mot ett hållbart resande kan förtydligas.

Några remissinstanser, däribland Södertörnskommunerna, Nacka kommun och Arlandaregionen, önskar ett tydliggörande kring ökande behov av effektiva och kapacitetsstarka bytespunkter.

Tekniska försörjningssystem

I samrådsyttrandena uttrycks önskemål från flera aktörer om att strategiska lägen och ytbehov för teknisk infrastruktur ska pekas ut i plankartan.

Sollentuna kommun lyfter målkonflikter avseende markanspråket, barriär- och inlåsningseffekter som stor infrastruktur kan ha i förhållande till bostadsbyggandet och brist på mark.

En utbyggnad av fibernätet nämns av några remissinstanser som viktig infrastruktur för landsbygds- och skärgårdsmiljöer.

Vattenverk och vattenskyddsområden

Flera remissinstanser efterlyser en beskrivning av utmaningarna och sårbarheterna avseende VA-infrastrukturen på ett liknande sätt som för el-infrastrukturen.

Många remissinstanser lyfter behovet av regionala analyser och analyser av framtida behov avseende vattenförsörjning.

Masshantering

Exempelvis Statens geotekniska institut, Kanvas Projekt AB, Värmdö kommun och SÖRAB anser att det finns behov av att bättre redovisa de förutsättningar och de utmaningar som råder vid masshantering, vad gäller planering av tillfälliga stadsnära anläggningar och kunskapsunderlag om miljökonsekvenser.

Verksamhetsområden

Trafikverket efterfrågar att den rumsliga inriktningen ska förtydligas gällande om utveckling av verksamhetsområden kan omfattas av den utveckling som ska eftersträvas inom de regionalt prioriterade bebyggelselägena. Också Stockholm stad och Ekerö kommun framför att verksamhetsområden av regional betydelse bör synliggöras i den regionala utvecklingsplanen.

Kulturmiljö

Ett antal remissinstanser efterfrågar beskrivningar och ställningstaganden om kulturmiljöer. Länsstyrelsen i Stockholms län och Vallentuna kommun saknar skrivningar om hur kulturmiljö ska hanteras i ett mellankommunalt perspektiv. Stockholms läns hembygdsförbund anser att kulturmiljöerna inte är tillräckligt beskrivna eller åskådliggjorda i den regionala

utvecklingsplanen och att dessa behöver synliggöras mer i plankartan. Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) anser att plankartan bör inkludera en tydlig markering av jordbruksmark och relaterade anläggningar för att prioritera dessa gentemot andra intressen.

Kultur-, idrott och regional samhällsservice samt folkhälsa i den rumsliga planeringen

Ett antal remissinstanser, exempelvis Botkyrka kommun och PRO Stockholm - Pensionärernas Riksorganisation, efterfrågar en tydligare riktning för hur en mer jämlik lokalisering av välfärdstjänster och samhällsservice ska uppnås.

Flera remissinstanser, bland annat Kulturnämnden, RF-SISU, Solna stad med flera, inkom med synpunkter om folkhälsa kopplad till den rumsliga planeringen.

RF-SISU anser att plankartan bör inkludera specifika områden för idrottsanläggningar och andra idrottsmiljöer för att säkerställa tillgänglighet och främja folkhälsa.

Totalförsvar och krisberedskap

Flera remissinstanser exempelvis Länsstyrelsen i Stockholms län, hälso- och sjukvårdsnämnden och primärvårdsnämnden lyfter att beredskapshänsyn i samhällsplanering behöver synliggöras. Länsstyrelsen i Stockholms län anger bland annat att ett beredskapsperspektiv bör integreras i den rumsliga inriktningen och inkludera förhållningssätt för totalförsvar och krisberedskap i bebyggelseutveckling, transportsystem och tekniska försörjningssystem. LRF efterfrågar ett tydligare synliggörande av jordbruksmark och dess betydelse för livsmedelsproduktion och krisberedskap.

Länsstyrelsen i Stockholms län lyfter att det kan vara olämpligt att visa teknisk och samhällsviktig infrastruktur i plankartan med hänvisning till det aktuella världsläget. Samtidigt anser Länsstyrelsen i Stockholms län att det vore bra om dessa infrastrukturslag redovisades i plankartan.

Storregionalt perspektiv

Många remissinstanser anser även att samrådsförslaget saknar ett tillräckligt storregionalt perspektiv. De lyfter fram att kopplingarna till närliggande län och viktiga målpunkter utanför Stockholmsregionen behöver utvecklas ytterligare, vilket hämmar mellanregionalt utbyte och tillgängligheten.

Plankartans layout och tillgänglighet

Flera aktörer lyfter att plankartan bör tillgängliggöras i ett digitalt format. Bland annat efterfrågas en funktion som möjliggör att användaren kan tända och släcka olika kartsikt. Synpunkter har också inkommit på plankartans layout. En förbättrad läsbarhet med större text och tydligare skillnader mellan olika kategorier i exempelvis grönstrukturen efterfrågas. Felaktigheter i plankartan gällande till exempel namnsättning och utpekade områden för terminal och anläggning har också uppmärksamrats.

Regionledningskontorets kommentar

Beskrivning av mellankommunala frågor

Regionledningskontoret anser, att bebyggelsestrukturen är relevant att hantera på regional nivå eftersom den har betydelse för möjligheten att nå klimatmålen och är även en förutsättning för att transportsystemet ska kunna hantera det ökade resandet som en ökad befolkning resulterar i.

Regionledningskontoret avser att tydliggöra vilka frågor av mellankommunal karaktär som hanteras i den regionala utvecklingsplanen. Regionledningskontoret kommer även att inkludera en kort beskrivning av det regionala perspektivet på dessa frågor.

Den regionalt prioriterade bebyggelsestrukturen

Den regionala utvecklingsplanens relation till kommunernas planering

Regionledningskontoret vill betona att redovisningen av bebyggelsestrukturen i den regionala utvecklingsplanen syftar till att ge vägledning kring vilka lägen i Stockholmsregionen som är prioriterade ur ett regionalt perspektiv. Plankartan visar lägen där ny bebyggelse understödjer en resurseffektiv utveckling och ett hållbart resande samt lägen som ger Stockholmsregionens invånare närhet och tillgänglighet till viktiga funktioner och målpunkter i deras vardag. Den informationen behöver vägas ihop med andra förutsättningar som påverkar var ny bebyggelse är lämplig att lokalisera. I den regionala utvecklingsplanen betonas också att det finns potential för bebyggelseutveckling utanför de regionalt prioriterade lägena, förutsatt att förhållningssätten för den typen av lägen går att tillgodose.

Regionledningskontoret går igenom synpunkter gällande specifika platser i plankartan och gör en bedömning av om ytterligare områden bör inkluderas som regionalt prioriterat läge, alternativt om det finns områden som bör tas bort.

I arbetet med den nya den regionala utvecklingsplanen har regionledningskontoret valt att inte ta med förhållningssätt gällande utformningen av bebyggelsemiljöer och täthet för att tydliggöra det regionala perspektivet på bebyggelseutveckling. Förhållningssätten är nu inriktade på frågor som har med lokalisering och tillgänglighet att göra, samt aspekter som är viktiga att beakta för att säkerställa regionalt viktiga värden så som exempelvis utrymme för samhällsservice och välfärdstjänster och kollektivtrafik, samt fungerande och effektiva tekniska försörjningssystem, vattenkvalitet, kulturmiljövärden och samband mellan den lokala och regionala grön- och blåstrukturen.

Samrådsförslaget inkluderar förhållningssätt som innebär att ett effektivt markutnyttjande ska eftersträvas i kollektivtrafiknära lägen. Men det finns också förhållningssätt som poängterar vikten av att bebyggelsen ska utvecklas med varsamhet om platsens värden, till exempel natur- och kulturvärden. Intentionen med dessa förhållningssätt är att betona vikten av att de bästa kollektivtrafiklägena nyttjas på ett effektivt sätt, samtidigt som variationen i områdenas karaktär värnas. Det är kommunerna som avgör vilken bebyggelse och täthet som är lämpligast i vilka lägen.

Flera kommuner har också framfört att de anser att plankartan är för detaljerad. Regionledningskontorets ambition har varit att göra plankartan något mindre detaljerad än den befintliga i RUFS 2050. Detta har gjorts genom att regionledningskontoret i högre grad har utgått ifrån avstånd från stationer och hållplatser och restider för att markera schematiska

områden. Regionledningskontoret kommer till granskningshandlingen se över utformningen och gränsdragningen mellan bebyggelsestruktur och grönstruktur med syfte att illustrera ett manér som tydliggör att gränserna är schematiska.

Regionledningskontoret instämmer i att avvägningar kring flera intressen här är viktiga frågor att hantera i planeringen, men i vissa av dessa områden saknas underlag för ställningstaganden och i andra delar är att på den regionala den regionala utvecklingsplanens övergripande nivå ge vägledning som går att tillämpa i hela länet.

Vad gäller hälsosamma och attraktiva miljöer anser regionledningskontoret att samrådsförslaget innehåller tydliga skrivningar om betydelsen av att hälsosamma och attraktiva miljöer tillskapas. Även vikten av att hantera risker lyfts i samrådsförslaget som en viktig del i att skapa hälsosamma och attraktiva livsmiljöer. Vidare inkluderar den regionala den regionala utvecklingsplanen ett förhållningssätt som lyfter att det i den fortsatta planeringen bör "planeras för hälsosamma miljöer avseende, buller, luftkvalitet, förorenad mark och tillgång till parker och grönområden". Gällande utformning och anpassning av bostäder anser regionledningskontoret att det är en fråga som behöver hanteras på lokal nivå. Regionledningskontoret kommer att se över målstrukturen och möjligheten att lyfta aspekter kopplade till utformningen av attraktiva och hälsosamma miljöer på ett samlat och tydligt sätt för att lyfta vikten av detta.

Regionledningskontoret kommer att se över förhållningssätt som redan regleras per lag.

Bebyggelsens kategorier

Regionledningskontoret kommer att bearbeta beskrivningen av de olika kategorierna som bebyggelsestrukturen utgörs av för att tydliggöra vad som utmärker kategorierna. Den regionala den regionala utvecklingsplanen ska också kompletteras med information om kriterier som avgränsningen utgår ifrån.

Syftet med kategorierna är inte att skapa en prioritering av bebyggelselägen i termer av vilka lägen som bör utvecklas först. Kategorierna används för att visa vilken typ av utveckling som kan vara lämplig inom strukturen, där exempelvis vissa kategorier visar lägen dit service av olika slag bör lokaliseras. Regionledningskontoret kommer att se över förhållningssätten för bebyggelsestrukturens kategorier med syfte att tydliggöra vad som gäller för de olika kategorierna.

Regionledningskontoret kommer att utveckla beskrivningen av de prioriterade bebyggelselägena och inkludera information om de kriterier som ligger till grund för den schematiska avgränsningen. Beskrivningen av de olika kategorierna ses också över med syfte att tydliggöra vad som utmärker de olika kategorierna. Skillnaden mellan landsbygdsnod och strategiskt bebyggelseläge är framför allt i vilken geografi tätorten ligger i. Landsbygdsnoderna är lokaliserade i en landsbygdscontext och förhållningssätten har ett fokus på utbud av service för att stärka nodernas betydelse för den omgivande landsbygden.

Beskrivningen av dessa kategorier ligger i linje med detaljeringsgraden för övriga bebyggelsekategorier. Regionledningskontoret kommer att se över om texterna kan utvecklas för att tydliggöra hur kategorierna ska tolkas och tillämpas i den fortsatta planeringen.

Regionala stadskärnor

Regionledningskontoret har noterat att två kommuner har inkommit med önskemål om att utveckla nya regionala stadskärnor och ser positivt på att de uttrycker en önskan om att

utvecklas tillsammans med Region Stockholm och att kommunerna ser sin roll i det regionala perspektivet. Båda platserna är utpekade som strategiska lägen i Stockholmsregionen för att utveckla service, näringsliv och kollektivtrafik. Regionledningskontoret vill lyfta att det är prioriterat ur ett regionalt perspektiv att fortsätta utveckla dessa lägen tillsammans.

Regionledningskontoret vill lyfta att Arlanda-Märsta skiljer sig från övriga regionala stadskärnor genom dess storlek och dess närhet till Arlanda flygplats. Bland annat omfattar kärnan stora områden som inte kan utvecklas i enlighet med de generella förhållningssätten samt stora områden som saknar kollektivtrafikförsörjning. Regionledningskontoret ser därför ett behov av att fortsatt hantera de unika förutsättningarna i kärnan genom särskilda förhållningssätt i samrådsförslaget.

Regionledningskontoret anser att Rosersberg har stor betydelse för regionens gods-försörjning. Att inkludera dessa områden i den regionala stadskärnan skulle kunna innebära målkonflikter mellan de olika markanvändningarnas intressen.

Regionledningskontoret vill lyfta att de regionala stadskärnorna är schematiskt avgränsade utifrån bland annat närhet till kollektivtrafik och regionalt viktiga funktioner. I kommunens efterföljande planering kan avgränsningen därför behöva bli mer precis och anpassas efter lokala förhållanden och förutsättningar.

Regionledningskontoret kommer att se över gränserna och mötet mellan grönstrukturen och bebyggelsestrukturen.

Strategiska centrumlägen och strategiska bebyggelselägen

Kommunen menar att det går att tolka texten som att bostäder inte ingår i utvecklingen av de strategiska centrumlägena. Regionledningskontoret vill lyfta att beskrivningen av de strategiska centrumlägena inkluderar följande information: *”Även utveckling och komplettering av bostadsbeståndet är en viktig del av utvecklingen i de strategiska centrumlägena.”*

Regionledningskontoret kommer att se över formuleringen av förhållningssättet för kollektivtrafikförsörjningen.

Regionledningskontoret kommer att beakta frågan om avgränsningen av de regionalt prioriterade bebyggelselägena bör ta hänsyn till vattenburen kollektivtrafik i det fortsatta arbetet.

Landsbygd och skärgård

Regionledningskontoret noterar synpunkterna om urban fokus och differentiering mellan landsbygd och skärgård och bearbetar skrivningar samt kartmaterial i dokumentet som helhet för att förtydliga att landsbygdsmiljöer och skärgårdsmiljöer är mångfacetterade och lyfta fram deras olika förutsättningar för utveckling.

Regionledningskontoret instämmer med att koncepten landsbygdsnod, serviceort, ö med statlig vägfärja och kärnö med tillhörande förhållningssätt är formulerade på en relativt övergripande nivå. Beskrivningen av de här kategorierna ligger i linje med detaljeringsgraden för övriga bebyggelsekategorier. Regionledningskontoret kommer att se över om texterna kan utvecklas för att tydliggöra hur kategorierna ska tolkas och tillämpas i den fortsatta planeringen.

Regionledningskontoret bedömer att serviceorterna är olika i sin karaktär, men har gemensamt att de utifrån ett regionalt perspektiv utmärker sig som viktiga orter i egenskap av sitt

utbud av service i sin landsbygdscontext. Regionledningskontoret anser därför att serviceorterna har en regional relevans.

Beskrivningen av dessa kategorier ligger i linje med detaljeringsgraden för övriga bebyggelsekategorier. Regionledningskontoret kommer att se över om texterna kan utvecklas för att tydliggöra hur kategorierna ska tolkas och tillämpas i den fortsatta planeringen. Regionledningskontoret noterar inkomna synpunkter om replipunkter och framtida behov. I plankartan redovisas replipunkter som uppfyller denna funktion idag. Ifall nya platser uppfyller kraven för replipunkter kan dessa föras in i plankartan i framtiden vid aktualitetsprövningen av den regionala utvecklingsplanen.

Regionledningskontoret tar synpunkterna om areella näringar och livsmedelsförsörjning i beaktande vid framtagandet av granskningshandlingen. I övrigt ser regionledningskontoret ett behov av att renodla begreppsanvändningen gällande gröna och blå näringar/areella näringar för ökad stringens och tydlighet. Regionledningskontoret förstår behovet, men anser att detta behöver utredas grundligt i dialog med kommuner och andra berörda aktörer.

Bebyggelse utanför de regionalt prioriterade områdena

Regionledningskontoret bedömer att det finns anledning att ha kvar förhållningssätten eftersom utvecklingen utanför de regionalt prioriterade bebyggelselägena sammantaget får effekt på transportsystemet, kollektivtrafiken och möjligheten att bevara mark med höga natur- och kulturvärden. Vidare är förhållningssätten formulerade på en övergripande nivå och det finns utrymme för avvägningar på lokal nivå gällande vilka platser som är lämpliga. Regionledningskontoret kommer att se över beskrivningen av lägena utanför den prioriterade strukturen och tillhörande förhållningssätt med syfte att bättre fånga variationen av områden inom den här kategorin.

De planerade bebyggelsens samspel med transportsystemet

Regionledningskontoret anser att det inte är möjligt eller lämpligt att göra detaljerade ställningstaganden på regional nivå som efterfrågas av några aktörer. Ställningstaganden på den detaljeringsnivån skulle behöva baseras på antaganden som innehåller stora osäkerheter gällande hur mycket bebyggelse som faktiskt är lämpligt på en specifik plats. Bebyggelsens avgränsning i den regionala utvecklingsplanen är principiell och vilar på övergripande och bärande principer om kärnutveckling, yteffektivitet och sammanhållen bebyggelseutveckling i de bästa kollektivtrafiklägena. Bebyggelsestrukturen i plankartan har anpassats efter nuvarande och framtida kollektivtrafiksystemet för att lägen med god tillgänglighet med kollektivtrafik ska prioriteras för bebyggelseutveckling. Motivet är att det skapar goda förutsättningar för ett högt resande med kollektivtrafik vilket bidrar till övergripande mål om transporteffektivitet, hållbarhet och tillgänglighet. Regionledningskontoret menar att en vägledning kring bebyggelsestrukturen och hur den samplaneras med transportinfrastrukturen bör hållas på en principiell nivå som är anpassad till den regionala skalan.

I RUFS 2050 är de olika bebyggelsekategorierna löst kopplade till nivåer av täthet, exempelvis bör mycket hög till hög täthet eftersträvas i de regionala stadskärnorna medan tät och sammanhängande stadsbebyggelse bör eftersträvas i de strategiska stadsutvecklingslägena och medeltät till tät sammanhängande bebyggelse i de primära bebyggelselägena. Det finns inte någon närmare beskrivning av vad de olika nivåerna av täthet innebär, det är enbart en indikation på vilken typ av täthet som kan vara lämplig i de olika lägena. Regionledningskontoret har valt att frånga vägledningen kring täthet för att tydligare signalera att utveckling

behöver ske utifrån platsens förutsättningar. I det nya samrådsförslaget har därför regionledningskontoret istället valt att fokusera på att identifiera lägen som bör prioriteras för fortsatt bebyggelseutveckling. Möjligheten att skapa tillgänglighet och närhet till viktiga funktioner har varit viktiga utgångspunkter i avgränsningen av de regionalt prioriterade bebyggelselägena. Ett antal platser där ett bredare utbud av service bör eftersträvas för att utnyttja platsens regionala tillgänglighet och befintliga utbud identifieras också. Syftet med att peka ut de strategiska centrumlägena är att visa på platser som är tillgängliga för många och där det finns förutsättningar för ett utvecklat befolkningsunderlag för att understödja serviceutbudet. Det framgår av förhållningssätten att ett resurseffektivt markutnyttjande ska eftersträvas, särskilt i de bästa kollektivtrafiklägena. Det är en liknande vägledning som beskrivs i RUFS 2050. Det framgår också av den regionala utvecklingsplanen att en stor andel av tillkommande bebyggelse bör lokaliseras inom den utpekade strukturen, vilket även ansluter till ställningstagandena i RUFS 2050.

Regional grönstruktur

Förändringarna i grönstrukturen sedan RUFS 2050 baseras bland annat på nya underlag som exempelvis Länsstyrelsen i Stockholms läns arbete med grön infrastruktur och de utvecklingsförslag som föreslås i RUFS 2050.

Regionledningskontoret noterar att Världsnaturfonden, Naturskyddsföreningen, Friluftsrådet och majoriteten av Stockholmsregionens kommuner i stort ställer sig bakom den utvidgade rumsliga inriktningen av en grönstruktur som utgörs av större sammanhängande områden som sträcker sig från Stockholmsregionens yttre delar in mot de mer centrala delarna. De flesta remissvaren är också över lag positiva till de något förändrade kategorierna.

Regionledningskontoret avser att behålla utvidgningen av de gröna kilarna i granskningshandlingen. Regionledningskontoret anser att det redan idag finns olika förutsättningar mellan de inre och de yttre delarna av de gröna kilarna. De yttre delarna är mer landsbygdspräglade och därmed skulle avgränsningsproblem uppstå om den regionala grönstrukturen skulle delas upp i fler kategorier. Regionledningskontoret har för avsikt att beskriva vilka analyser och metoder samt motiveringar som ligger bakom förändringarna. Även utförligare bakgrundbeskrivningar och förklaringar av de olika kategorierna kommer att tas fram. De rumsliga förhållningssätten avseende grönstruktur kommer att ses över så att de speglar förutsättningarna och utmaningarna i såväl Stockholmsregionens tätare som glesare miljöer.

I den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen redovisas grönstruktur och tillhörande förhållningssätt som är av regional och mellankommunal betydelse. Även rekreativa och ekologiska samband genom bebyggelse pekas ut där de bedöms ha en avgörande funktion för att upprätthålla funktioner och värden mellan den regionala och lokala grönstrukturen. Det är kommunerna som planerar för grönstrukturen på en lokal nivå. Den regionala utvecklingsplanen innehåller ett förhållningssätt om att det i den fortsatta planeringen bör "planeras för hälsosamma miljöer" där tillgång till parker och grönområden lyfts.

De påtalade konflikterna mellan regional grönstruktur och kommunala utbyggnadsområden ses över och bedömningar av hur de ska hanteras görs till granskningshandlingen. Det gäller även synpunkter om gröna svaga samband genom bebyggelse.

En större översyn av grönstrukturen i skärgården kommer regionledningskontoret inte kunna genomföra inom ramen för granskningshandlingen, utan detta föreslås ses över som en utvecklingsfråga för den regionala grönstrukturen.

Regionledningskontoret håller med om att friluftslivet och naturturism är en viktig del av Stockholmsregionens besöksnäring, och kommer att se över hur detta kan tydliggöras i granskningshandlingen.

Grönstrukturen bidrar med flera olika värden, exempelvis klimatanpassning, biologisk mångfald, hälsa, rekreation, kolinlagring med mera. Regionledningskontoret kommer att förtydliga grönstrukturens mångfacetterade värden i granskningshandlingen.

Blåstruktur och MKN-vatten

Vatten är en central resurs för den regionala utvecklingen i Stockholmsregionen. Det står för flera viktiga ekosystemtjänster bland annat vattenförsörjning, rekreation, klimatregering och livsmedelsförsörjning. Regionledningskontoret kommer att jobba vidare med att tydliggöra blåstrukturen, beroenden mellan den gröna och blå strukturen samt ekosystemtjänster i granskningshandlingen. Detta inkluderar en vidareutveckling av redovisning av blåstrukturen och MKN-vatten enligt miljökonsekvensbeskrivningen. Regionledningskontoret arbetar med att ta fram ett resonemang kring Stockholmsregionens förutsättningar att uppnå miljökvalitetsnormerna. I den samlade bedömningen kommer det att förtydligas hur samrådsförslaget förhåller sig till Sveriges miljökvalitetsmål.

Regionledningskontoret ser över vattenförekomsternas status och de främsta faktorer som påverkar vattenmiljöerna i relation till den föreslagna bebyggelsestrukturen. Vidare kommer regionledningskontoret att förtydliga översiktligt hur samrådsförslaget tar hänsyn till förutsättningar att uppnå miljökvalitetsnormerna.

Regionledningskontoret ser över detta och förtydligar dessa aspekter.

Riksintressen

Regionledningskontoret har påbörjat ett arbete med att ta fram ett underlag om riksintressena och en övergripande bedömning av hur samrådsförslaget påverkar riksintressena. Underlaget kommer att inkludera kartor över riksintressena och rekommendationer kring hur riksintressena bör beaktas i den fortsatta planeringen.

Det regionala transportsystemet

Utifrån synpunkter om otydligheten kring hur den regionala utvecklingsplanen förhåller sig till övriga regionala planer avseende transportinfrastruktur kommer regionledningskontoret att tydliggöra den regionala utvecklingsplanens roll i planeringssystemet. Den regionala utvecklingsplanen redogör för de långsiktiga och strategiska inriktningarna på en övergripande regional nivå. Exempelvis Kollektivtrafikplan 2050 och Trafikförsörjningsprogrammet (TFP) behöver sedan förhålla sig till och utgöra konkretiseringar av, regionala utvecklingsplanen—inte tvärtom.

Regionledningskontoret kommer att översiktligt beskriva de långsiktiga behoven för transportsystemets utveckling till granskningshandlingen.

Regionledningskontoret instämmer delvis i synpunkterna om godstrafik och kommer att komplettera och förtydliga skrivningar kring gods, samt behoven för näringslivets transporter, gods och logistik.

Regionledningskontoret instämmer i sjötrafikens potential för kollektivtrafikförsörjningen och kommer att utveckla och förtydliga detta i granskningshandlingen.

Kunskapsunderlag kring transportsystemets tillstånd kommer att hanteras utanför den regionala den regionala utvecklingsplanen.

Regionledningskontoret ser över hur besöksnäringens behov kan bli tydligare i trafikförändringsprocessen samt hur vikten av Stockholmsregionens internationella tillgänglighet för besöksnäringen kan bli mer tydligt i granskningshandlingen.

Cykelkartan kommer att uppdateras med ett förtydligande om vilka stråk som är utpekade i den regionala cykelplanen och vilka stråk som är så kallade utredningsstråk. Stråken är schematiskt utritade och visar inte exakt dragning. De långsiktiga behoven avseende bland annat cykelinfrastruktur kommer att beskrivas översiktligt.

Regionledningskontoret kommer att se över skrivningar kring behov av effektiva och kapacitetsstarka bytespunkter i kommande granskningshandlingen.

Tekniska försörjningssystem

Regionledningskontoret förstår det behov som fler aktörer har uttryckt gällande mer detaljerad information om de tekniska försörjningssystemens framtida utveckling. Regionledningskontoret anser att de framtida behoven behöver utredas mer grundligt innan ställningstaganden kan ske. För detta behövs dialoger med kommuner och andra berörda aktörer - ett omfattande arbete som inte kommer kunna hanteras till granskningshandlingen. Samtidigt lyftes av flera aktörer, bland annat Länsstyrelsen i Stockholms län, att det kan vara olämpligt att peka ut teknisk och samhällsviktig infrastruktur i en karta med bakgrund av det förändrade säkerhetsläget. Regionledningskontoret tar med sig synpunkterna i det fortsatta arbetet. En riskbedömning av vilken samhällsviktig infrastruktur som är lämplig att visa i plankartan utifrån det rådande säkerhetsläget kommer att göras.

Regionledningskontoret noterar de målkonflikter som lyfts av Sollentuna kommun avseende markanspråket, barriär- och inlåsningseffekter som stor infrastruktur kan ha i förhållande till bostadsbyggandet och brist på mark. Dessa målkonflikter behöver tas med i det fortsatta arbetet och i olika forum, som exempelvis Regionalt elförsörjningsforum för Stockholms län (REST).

Regionledningskontoret ser över hur betydelsen av fiber kan lyftas mer i granskningshandlingen och betonar vikten av ett fungerande fibernät och en utbyggnad i områden med gle-sare befolkning.

Vattenverk och vattenskyddsområden

Regionledningskontoret ser över formuleringar för den civila beredskapen och robustheten i systemet, avseende vattenförsörjning.

Regionledningskontoret kommer förtydliga att figur 8 enbart anger vattenproducenterna. Under hösten 2024 pågår, inom ramen för Vatten- och avloppssamverkan i Stockholms län (VAS-rådet), ett arbete med en regional avloppshanteringsplan för Stockholms län.

Resultatet från det arbete väntas vara klar våren 2025 och kommer därför sannolikt inte kunna användas i samband med framtagandet av granskningshandlingen. Regionledningskontoret ser över behovet av en karta för avloppshantering med tillhörande diskussion kring dess regionala perspektiv.

Regionledningskontoret instämmer i att analyser är viktiga underlag för en hållbar och långsiktig framtida utveckling av den tekniska infrastrukturen ur ett regionalt och mellankommunalt perspektiv och kommer att arbeta vidare med dessa framöver.

Redovisning av detaljer kring användning av specifika vattentäkter, dricksvattenkvalitet och kvantitet, upprustning, med fler redovisas av VA-huvudmännen och vattenproducenter inom ramen för deras verksamhetsplanering. Specifika lösningar och strategier vid stadsplanering ansvarar kommuner, VA-huvudmännen, Brandförsvaret, byggaktörer, med fler för inom ramen för detaljplanering. Samrådsförslaget belyser och lyfter aspekter av regional karaktär.

Formuleringar kring skyddet av Mälaren som vattentäkt och påverkan från nya farleder och hamnar ses över. Eftersom samrådsförslaget är av översiktlig karaktär finns det begränsningar i hur skyddet av enskilda vattentäkter ska beskrivas. Långsiktiga skyddsåtgärder för Mälaren kommer att omnämnas i granskningshandlingen om dessa redan är identifierade av ansvariga myndigheter.

Regionledningskontoret ser över om avrinningsområdet för respektive vattentäkt ska redovisas. Länsstyrelsen i Stockholms län lyfter att redovisningen av exempelvis vattenskyddsområden kan vara känslig utifrån ett förändrat omvärldsläge med större hot. Regionledningskontoret bedömer att geografisk information om vattenskyddsområden, prioriterade vattentäkter samt vattenverk och reningsanläggningar finns tillgängliga för allmänheten på annat sätt, vilket gör det svårt att motivera att dessa inte ska redovisas i plankartan. Regionledningskontoret ser över om vattenverk ska tas bort ur kartan. En riskbedömning av vilken VA-infrastruktur som är lämplig att visa i plankartan utifrån det rådande säkerhetsläget kommer att göras.

Masshantering

Regionledningskontoret hänvisar till Strategin för masshantering som beslutades år 2023, där förutsättningarna och förhållningssätten med mål beskrivs.

Verksamhetsområden

Regionledningskontoret instämmer med att en kartläggning och analys av verksamhetsområden bör tas fram och planerar att påbörja ett sådant arbete, men resultatet kommer av tids-skäl inte kunna inkluderas i granskningshandlingen. Regionledningskontoret kommer att se över förhållningssätten för bebyggelsestrukturen för att synliggöra verksamhetsområden. Regionledningskontoret kommer även att se över förhållningssätten för kategorin "terminal och anläggning".

Kulturmiljö

Regionledningskontoret ser över hur kulturmiljö kan synliggöras mer genom dels en tematisk karta, dels utvecklade formuleringar avseende kulturmiljö i anslutning till förhållningssätt samt kapiteltexter. Parallellt pågår också arbete med ett uppdaterat kunskapsunderlag om regionalt intressanta kulturmiljöer.

Kultur-, idrott och regional samhällsservice samt folkhälsa i den rumsliga planeringen

Regionledningskontoret kommer att se över möjligheten och lämpligheten att redovisa viss samhällsservice på plankartan.

Region Stockholm har under 2023 beslutat om geografiska principer för hälso- och sjukvården (HSN 2023-0772), för att säkerställa en jämlik etablering av vård samt en ökad geografisk kontroll. Lag om valfrihetssystem (2008:962) innebär att fri etablering råder inom bland annat primärvården. Det innebär att Region Stockholm har begränsad rådighet över lokalisering av viss typ av hälso- och sjukvård. I samråd med hälso- och sjukvårdsregionledningskontoret kommer redovisningen av hälso- och sjukvård på kartor och i text att ses över. Det gäller även lämpligheten att visa regionala helikopterflygplatser på kartor.

Regionledningskontoret ser över hur folkhälsoperspektivet kan tas mer i beaktande gällande den rumsliga planeringen och skapande av stödjande strukturer, exempelvis ytor för idrott.

Det pågår ett arbete där Region Stockholms kulturförvaltning i samverkan med kommunerna i länet tar fram en digital idrotts- och kulturkarta. För närvarande är det oklart när denna kommer vara klar. På sikt kan den tas med i regionala utvecklingsplanen vid behov.

Regionledningskontoret kommer även att se över hur frågor om buller och luftföroreningar i planen kan förtydligas.

Totalförsvar och krisberedskap

Regionledningskontoret anser att säkerhet och försörjningsberedskap är en mellankommunal och mellanregional fråga. Avseende krisberedskap och civilt försvar kommer regionledningskontoret att tydliggöra beredskapshänsyn i samhällsplaneringen i förhållningssätten för den rumsliga inriktningen.

Regionledningskontoret planerar att göra en riskbedömning om vad som kan/får visas i plankartan mot bakgrund av säkerhetsläget och förhöjd risk för både inre och yttre hot.

Storregionalt perspektiv

Den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen ska genomsyras av de storregionala perspektiven. Detta gäller även redovisningen av storregionala samband i plankartan. Avseende plankartan kommer denna att kompletteras i form av kopplingar över länsgränsen avseende viktiga transportsamband, grön- och blåstruktur, arbetsmarknad och kompetensförsörjning med mera.

Plankartans layout och tillgänglighet

Regionledningskontoret kommer att se över plankartans layout och läsbarhet samt åtgärda felaktigheter som påpekades av samrådsyttrandena. Regionledningskontoret planerar också att ha ett utkast på digital plankarta till granskningsskedet, som kommer underlätta läsbarheten tillsammans med justeringar i plankartans layout.

1.5 Gemensamt ansvar för den regionala utvecklingen och former för samverkan

Sammanfattning av remissvaren

Hur ser er organisation på er roll kopplat till den regionala utvecklingen och hur kan er organisation bidra för att vi ska nå planens mål och stärka genomförandet?

I remissvaren har olika organisationer och aktörer beskrivit hur de ser på sin roll i den regionala utvecklingen. Varje aktör bidrar med sina unika perspektiv och expertis inom sitt sakområde, exempelvis samhällsplanering, bostadsförsörjning, energiförsörjning, försvar, hälso- och sjukvård, utbildning, miljö och klimat, infrastruktur, innovation och civilsamhälle. Många betonar vikten av samverkan och dialog för att kunna nå de gemensamma målen som sätts i den regionala utvecklingsplanen samt att se till att planerna är realiserbara och förankrade i lokala och regionala processer.

Myndigheter ser sin roll i den regionala utvecklingen som pådrivande, stödjande och samlande inom sitt ansvarsområde. De har en mer övergripande roll och bidrar med kunskap, strategisk ledning och samordning avseende vissa frågor som den regionala utvecklingsplanen berör. Några myndigheter, däribland Försvarsmakten, betonar vikten av att samråd sker enligt standardförfarande i ärenden som kan påverka riksintressen.

Till Stockholmsregionen angränsande kommuner och regioner (Regionerna Gotland och Sörmland) ser sin roll i en stärkt samverkan med Stockholmsregionen, särskilt inom områden som kollektivtrafik, bostadsmarknad och klimatanpassning, för att möjliggöra en hållbar regional utveckling.

Aktörer inom näringsliv och civilsamhället beskriver i sina remissvar att de ser sig som självklara dialog- och/eller samverkansaktörer inom sitt respektive område. Exempelvis ser Svenska kraftnät och Vattenfall Eldistribution sina roller som en del i det gemensamma ansvaret för energiförsörjningen och stödjer klimatomställningen genom att utveckla elinfrastrukturen. Civilsamhällesorganisationer som exempelvis Hyresgästföreningen och SPF Seniorerna anser att de representerar medborgarintressen, såsom boende, omsorg och trygghet, och framhåller vikten av inkluderande samhällsplanering för alla generationer.

Sammanfattningsvis anser alla aktörer att de vill vara delaktiga i den regionala utvecklingen, på olika sätt. Medan några aktörer anser sig ha en roll i tidiga processer, så anser andra att de har en viktig roll i den regionala utvecklingens genomförande.

Vilka dialog- och samverkansformer bör vi använda eller utveckla för att kunna agera tillsammans för att nå planens mål och stärka genomförandet?

Majoriteten av aktörerna betonar vikten av dialog och samverkan med olika aktörer såsom offentliga organ, näringsliv, forskning och civilsamhället. Flera remissvar specificerar inte i vilka former samverkan och dialog bör ske. Några aktörer påpekar att det saknas konkreta förslag för vilka samverkans- och dialogformer som bör utvecklas för att stärka genomförandet av den regionala utvecklingsplanen, även om vikten av fortsatt samverkan framhålls. Andra aktörer instämmer i förslaget av att samverka i årliga konferenser och rådslag med högsta ledningen för att diskutera prioriteringar.

Flera remissinstanser, framför allt angränsande regioner och kommuner, har påpekat att samrådsförslaget saknar ett storregionalt perspektiv. Områden inom vilka de storregionala perspektiven skulle kunna utvecklas föreslås vara forskning och innovation, trafikinfrastruktur, kompetensförsörjning med flera.

Nyttja befintliga forum för samverkan

Ett förslag som lyfts av många är att befintliga forum och samverkansorgan bör användas och utvecklas, snarare än att skapa nya strukturer. Östra Mellansverige (ÖMS), Mälardalsrådet, StorSTHLM och Stockholm Business Alliances nämns som exempel på befintliga forum för storregional samverkan och samverkan inom näringslivet. Samtidigt föreslås att tydliga systematiska arbetssätt utvecklas för att främja samsyn och kontinuerlig dialog.

I vissa remissvar lyfts behovet av sektorsspecifika forum. Exempelvis betonar SLB vikten av fortsatt dialog kring folkbildning, medan Ellevio lyfter den goda samverkan i REST samarbetet. BioDriv Öst och Södertörnskommunerna efterfrågar samverkansforum inom laddinfrastruktur och klimatanpassning inom Stockholmsregionen.

Flera kommuner inom Stockholmsregionen, däribland Södertörnskommunerna, ser behov av mellankommunala forum och en formaliserad samverkansprocess, samt föreslår att rådslag sker mer sällan (var fjärde år) än vad som föreslagits i samrådsförslaget för att bättre anpassas till kommunernas långsiktiga planering. Flera kommuner betonar också behovet av att klargöra ansvarsfördelningen mellan aktörer för att undvika dubbelarbete och oklarheter. Södertörnskommunerna efterfrågar tydligare prioriteringar inför rådslag och en strukturerad samverkan genom exempelvis enkäter och feedback från aktörerna. CAMM lyfter fram exempel på lyckade samarbetsmodeller.

Flera aktörer, bland andra Nynäshamns kommun, Sundbybergs stad och Värmdö kommun, lyfter i sina remissvar att Region Stockholm ska vara samordnande i frågor om elförsörjning, masshantering och VA-frågor för att tydliggöra behoven och möjliga gemensamma lösningar.

Vikten av dialog med flera aktörer

Andra aktörer, som exempelvis Södertörns Fjärrvärme, föreslår en strukturerad process för samverkan och dialog på flera nivåer, med kontinuerlig dialog över året. De betonar vikten av att involvera samhällsviktiga aktörer tidigt i kommunernas översiktsplanprocesser och miljöplaner. Södertörns Fjärrvärme föreslår också att samverkansformer med befintliga branschorganisationer kan legitimeras och nyttjas för att skapa samsyn på regional och kommunal nivå.

Tillväxtverket samordnar ett myndighetsnätverk för dialog, metodutveckling och lärande, vilket bidrar till erfarenhetsutbyte och kunskapsutveckling mellan statliga myndigheter och regioner. De ser regionalfonden som ett verktyg för att främja dialog och samverkansformer för att uppnå samrådets visioner.

En kombination av samverkan mellan organisationer och medborgardialog, exempelvis genom öppna möten, fokusgrupper och digitala plattformar föreslås av Hälso- och sjukvårdsnämnden. De ser också potential i att använda digitala lösningar och AI för genomförande och uppföljning.

Hyresgästföreningen och Sveriges åkeriföretag föreslår att skapa ett RUFSS-råd med aktörer från olika delar av samhället och näringslivet för att följa och diskutera utvecklingen. De betonar vikten av dialog och att lyssna in de som berörs, både på organisationsnivå och genom

medborgardialog, för att säkerställa en hållbar utveckling. Funktionsrätt Stockholms län och Danscentrum Stockholm betonar också vikten av samverkan med civilsamhället och föreslår strukturer för att säkerställa att dessa grupper inkluderas. Dessutom betonas betydelsen av nära dialog med näringslivet för att realisera den regionala utvecklingsplanens mål, inklusive regelbundna möten och årliga samordningsmöten.

Statens fastighetsverk (SFV) lyfter vikten av att föra tidiga dialoger med varandra där flera aktörer berörs för att underlätta att nå en gemensam och tydlig målbild i samhällsutvecklingen. SFV anser att det krävs en ökad insikt och kunskap om kultur- och naturfastigheters värden hos Stockholmsregionens alla aktörer samt ett gemensamt intresse och engagemang för att tillvarata dem.

Nya samarbetsformer, såsom strategiska upphandlingar och rådgivande funktioner, samt utöka kapaciteten för långsiktiga partnerskap är inspel från Kungliga tekniska högskolan. Det betonas också behovet av mer regelbunden dialog och gemensamma satsningar kring EU-finansiering för att stärka genomförandet av den regionala utvecklingsplanen.

Uppföljning och lärande

Sundbybergs stad ser positivt på den ansats som tas till ett gemensamt lärande och kontinuerligt utbyte av erfarenheter och kunskap. Likaså ställer sig Stockholm stad positivt till förslaget till uppföljning genom indikatorer. Sundbybergs stad är därtill positiv till förslaget om en strukturerad och formaliserad samverkansprocess med bland annat rådslag. Detta under förutsättning att den sammanhållande processen stödjer genomförandet av konkreta åtgärder och insatser, utifrån kommunernas skilda förutsättningar och behov. Sundbybergs stad ser exempelvis möjligheter att samverka med grannkommuner kring samnyttjande av kultur- och idrottsanläggningar.

I syfte att kraftsamla, skapa samsyn samt dela kunskap och lärande kring den regionala den regionala utvecklingsplanens framdrift och genomförande välkomnar Stockholms stift en strukturerad samverkansprocess liknande det sätt som samrådsförslaget beskriver. En kontinuerlig dialog över året och uppföljning av den regionala utvecklingsplanens prioriterade frågor och genomförande i form av bland annat en bred regional konferens med efterföljande rådslag med representanter på politiskt och/eller högsta ledningsnivå samt eventuellt ytterligare arenor/mötesplatser för samverkan mellan olika intressenter och aktörer känns som mycket relevant för att resultat ska kunna uppnås.

Region Stockholms verksamhet och möjlighet att nå vision och mål

Flera aktörer (exempelvis Södertörnskommunerna) och instanser efterlyser beskrivningar mer utförliga beskrivningar av vilken roll och vilka åtgärder som Region Stockholm kan genomföra för att nå vision och mål.

Sollentuna kommun poängterar att det är viktigt att genom den regionala utvecklingsplanen etablera formerna för ett "handslag" för att tillsammans över tid åtgärda problematiken med svaga och sårbara livsvillkor i utsatta områden runtomkring länet.

Segeltorp villaägarförening föreslår att alla aktörer och kommuner bör ha ett avsnitt i sina planer som beskriver konsekvenserna av avsteg från den regionala den regionala utvecklingsplanen för att möjliggöra uppföljning. Detta kan ses som en form av dialog och samverkan för att stärka genomförandet.

Arena Huddinge och Fastighetsägarna anser att samverkansprocessen ska leda till en gemensam och enad röst mot staten.

Sammanfattningsvis ser majoriteten av remissinstanserna positivt på samverkan för genomförandet av den regionala utvecklingsplanen, men många efterlyser mer konkreta och tydliga förslag på dialog- och samverkansformer för att effektivt kunna implementera den regionala utvecklingsplanen.

Regionledningskontorets kommentarer

Regionledningskontoret noterar att en stor majoritet av remissinstanserna ser positivt på en gemensam samverkan för genomförandet utav ny regional utvecklingsplan. Regionledningskontoret tycker att det är positivt att remissinstanserna ser sig som en självklar dialog- och samverkanspartner och tar med sig till fortsatt arbete kring inspelet om hur samverkan ska kunna gå till.

Regionledningskontoret anser att det är viktigt att samverkansprocessen för ny regional utvecklingsplans genomförande bärs av de aktörer som behöver samverka för att förverkliga den regionala utvecklingsplanens mål och prioriteringar. Därför bedömer regionledningskontoret att formerna för en samverkansprocess behöver tas fram tillsammans med de viktigaste samverkansaktörerna. Redan idag finns samverkansforum för specifika sakområden som bedöms fungera väl, exempelvis Kompetensarena Stockholm, Klimatarenan och REST, där samverkan kring exempelvis kompetensförsörjning, cirkulärt byggande respektive elförsörjning sker löpande. Regionledningskontoret vill gärna förtydliga att utgångspunkten är att en samverkansprocess för den regionala utvecklingsplanens genomförande inte kommer att ersätta redan väl fungerande samverkansforum, utan tanken är att den ska vara kompletterande och övergripande. Samverkansprocessen ska heller inte ersätta den formella processen för framtagande utav den regionala utvecklingsplanen, men kan fungera som en plattform för dialog under kommande revideringar. Fokus för samverkansplattformen bör vara hur regionens aktörer behöver prioritera, agera och kraftsamla, tillsammans eller var för sig, för att vi ska kunna nå de uppsatta målen i den regionala utvecklingsplanen.

Utifrån inkomna synpunkter och inspel gällande samverkansprocessen kommer regionledningskontoret att arbeta vidare och presentera ett tydligare förslag under planens granskningsskede, för fortsatt dialog och förankring.

Regionens roll i samverkan

Regionledningskontoret tar med sig samrådsaktörernas syn på Region Stockholms roll och vill samtidigt lyfta befintliga forum där Region Stockholm samarbetar med andra aktörer inom dessa frågor idag, exempelvis REST och Klimatarenan. Regionledningskontoret vill också nämna att Länsstyrelsen i Stockholms län har fått ansvaret att samordna det regionala genomförandet av energi- och klimatpolitiken, bland annat genom att utveckla den regionala energiplaneringen. Regionledningskontoret delar uppfattningen att Stockholmsregionens aktörer gemensamt behöver möta utmaningarna med Stockholmsregionens bostadsförsörjning. Region Stockholm både driver och medverkar i flera samverkansforum inom bostadsområdet. Utvecklad samverkan kring befintliga eller nya frågor, som delas av Stockholmsregionens aktörer, är något regionledningskontoret är positivt till. Regionledningskontoret ser över hur skrivningar om ansvarsfördelningen mellan olika planeringsnivåer kan bli tydligare och vilken roll Region Stockholm kan ha för att samordna påverkan mot statlig nivå.

Regionledningskontoret ser även över beskrivningar om hur Region Stockholm kommer att bidra till att uppnå målen i den regionala utvecklingsplanen. Regionledningskontoret kommer i granskningshandlingen att se över hur Region Stockholms roll och ansvar genom de egna verksamheterna kan förtydligas.

Storregionalt perspektiv

Regionledningskontoret instämmer i vikten av storregionala perspektiv och att ett flertal av Stockholmsregionens utmaningar kräver storregional samverkan för att lösa. Till granskningshandlingen kommer de storregionala perspektiven i den regionala utvecklingsplanen att förtydligas och utvecklas, med utgångspunkt i det pågående revideringsarbetet av ÖMS 2050 som görs tillsammans med angränsande regioner inom ramen för ÖMS-samverkan.

Tala med en röst

Regionledningskontoret noterar denna önska och tar med sig den till genomförandet av regionala utvecklingsplanen.

1.6 Samlad konsekvensbedömning

Sammanfattning av remissvaren

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att konsekvensbedömningen generellt kan utvecklas för att utgöra ett mer användbart underlag för utveckling av den nya regionala utvecklingsplanen. Bland annat nämns att det saknas en konsekvensbedömning för hur samrådsförslaget påverkar olika grupper utifrån ett jämställdhets och jämlikhetsperspektiv. Remissinstanser som Barnombudsmannen, Botkyrka kommun, Huddinge kommun har framfört att samrådsförslaget konsekvenser utifrån ett barnperspektiv behöver förtydligas.

Vidare framför Länsstyrelsen i Stockholms län i sitt yttrande att konsekvensbedömningen bör kompletteras med en bedömning av huruvida den regionala utvecklingsplanen styr mot relevanta mål för social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet. Vidare nämner Länsstyrelsen i Stockholms län att myndigheten instämmer i flera av de målkonflikter som uppmärksammas i den samlade konsekvensbedömningen men framhåller att konsekvensbedömningen med fördel bör förtydliga hur analyser av målkonflikter har gjorts och vid behov se över dessa.

Länsstyrelsen i Stockholms län framför även att kopplingen mellan miljökonsekvenser och den bedömning som görs utifrån miljö kvalitetsmålen bör förtydligas. Vidare framför Länsstyrelsen i Stockholms län att miljöbedömningen behöver hantera de konsekvenser som den regionala utvecklingsplanens genomförande kan medföra på riksintressena. Länsstyrelsen i Stockholms län anser att det bör tydliggöras varifrån bedömningsgrunderna avseende kulturhistoriska aspekter är hämtade.

Järfälla kommun framför att nollalternativet med fördel kan utvecklas och att konsekvensernas omfattning kan beskrivas mer ingående.

Regionledningskontorets kommentar

Förvaltningen har för avsikt att vidareutveckla den samlade konsekvensbedömningen så att de sociala, ekonomiska och ekologiska konsekvenserna av den regionala utvecklingsplanen fördjupas. I övrigt tar regionledningskontoret med sig remissinstansernas synpunkter i sitt arbete med att vidareutveckla konsekvensbedömningen.

Till granskningsversionen av den regionala utvecklingsplanen kommer det inkluderas en redovisning av länets riksintressen och en bedömning av hur riksintressena kan komma att påverkas av samrådsförslaget, samt hur eventuell negativ påverkan kan undvikas.

1.7 Beräkning av demografiskt bostadsbehov i Stockholmsregionen 2022-2060

Sammanfattning av remissvaren

Många kommuner har synpunkter som rör bilagan till den regionala utvecklingsplanen, Beräkning av demografiskt bostadsbehov i Stockholmsregionen 2022–2060. Särskilt rör synpunkterna att den kommunfördelning av det bostadstillskott som årligen behöver tillkomma för att möta det regionala bostadsbehovet antingen upplevs överskattat eller underskattat utifrån kommunernas egna bedömningar eller avtalade bostadsmål. Danderyd kommun och Lidingö kommun anser att den regionala utvecklingsplanen inte ska ange kommunala mål för bebyggelse.

Flera kommuner, men även Hyresgästföreningen, Länsstyrelsen i Stockholms län och jagvillhabostad.nu, framhåller att det är en brist att det demografiska bostadsbehovet inte har vägt in nuvarande bostadsbrist, det "uppdämda behovet", och anser att underlaget bör revideras och ta med det i beräkning. Några aktörer efterfrågar att underlaget löpande uppdateras och även kompletteras med marknadsdjupsstudier.

Länsstyrelsen i Stockholms län önskar att ett resonemang om utmaningarna med bostadssituationen i länet läggs till i planhandlingen för att synliggöra varför det är ett regionalt perspektiv.

Regionledningskontorets kommentar

Regionledningskontoret kommer att se över bilagan över det regionala bostadsbehovet utifrån inkomna synpunkter. Vid behov har regionledningskontoret gärna en dialog med de kommuner som har haft synpunkter på bedömningen av det regionala bostadsbehovet. Regionledningskontoret vill understryka att de siffror som anges för respektive kommun inte är att betrakta som mål för respektive kommuns bostadstillskott. Utifrån att bostadsförsörjningen behöver hanteras gemensamt av Stockholmsregionens aktörer anger siffrorna vad respektive kommun bör bidra med för att Stockholmsregionen samlat ska kunna hantera den bedömda befolkningstillväxten.

Regionledningskontoret kommer ta i beaktande att utveckla beräkningen av det demografiska bostadsbehovet med det uppdämda bostadsbehovet och se över möjligheten att även bedöma andra behov, utöver antal bostäder.

1.8 Övrigt

Kultur som utbud och utövning

Danscentrum och Region Stockholms kulturnämnd menar att det råder obalans mellan de relativt utvecklade beskrivningarna av å ena sidan kultur som ett utbud (tjänster, mötesplatser och upplevelser med mera) och å andra sidan kultur som utövning (arbete och fritidssyssla) och samhällsutvecklande kraft (främjare av bland annat livskvalitet, bildning, trygghet och gemenskap).

Regionledningskontoret ser över hur skrivningarna i granskningshandlingen kan kompletteras utifrån dessa synpunkter.

2 Samrådets aktiviteter

2.1 Översikt möten 2023

Inför samrådsförslagets framtagande har möten och workshops hållits med olika aktörer för att hämta in olika perspektiv.

Nedan redovisas en översikt av alla möten med externa aktörer som har hållits inför samrådstiden.

Datum	Möte	Notering
<i>Januari</i>	27 Möte med Trafikverket	Strategisk avstämning
<i>Februari</i>	1 Möte med Stockholm stad om trygghet	
	2 Möte med Länsstyrelsen i Stockholms län	Strategisk avstämning
	3 Möte med Trafikverket	Strategisk avstämning
	13 Möte med Länsstyrelsen i Stockholms län	Introduktion och information
<i>Mars</i>	10 Möte med Södertälje kommun	Information och dialog
	27 Kommunkontaktsmöte	Information och dialog med kommun-kontakterna
<i>April</i>	21 Samhällsbyggnadschefsnätverk	Möte med länets SB chefer
	24 Kommunkontaktsmöte	Information och dialog med kommun-kontakterna
	25 Möte med hyresgästsförningen	Information om regionala utvecklingspla-
<i>Maj</i>	26 Möte med Länsstyrelsen i Stockholms län	Strategisk avstämning
	29 Kommunkontaktsmöte	Information och dialog med kommun-kontakterna
<i>Juni</i>	1 Möte med Stockholm stad	Strategisk avstämning med bitr. Stads-direktör
	2 Möte med Storstockholm	
	7 Möte med Trafikverket	Strategisk avstämning
	19 Kommunkontaktsmöte	Information och dialog med kommun-kontakterna
	30 Stockholms handelskammare	Lunchmöte
<i>Septem-ber</i>	11 Kommundialog	Dialog och inspel med kommunerna
	29 Möte med Storstockholm och Stockholm stad	Dialog och förankring
<i>Oktober</i>	10 Möte med Trafikverket	Dialog och förankring
<i>Novem-ber</i>	23 Möte med Näringslivet	Rundabordssamtal
	23 Möte med akademi	Rundabordssamtal
	23 Möte med arbetstagarorganisationer	Rundabordssamtal

2.2 Översikt möten 2024

Under samrådstiden för Ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen, har ett flertal aktiviteter genomförts som syftade till att sprida samrådsförslaget och bjuda in till dialog om samrådsförslaget. För att få in olika perspektiv på samrådsförslaget har dialogmöten hållits med exempelvis kommuner, samverkansorgan, myndigheter, näringslivsaktörer samt olika organisationer med flera.

Nedan redovisas en översikt över alla möten med externa aktörer som har hållits under samrådstiden. Andra samrådsaktiviteter som exempelvis poddserien, medborgarundersökningen, projektet unga regionutvecklare och den internationella peer review:n sammanställs under respektive stycke nedan.

Datum	Möte	Notering
Januari	24 Workshop med civilsamhälle	
Mars	14 Möte med Södertörnskommunerna	
	27 Trafikverket	Informationsmöte
April	11 Framtidsdagen	
	12 Samhällsbyggnadschefsnätverk	
	17 Möte med Stockholms stad	Kommundirektör
	17 Länsstyrelsen i Stockholms län	Myndighetsdialog där aktörer som LST samordnar bjudits in.
	18 Möte med nätverket "4 S+J"	
	23 Kommundialog med Järfälla kommun	
	24 Möte med Länsstyrelsen i Stockholms läns arbetsgrupp	Informationsmöte med arbetsgruppen som kommer svara på samrådsförslagen
	25 Trafikverket	
	26 Kommundialog med Värmdö kommun	
Maj	2 Kommundialog med Stockholms stad	
	6 Kommundialog med Tyresö kommun	
	7 Inspelning poddserie	
	8 Kommundialog med Botkyrka kommun	
	13 Kommundialog med Nynäshamn kommun	
	14 Kommundialog med Sollentuna kommun	
	16 Kommundialog med Huddinge kommun	
	17 Presentation av ny regional utvecklingsplan	
	21 Kommundialog med Österåker kommun	
	23 Utställning av ny regional utvecklingsplan	
	27 Presentation av ny regional utvecklingsplan hos SPF Seniorerna Stockholmsdistrikts kon-	
	29 Kommundialog med Vallentuna kommun	
	30 Stockholm Exergi	
	31 Näringslivsrådet	
	31 Samverkansråd med organisationer som företräder personer med funktionsnedsättningar	
	4 Kommundialog med Norrtälje kommun	
	4 Kommundialog med Sundbybergs kommun	

Juni	10	Kommundialog med Upplands-Bro kommun	Digital dialog
	10	Unga regionutvecklare börjar	Pågår mellan 10 juni och 5 juli
	13	Kommundialog med Ekerö kommun	Unga regionutvecklare följer med
	14	Kommundialog med Nykvarns kommun	Digital dialog
	17	Kommundialog med Solna stad	
	17	Introduktionsmöte inför internationell peer review	
	18	Kommundialog med Haninge kommun	
Juli	5	Unga regionutvecklare avslutar sitt uppdrag	Pågår mellan 10 juni och 5 juli
Augusti	21	Unga regionutvecklare presentera sina resul-	
	22	Företagarna Stockholms län	
	27	Kommundialog med Nacka kommun	
	27	Möte med akademien	Handelshögskolan, Karolinska institu- tet, Kungliga tekniska högskolan, Stock- holms universitet, Södertörns Högskola
	28	Kommundialog med Upplands-Väsby kom-	
	30	Expressbusskonferens	Presentation på konferensen
	30	Stockholms handelskammare	Lunchmöte
Septem- ber	2	Dialogmöte med Liberalerna Lidingö	
	2	Informationsmöte med de forskande Läkeme- delsföretagen (LIF)	
	3	Kommundialog med Vaxholms stad	
	6	Möte med Innovationsnoderna	
	11	Kommundialog med Sigtuna kommun	
	18	Nätverksträff för besöksnäringens ansvariga i lä- nets kommuner och kommunala destinat-	
	18- 19	Stockholm Business Arena	Monter för att informera om ny regional utvecklingsplan
	23	Skönhetsrådet Stockholm stad	
	24	Peer review (digital)	
Oktober	1	Peer review (fysiskt möte)	

2.3 Framtidens Stockholmsregion – poddserie

För att ge fördjupad underlag till samrådsversionen av Ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen har en poddserie bestående av fyra avsnitt spelats in och tillgängliggjorts på Region Stockholms hemsida. Gäster som bjöds in att medverka i avsnitten är oberoende experter. Poddserien modererades av Cecilia Garme.

Avsnitten handlar om:

Hur stärker vi samverkan och genomförandekraften?

Ingen aktör har ensam rådighet i regionala frågor och vi har alla olika verktyg och möjligheter att bidra till visionen och till utvecklingen mot den regionala utvecklingsplanens mål. För att lyckas krävs en gemensam kraftsamling av Stockholmsregionens alla aktörer.

I detta avsnitt pratar Anna Zingmark från Länka Consulting och Göran Hallin från Reasonadvice AB om vad samverkan är och hur den kan stärkas.

Cirkulärt byggande och planering

Byggsektorn står för cirka 20 procent av Sveriges utsläpp av växthusgaser och cirka 40 procent av Sveriges avfall. Majoriteten av en byggnads klimatpåverkan kommer från byggskedet, där materialet står för en stor del.

Bostadsbeståndet beräknas behöva öka med omkring en halv miljon bostäder till år 2060 i förhållande till befolkningstillväxten.

För att möjliggöra en hållbar samhällsplanering i Stockholms län där vi möter behovet av bostäder och lokaler, främjar regional tillväxt och samtidigt når uppsatta klimat- och miljömål behöver vi ställa om till ett cirkulärt byggande. Detta är utgångspunkten för podden om cirkulärt byggande och planering.

Medverkande var Lise-lott Larsson Kolessar från White Arkitekter och Thomas Stoll från IVL Svenska Miljöinstitutet.

Stockholmsregionens ekonomiska geografi

Stockholmsregionen är Sveriges ledande tillväxt-, kultur- och kunskapsregion med nästan en tredjedel av Sveriges bruttonationalprodukt (BNP). Stockholmsregionen är en av Europas snabbast växande och mest konkurrenskraftiga storstadsregioner.

Stockholmsregionen är också den storstadsregion i Europa efter London och Paris som har flest globala huvudkontor och har en viktig roll, både för Sveriges och övriga EU:s framtida hållbara tillväxt och utveckling.

Utgångsläget är således starkt, men dessa styrkor får inte tas för givna. Dagens framgång är ingen garanti för en fortsatt hög konkurrenskraft och framtida tillväxt.

Detta är utgångspunkten för samtalet mellan Martin Andersson, professor i industriell ekonomi och Dean för Faculty of Engineering vid Blekinge högskola och Lena Sellgren, chefsekonom och analyschef på Business Sweden när de diskuterar Stockholmsregionens ekonomiska roll i Sverige.

Konsekvenser av inomregionala skillnader

Sverige är ett av de mest jämlika länderna i världen, men också det OECD-land där den ekonomiska ojämlikheten ökar allra mest.

I genomsnitt är folkhälsan och livsvillkoren i Stockholmsregionen väldigt goda, men det finns stora skillnader inom Stockholmsregionen. 600 000 stockholmare lever i områden som präglas av sårbara livsvillkor (Livsvillkorindex). Den femtedel som har lägst inkomst när de är 30 år förväntas leva 6,7 år kortare än femtedelen med högst inkomst (Folkhälsorapport 2023).

Varför ser det ut så här i Stockholmsregionen? Och hur påverkas Stockholmsregionens utveckling? Vad kan man göra för att jämna ut skillnaderna? Det är några frågor som diskuteras i avsnittet.

Medverkande är Jonas Lindström, Fil. dr i sociologi och lektor i socialt arbete vid Södertörns högskola och Anton Lager, docent i folkhälsovetenskap vid Karolinska institutet.

[Ta del av poddavsnitten på Region Stockholms hemsida.](#)

2.4 Medborgarundersökningen

I syfte att fördjupa invånarnas inflytande i den regionala utvecklingsplaneringen har Region Stockholm genomfört en omfattande digital enkät. Undersökningen är en del i samrådet för ett nytt förslag på regional utvecklingsplan samt utför underlag i annat arbete som Region Stockholm bedriver.

Undersökningen är utformad för att mäta Region Stockholms vision om att göra Stockholmsregionen till Europas mest attraktiva storstadsregion. Frågorna är hämtade från en internationell undersökning, vilket möjliggör en jämförelse av Stockholmsregionen med andra europeiska städer. Undersökningen planeras att genomföras med jämna tidsintervall vilket innebär att det blir möjligt att följa Stockholmsregionens utveckling över tid.

Undersökningen vände sig till boende i någon av Stockholmsregionens 26 kommuner och som är mellan 18 och 84 år. Cirka 2 600 svar samlades in, vilket har möjliggjort en mer detaljerad bild av invånares uppfattning om Stockholmsregionens attraktivitet.

Resultatet bidrar till insikter för framtida mål och prioriteringar i den regionala utvecklingsplanen, dess årliga uppföljning samt i fortsatta dialoger kring framtidens Stockholmsregion. Resultaten är viktade och representativ för Stockholmsregionen.

2.5 Unga regionutvecklare

Under sommaren har fyra sommararbetande ungdomar, unga regionutvecklare, arbetat med dialog och djupintervjuer med andra ungdomar i Stockholmsregionen för att få in ungdomsperspektivet i den nya regionala utvecklingsplanen. Arbetet har dokumenterats med bland annat en film.

Filmen ger en inblick i hur gruppen arbetat under sommaren och vilka resultat de fått fram. I filmen följs även deras utveckling från nya sommarjobbare utan förkunskaper om regional utveckling till att bli unga regionutvecklare på riktigt.

Svaren från djupintervjuerna som de unga regionutvecklarna fått in har sorterats och analyserats av ungdomarna och återkopplats in i samrådet och till politiken.

Resultaten visar att de frågor som de intervjuade unga tycker är allra viktigast är kollektivtrafik, bostäder, klimat och trygghet. De flesta unga har också tankar och idéer om vad de vill förändra, men många saknar kunskaper om hur det går till. - Ungdomarna vill ha inflytande, men vet inte hur de ska få det.

När gruppen tittade närmare på statistik visade det sig att det endast finns en ledamot i regionfullmäktige under 25 år, eller 0,6 procent av alla förtroendevalda. I Stockholmsregionen finns det cirka 700 000 personer under 25 år, eller 30 procent av befolkningen.

De unga regionutvecklarna vill att Region Stockholm fortsätter att aktivt arbeta för att få in barn och ungas perspektiv i alla delar av sin verksamhet då perspektivet saknas i dagsläget.

[Ta del av mer info och filmen på Region Stockholms hemsida.](#)

2.6 Internationell peer review

För att ge ett djupare perspektiv på förslaget till ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen har ett antal experter från olika regioner i Europa bjudits in för att lämna synpunkter och diskutera samrådsförslaget.

Regionerna är valda utifrån antingen geografiskt nära läge, som Oslo och Helsingfors, eller utifrån ungefär samma storlek, som Wien, München och Amsterdam. Flera av dessa regioner arbetar också med en flerkärnig bebyggelsestruktur som vi. Paris - Île de France - har länge haft ett nära samarbete med Region Stockholm och är intressant i sammanhanget då de har andra förutsättningar än oss i regionala utvecklingsfrågor. Även generalsekreteraren från Metrex, The Network of European Metropolitan Regions and Areas, deltog och gav värdefulla inspel ur en bredare europeiskt perspektiv.

Eftersom Helsingforsregionen just nu arbetar med att ta fram en ny regionplan och ett nytt regionalt utvecklingsprogram deltog de med en större delegation bestående av strateger och planerare för att ta del av samrådsförslaget och lära sig mer om Region Stockholms arbetsätt.

Inför peer review:n har experterna fått med sig ett antal frågeställningar att besvara:

- Hur hanteras planförslagets utmaningar och styrkor? Är det något som saknas?
- Rumslig struktur – kan man planera för närhet i stället för täthet?
- Hållbar ekonomisk tillväxt – är insatserna tillräckliga?
- Process, genomförande och styrning – erfarenheter och goda exempel?

Några av medskicken ifrån peer review gruppen var bland annat:

- Var tydligare med att beskriva det som är specifikt för Stockholmsregionen, både när det gäller styrkor och utmaningar
- Förbättra beskrivningarna om de demografiska förutsättningar och scenarier som ligger till grund för utmaningar och styrkor
- Den röda tråden och kopplingar mellan styrkor, utmaningar och mål behöver bli mer tydlig
- Målen bör formuleras enklare för att vara mer kommunikativa

- Utmaningarna på bostadsmarknaden syns inte tillräckligt mycket
- Det saknas mål och prioriteringar kopplat till biologisk mångfald

[Ta del av mer information om den internationella peer review:n på Region Stockholms hemsida.](#)

Bilaga: Länsstyrelsen i Stockholms läns yttrande

Region Stockholm

Samrådsyttrande av ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen, RUFS 2060

Er beteckning: RS 2024-0344

Region Stockholm har skickat ett förslag till ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen (RUFS) till Länsstyrelsen i Stockholms län för samråd enligt 7 kap 5 § plan- och bygglagen (2010:900), PBL, samt 8 och 10 §§ lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar.

Länsstyrelsens uppdrag

Den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen (RUFS) är både regional utvecklingsstrategi enligt lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar och regionplan enligt PBL. Länsstyrelsen lämnar yttrande (över kap 1-3 och kap 5-7) i enlighet med 8 och 10 §§ lagen om regionalt utvecklingsansvar samt 10 § förordning (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete. I den andra delen av yttrandet yttrar sig Länsstyrelsen över kap 4 i samrådsremissen i enlighet med 7 kap 5 § PBL. Länsstyrelsen yttrar sig också över konsekvensbeskrivningen.

I rollen att samordna statliga intressen, enligt PBL, har Länsstyrelsen i Stockholm bjudit in 21 myndigheter och länsstyrelser från närliggande län, samt länsstyrelser i de län som ska upprätta regionplaner till dialog. Energimyndigheten, Försvarsmakten, Havs- och vattenmyndigheten, Luftfartsverket, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Post- och telestyrelsen, Sjöfartsverket, Svenska kraftnät, Statens geotekniska institut, Tillväxtverket och Länsstyrelsen i Uppsala län har lämnat synpunkter på den regionala utvecklingsplanen. Länsstyrelsen har utifrån sin roll beaktat dessa synpunkter i sitt yttrande. Inkomna yttranden med synpunkter bifogas. Länsstyrelsen inväntar Trafikverkets yttrande. Om det finns synpunkter från dem som kan innebära att planförslaget inte tillgodoser riksintresse för

kommunikationer enligt 3 kap. 8 § miljöbalken, kan länsstyrelsen inkomma med ett kompletterande samrådsyttrande.

Länsstyrelsens övergripande synpunkter i korthet

Länsstyrelsens sammanfattande synpunkter presenteras i korthet i punktform och utifrån länsstyrelsens fokusområden: tillväxt, hållbarhet och säkerhet.

Region Stockholm visar med RUFS 2060 ett genomarbetat dokument med flera viktiga fördjupningar. Regionen visar på en hög ambitionsnivå för den regionala utvecklingen i länet. Det finns dock flera kompletteringar som regionen behöver göra i RUFS. Om dessa kompletteringar inte görs kan länsstyrelsen inte utesluta att delar av regionplanen inte kan godtas. Detta ska då anmärkas i regionplanen vid ett antagande, enligt 7 kap 3 §.

Nedan redovisas länsstyrelsens huvudsynpunkter i korthet.

- Totalförsvar och krisberedskap behöver synliggöras i RUFS. Natomedlemskapet innebär att strategiska avvägningar kan behöva göras både på kort och på lång sikt. Länsstyrelsen anser att RUFS i högre grad behöver beakta nationella mål och prioriteringar på området, och ger exempel på kompletteringar för att fler prioriteringar ska beaktas för säkerställande av en motståndskraftig och robust region.
- RUFS behöver tydligare vara ett vägledande dokument för den efterkommande kommunala planeringen enligt PBL. För att vara det behöver den innehålla tydliga rumsliga ställningstaganden där målkonflikter inte bara identifieras utan också hanteras.
- I en regionplan ska det framgå hur den utpekade utvecklingen tar hänsyn till allmänna intressen samt hur riksintressen har tillgodosetts. Detta behöver RUFS kompletteras med.
- RUFS behöver kompletteras rörande den ekologiska dimensionen och biologisk mångfald. Det saknas mål och prioriteringar som speglar ekologisk hållbarhet på ett fullgott sätt.
- Mål och prioriteringar i RUFS behöver bättre korrelera med nationella mål. Inom vissa områden behöver RUFS beakta länsstyrelsens roll och uppdrag, till exempel inom energi-

och klimatområdet. Länsstyrelsen har tagit fram flera gällande regionala strategier och planer som bör nämnas och beaktas i RUFS.

- Regionen behöver redovisa de resonemang och analyser som återfinns i den samlade konsekvensbedömningen. Det behöver vara tydligt vilka konsekvenser en genomförd RUFS får.

Tillväxt

RUFS har genomgående ett tydligt tillväxt- och näringslivsperspektiv som på ett ändamålsenligt sätt svarar mot förordningen om regionalt utvecklingsarbete och den nationella strategin (Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030). Länsstyrelsen anser att förslag till mål och prioriteringar rörande ”En ledande kunskaps- och tillväxtregion” beaktar nationella mål och ger endast mindre förslag på kompletteringar.

Rumslig inriktning

Regionplanen har som ambition att peka ut en rumslig inriktning för regionen. Detta är viktig inte bara för efterkommande kommunal fysisk planering utan även för länsstyrelsens tillsynsuppdrag enligt PBL. Länsstyrelsen anser att regionen behöver göra tydligare rumsliga ställningstaganden där målkonflikter hanteras.

Infrastruktur

Länsstyrelsen delar i stort regionens intentioner att det är kring de regionalt prioriterade bebyggelsestrukturerna som satsningarna på infrastrukturen ska göras. De är även positivt att utveckla områden där det går att dra nytta av redan genomförda eller beslutade investeringar, såsom kollektivtrafiksatsningar.

Regionplanen kan dock förtydligas gällande sambandet mellan val av markanvändning och det transportbehov det genererar. RUFS motiv till val av bebyggelsestruktur i förhållande till exempelvis regionalt trafikförsörjningsprogram, länsplan och nationell plan för infrastrukturen bör därför förtydligas.

Hållbarhet

Det bör konkretiseras på vilket sätt samhällets aktörer behöver vidta åtgärder för att förbättra jämställdhet och jämlikhet. Genomgripande i dokumentet behöver ett språk användas som

klargör utifrån vilka grunder jämlikhet ska främjas. Bland de övergripande målen adresseras den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling enbart utifrån klimatmålen. Övriga miljö kvalitetsmål och väsentliga miljöperspektiv saknas och behöver kompletteras. RUFS bör förhålla sig till de nationella målen för miljöområdet, såsom klimat- och miljömål samt mål för kulturmiljö och gestaltad livsmiljö, för att skapa en bättre helhetssyn på hållbar utveckling och för att skapa synergier mellan den nationella och regionala nivån med de utmaningar som finns, såsom exempelvis förlusten av biologisk mångfald.

Säkerhet

För att RUFS ska vara stödjande för aktörerna i regionen behöver den adressera krisberedskap och totalförsvaret på ett tydligare sätt. Uppbyggnaden av totalförsvaret kommer ställa krav på aktörerna i länet. Omvärldsläget och Sveriges inträde i Nato kommer att innebära förändringar inom många sektorer och kommer påverka samhället i stort. Länets aktörer behöver anpassa sig och ha beredskap för de förändringar Natomedlemskapet innebär både på kort och på lång sikt då strategiska avvägningar kan behöva göras och där RUFS borde fylla en vägledande funktion. RUFS behöver förhålla sig till nationella mål och prioriteringar på området.

Samrådsyttrande av ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen, RUFS 2060	1
Länsstyrelsens uppdrag	1
Länsstyrelsens övergripande synpunkter i korthet	2
Tillväxt	3
Länsstyrelsens synpunkter enligt 10 § lagen om regionalt utvecklingsansvar (2010:630)	6
Kapitel 3. Vision och övergripande mål för Stockholmsregionens utveckling	6
En jämlik, trygg och inkluderande region med god livsmiljö	7
En ledande tillväxt- och kunskapsregion	11
En tillgänglig och robust region utan klimatpåverkande utsläpp	13
Kapitel 5. Gemensam kraftsamling för Stockholmsregionens utveckling	19
Kapitel 6. Lärande och uppföljning för en mer kraftfull och hållbar utveckling	21
Länsstyrelsens synpunkter enligt 7 kap 5 § plan- och bygglagen (2010:900) på kapitel 4	22
Statliga intressen	22
Riksintressen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken	23
Miljökvalitetsnormer för vatten enligt 5 kap. miljöbalken	23
Mellankommunala frågor	24
Hälsa eller säkerhet, risken för olyckor, översvämning eller erosion	32
Råd och tillämpning av 2 kap. plan- och bygglagen	35
Konsekvensbeskrivningen	39
Social hållbarhet	40
Riksintressen	40
Kulturmiljö	40
Miljökvalitetsnormer för vatten	41
Klimat och risk	41
De som medverkat i beslutet	43
Förteckning över bilagor av statliga myndigheters remissyttranden:	44
Sändlista, via epost:	44

Länsstyrelsens synpunkter enligt 10 § lagen om regionalt utvecklingsansvar (2010:630)

Länsstyrelsen lämnar synpunkter på kapitel 1 – 3 samt 5 – 7 i enlighet med lagen om regionalt utvecklingsansvar. Synpunkterna för dessa kapitel lämnas sammanhängande. Yttrandet följer i stort samrådsförslagets disposition, men i vissa fall har vi valt att lyfta frågor under egen rubriksättning.

Kapitel 3. Vision och övergripande mål för Stockholmsregionens utveckling

Visionen om Europas mest hållbara storstadsregion vilar på de tre benen: ekologisk, social och ekonomisk dimension. Om syftet är att de tre målområdena ska spegla de tre hållbarhetsdimensionerna vore motivering och förtydligande av sorteringen av målen och prioriteringarna inom de övergripande målen önskvärt. Det skulle även underlätta förståelsen för intentionerna med målstrukturen och skillnaden mellan mål och prioritering. Exempelvis nämns transporteffektivitet som både mål och prioritering med en likartad terminologi. I den förklarande texten beskrivs även mål som tillstånd ibland och som inriktning ibland. Här behövs en enhetlighet.

I de övergripande målen och delmålen adresseras den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling enbart utifrån klimatmålen. Övriga miljökvalitetsmål och väsentliga miljöperspektiv saknas helt. Länsstyrelsen föreslår att mål och prioriteringar kompletteras för att spegla hela den ekologiska dimensionen av hållbarhet

Länsstyrelsen saknar en beskrivning av hur de övergripande målen och prioriteringarna kopplar an- och tar hänsyn till kulturmiljön. Flera av de nationella målen för kulturmiljöarbetet, de arkitekturpolitiska målen och miljökvalitetsmålen är relevanta men nämns inte i RUFS. Generellt bör mål och prioriteringar i RUFS tydligare utgå från nationella mål. Regionen bör se över om det finns andra mål som är relevanta.

EU och strukturfonder

Inledningsvis i samrådsförslaget nämns de europeiska fonderna. Det kan med fördel förtydligas i kapitel 3 att de övergripande målen och prioriteringarna kopplar till strukturfondsarbetet. RUFS ska ligga till grund för kommande beslut och prioriteringar inom strukturfonderna. Social hållbarhet behöver bli tydligare i mål och

prioriteringar i RUFS för att tydligare vägleda vid ansökningar och genomförandet av strukturfondsprojekt och i besluten för medelstillelningen.

En jämlik, trygg och inkluderande region med god livsmiljö

Ett av de övergripande målen för RUFS är att vara en jämlik region. Regionen bör definiera begreppet för att skapa en förståelse för de åtgärder som föreslås.

Jämställdhet

Jämställdhet adresseras inte i samrådsförslaget. RUFS kan vägleda aktörerna i vilka åtgärder som behöver vidtas för att förbättra jämställdheten inom flertalet av de prioriteringar som samrådsförslaget tar upp. Länsstyrelsen föreslår att regionen använder den regionala strategin för jämställdhet (Länsstrategi för jämställdhetsintegrering 2024–2027) för att på ett mer ändamålsenligt sätt integrera jämställdhetsaspekter i RUFS.

Fungerande bostadsförsörjning

Enligt bostadsförsörjningslagen (2000:1383) ska varje kommun skapa förutsättningar för alla i kommunen att leva i goda bostäder. För att göra detta behöver kommunen ha bostadspolitiska mål samt utarbeta verktyg i form av strategier och andra dokument som stakar ut en riktning. I flera av länets kommuner råder dock oenighet om den lokala bostadspolitiken utformning, inte minst avseende exploateringstakt och hur resurssvaga grupper ska stödjas. Detta påverkar den mellankommunala samverkan och näringslivets kompetensförsörjning. För att klara tillväxten och hållbarhetsmålen behöver huvudstadsregionen ha en god bostadsförsörjning som tillgodoser hela regionens bostadsbehov. De mål som RUFS tar upp är ambitiösa, men de åtgärder som presenteras kan utvecklas för att skapa en förståelse för regionens syn på bostadsförsörjningsproblematiken, vad det är som behöver göras och vem det är som behöver göra det. Om inte problematiken kring bostadsförsörjningen beskrivs och definieras kan det vara svårt för regionens aktörer att veta om och hur de föreslagna aktiviteterna ger effekt.

En åtgärd som saknas är att hitta regionala lösningar för hur bostäder kan finansieras och hur de ekonomiska riskerna ska fördelas. Idag tas risken av hushåll, byggföretag, kreditgivare och

kommuner. Om ingen av dessa är villiga att ta den ekonomiska risk det innebär att bygga bostäder faller byggandet. Det som återstår då är att hitta effektiva sätt att fördela redan befintliga bostäder där den ekonomiska risken är mindre. För detta krävs dock en regional samordning, så att det skapas en förutsägbarhet på marknaden som inte konkurrerar osunt med eller slår ut nyproduktionen.

Nybyggnationen av bostäder har länge varit en förutsättning för finansiering av flera objekt i länstransportplanen, objekten i Sverigeförhandlingen (framför allt utbyggnaden av tunnelbanans blå och gröna linje) samt objekten i Stockholmsförhandlingen (Spårväg Syd, Roslagsbanans dragning till Stockholm C, tunnelbanan mellan Fridhemsplan-Älvsjö och den nya tunnelbanestationen i Hagalund). Regionen har därför en stor roll att spela vid bostadsförsörjningen i länet och det är därför viktigt att RUFS tydliggör kopplingen mellan den föreslagna bebyggelsestrukturen, dess förhållningssätt och de objekt som hanteras i länsplan för regional transportinfrastruktur, nationell plan för transportinfrastruktur och trafikförsörjningsprogram. Här kan RUFS agera både som den vägledning inom bostadsförsörjning som efterfrågas av kommunerna, och också agera föregångare i de val av etablering av regional service som regionen tillhandahåller och den infrastruktur som planeras.

Länsstyrelsen erinrar även att regeringen föreslår en ändring av bostadsförsörjningslagen (2000:1383), som om den antas, kommer att träda i kraft i under 2025. Lagändringen kan innebära att kommunens ansvar över bostadsförsörjningen kan skärpas. Regionen behöver beakta detta inför nästa planskede.

Demografiska bostadsbehov

I bilagan Beräkning av demografiskt bostadsbehov i

Stockholmsregionen 2022–2060 presenteras flera intressanta data, men också ett resonemang kring begreppen *bostadsefterfrågan* och *bostadsbehov* och som problematiserar begreppen utifrån till exempel vad hushållen har för förutsättningar att efterfråga de bostäder som marknaden erbjuder. Detta resonemang kan med fördel lyftas in i regionplanen och fördjupas för att få en större förståelse för regionens bostadsmässiga utmaningar och varför det är en regional fråga. I bilagan återfinns även beräkningsresultat för länets demografiska bostadsbehov för tidsperioden år 2022 – 2040 och för år 2040 – 2060. Beräkningarna belyser den viktiga aspekten att alla kommuner har ett bostadsförsörjningsansvar. Hur detta

ansvar efterlevs bör vara en regional fråga för Region Stockholm eftersom bostadsbehovet är utpekad som ett sådant. Det bör därför finnas förslag på åtgärder eller förhållningssätt som kan vägleda kommunerna.

Stärkta livsvillkor

För att livsvillkor ska stärkas och ojämlikhet minskas behöver rättighetsperspektiv genomsyra föreslagna åtgärder i RUFS. Boendesegregation innebär att individer eller grupper av individer med olika socioekonomiska förutsättningar lever rumsligt åtskilda från varandra i olika geografiska delar av en kommun eller län. Det är en faktor som driver på ojämlikhet mellan grupper av människor. I RUFS används "områden" som den kategori utifrån vilken ojämlikhet ska förstås och bekämpas men perspektivet blir otillräckligt för att stärka livsvillkor för människor.

Verka för ökad trygghet och framtidstro

Målet för regeringens sjätte delmål för jämställdhetspolitiken är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

- Förslag på komplettering: Höja kunskapsnivån kring brottslighet, **hot och mäns våld mot kvinnor**.
- Förslag på komplettering; **Stärka samverkan** mellan region, kommuner och regionala aktörer för att motverka otrygghet, utanförskap och segregation. **Utifrån regionala och lokala lägesbilder identifiera befintliga platser och problem som tjänar på särskild samverkan mellan samhällsaktörer, näringsliv och civilsamhälle.**

Kraftsamling för jämlik folkhälsa

En omgivning som stimulerar till fysisk aktivitet och rörelse bidrar till bättre folkhälsa och även till de globala hållbarhetsmålen. Friluftsliv bör ingå som en parameter i kraftsamlingen och bör också speglas i åtgärderna.

Främja en levande landsbygd och skärgård

RUFS har genomgående ett starkt urbant fokus där landsbygd och skärgård blir presenterad som en resurs för staden och dess invånare, en plats för rekreation och upplevelse för stadens invånare snarare än en del av regionen som är viktig i sig själv och för sina

invånare. För att hela regionen ska utvecklas och leva behöver dikotomin mellan stad och land bearbetas i RUFS.

En levande landsbygd med ett aktivt jordbruk bidrar förutom livsmedel och andra jordbruksprodukter bland annat till biologisk mångfald och till att hålla landskapen öppna, vilket är av vikt för bland annat besöksnäring och skapar livskvalitet för de som bor och verkar på landsbygden. Länsstyrelsen föreslår att Region Stockholm kopplar en levande landsbygd även till livsmedelsberedskap. Goda förutsättningar att leva och verka på landsbygden gynnar de gröna näringarna.

- Förslag till komplettering: Livsmedelsberedskap behöver prioriteras, bland annat genom att skapa förutsättningar för bibehållen regional livsmedelsproduktion.
- Förslag på komplettering: Främja utvecklandet av trygghetspunkter samt service och trygghetspunkter (SOT-punkter) på landsbygden och på kärnöar i Stockholms skärgård som ett led i att säkerställa tillgången till erkända samlingsplatser vid kris eller höjd beredskap.
- Förslag på komplettering: Främja basal tillgång till livsnödvändiga varor som livsmedel, drivmedel och läkemedel men även dricksvatten och el på landsbygden och på kärnöar i Stockholms skärgård, exempelvis genom att främja utvecklandet av service- och trygghetspunkter (SOT-punkter) eller motsvarande.
- Förslag på komplettering: Främja kommunikation mellan trygghetspunkter och SOT-punkter med Region Stockholms strategiskt utpekade platser för sjukvård i skärgårdsmiljö för att vid behov kunna samspela i händelse av stort läge.

Stärk regionens vatten- och grönområden

RUFS kan utveckla resonemanget kring varför kopplingarna mellan de olika grönområdena och dess påverkan på sociala, ekonomiska och ekologiska värden ytterligare bör lyftas fram. RUFS kan med fördel ta upp fler åtgärder för uppfyllandet av prioriteringen. Grönområden kan bland annat förse oss med flertal ekosystemtjänster som exempelvis temperatur- och flödesreglering. Ett annat exempel är utifrån ett folkhälsoperspektiv, att närhet till grönska kan främja återhämtning och stimulera till fysisk aktivitet samt kan minska besvär från negativa miljöhälsoeffekter som buller

och luftföroreningar. Att synliggöra de gröna värdena är också bra ur ett jämlikhetsperspektiv och är särskilt påtagliga hos socialt och ekonomiskt utsatta grupper, barn, gravida och äldre personer.

Det är otydligt hur grönstruktur beaktas då det skiljer sig mellan beskrivningarna i prioriteringen *Stärk regionens vatten och grönområden* i kapitel 3 och beskrivningarna för grönstrukturen i kapitel 4. Ett exempel är att våtmarker utgör en del av beskrivningen av grönstrukturer i kapitel 4 men saknas i kapitel 3. Här behöver regionen förtydliga vad som ingår och på vilket sätt det ska beaktas.

Länsstyrelsen vill även poängtera att bibehållandet av den biologiska mångfalden kan vara en mellankommunal fråga och kan därför hanteras på regional nivå. Det är därför viktigt att hänsyn till grön och blå infrastruktur tas i hela landskapet genom tillräcklig yta, skötsel och rumslig fördelning i landskapet och inte bara i den utpekade grönstrukturen.

En ledande tillväxt- och kunskapsregion

RUFS har genomgående ett tydligt tillväxt- och näringslivsperspektiv som på ett ändamålsenligt sätt svarar mot förordning (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete och Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030. I ovan nämnda förordning 9 § framgår dock att ”Den regionala utvecklingsstrategin ska upprättas utifrån en analys av de särskilda förutsättningarna för hållbar regional tillväxt och utveckling i länet. Analysen ska ha ett territoriellt perspektiv inklusive hänsyn till funktionella regionala samband såväl inom som över läns- och landsgränserna samt till olika typer av landsbygder och tätorter”. Länsstyrelsen bedömer att en sådan djupare analys behöver göras för att leva upp till förordningens skrivningar och synliggöra dessa tydligare i RUFS.

Stärk Stockholmsregionens attraktionskraft

Länsstyrelsen anser att det vore relevant att lägga mer vikt vid faktorer som påtagligt påverkar länets attraktivitet och konkurrenskraft på lång sikt såsom kollektivtrafik- och transportsystem, bostadsförsörjning, kriminalitet och trygghetsfrågor. RUFS behöver visa och beakta det ömsesidiga beroendet mellan social hållbarhet och ekonomisk tillväxt. Utvecklingen inom AI kan också med fördel synliggöras i RUFS.

Innovationsledande genom smart specialisering

Trots att näringsgrensstrukturen i länet domineras av kunskapsintensiva tjänsteföretag är Stockholms län också landets näst största län för tillverkningsindustrin. Det finns industriell produktion i länets södra och norra delar som är en del av Sveriges viktiga basindustri. Vidare står länets företag för en dryg femtedel av rikets samlade varuexport. I Stockholms län finns närmare 25 procent av landets förädlingsföretag. Under prioriteringen "Innovationsledande genom smart specialisering" nämns industriell omställning som en del av smart specialisering. Länsstyrelsen vill understryka hur viktigt det är att blicka framåt inför vilka framtida klusterbildningar som kan bli avgörande för Sveriges konkurrenskraft och där Stockholmsregionens aktörer kan spela en viktig roll. Här bör framtida klusterbildning utifrån ett storregionalt perspektiv synliggöras. Inte minst i ljuset av investeringarna i norra Sverige, industrins gröna omställning och det geopolitiska läget.

Underlätta företagande och stärka små och medelstora företag

Regeringens andra delmål för jämställdhetspolitiken syftar till att kvinnor och män ska ha samma möjligheter och förutsättningar vad gäller tillgång till arbete och möjlighet att starta, driva och finansiera företagsverksamhet. Jämställdhet är en förutsättning för hållbar regional tillväxt.

- Förslag på komplettering; Säkerställa ett jämställt och jämlikt arbets- och näringsliv samt företagande.

Stärk kopplingen mellan utbildning och arbetsmarknad

Kopplingen mellan utbildning och arbetsmarknad behöver stärkas på olika nivåer i samhället samt mellan olika aktörer för att kompetensförsörjningen ska vara i balans. De olika politikområdena: utbildning, arbetsmarknad och näringsliv bör sammanföras tydligare i RUFS.

- Förslag på komplettering för mål: Säkerställd kompetensförsörjning och möjlighet till **utbildning** och arbete.
- Förslag på komplettering: Utveckla utbildningsutbudet i samarbete med företag och branscher.
- Förslag på komplettering: påverka unga att göra färre könsstereotypera studieval.

Näringslivets och det offentliga rekryteringsbehov behöver få starkare uppmärksamhet i bostadsförsörjningsfrågan. Om ett varierat utbud av bostäder inte finns kommer näringslivet och det offentliga få ett bredare rekryteringsproblem än tidigare när personal inom yrken som polis, lärare och sjukvård inte hittar bostäder som passar deras ekonomiska förutsättningar.

Skapa regional balans

Regional balans pekas ut i RUFS som en prioritering under tre olika mål (Stärkt internationell position inom forskning och näringsliv, världsledande inom grön omställning samt säkerställd kompetensförsörjning och möjlighet till arbete). Det saknas en definition av vad regional balans innebär, vilket gör det svårt för regionens aktörer att veta hur de ska agera utifrån sina mandat för att stärka balansen i länet.

En tillgänglig och robust region utan klimatpåverkande utsläpp

Det övergripande målet *"en tillgänglig och robust region utan klimatpåverkande utsläpp"* beaktar den ekologiska dimensionen enbart utifrån klimatmålen. RUFS bör beakta hela den ekologiska hållbarhetsdimensionen tydligare. Väsentliga miljöperspektiv för att uppnå ekologisk hållbarhet saknas. I synnerhet kan mål och prioriteringar för biologisk mångfald och naturmiljö beaktas för att säkerställa en långsiktig hållbar mark- och vattenanvändning. Länsstyrelsen anser att RUFS med fördel kan ha en tydligare koppling till de nationella miljömålen.

Länsstyrelsen vill i sammanhanget påpeka att miljömålen är utgångspunkt för olika styrmedel där RUFS kan verka vägledande i sina målformuleringar och prioriteringar. RUFS bör därför beakta dessa.

Gör det lätt att leva och verka klimatsmart

Länsstyrelsen har ett pågående arbete med att ta fram prioriteringar för klimatarbetet i en bred dialog med länets aktörer. Därför kan Länsstyrelsen endast ge preliminära synpunkter på de prioriteringar för klimatområdet som presenteras i samrådsförslaget. Region Stockholm bör samråda med länsstyrelsen inför nästa planeringsskede för att se över hur prioriteringar kan behöva revideras. Länsstyrelsen anser även att regionen ser över de

målformuleringar som finns i RUFS så att de på ett bättre sätt speglar nationella målsättningar.

Med hänvisning till etappmålet *Begränsad klimatpåverkan* för Sveriges miljömålsarbete, - ska Sverige senast år 2045 inte ha nettoutsläpp av växthusgaser för att därefter uppnå negativa utsläpp. Negativa utsläpp kommer på sikt behövas om vi ska nå noll nettoutsläpp. En analys av var dessa ska komma ifrån behöver göras.

- Förslag på komplettering: Skapa förutsättningar för negativa utsläpp som upptag av växthusgaser i skog och mark och övriga kompletterande åtgärder som koldioxidinfångning.

Sveriges konsumtionsbaserade utsläpp är högre än de direkta utsläppen och en mer hållbar konsumtion är en förutsättning om vi ska nå Parisavtalets mål.

- Förslag på komplettering: Gör det lätt att leva och verka klimatsmart **för att främja en hållbar konsumtion.**

Länsstyrelsen ser positivt på att Region Stockholm poängterar att länets aktörer ska skapa förutsättningar för utveckling av fossilfria transporter och påskynda utvecklingen av fossilfria bränslen, bland annat genom utbyggnad av laddinfrastruktur och infrastruktur för biobränslen och vätgas. Här är "Regional plan för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon (Rapport 2020:3)", som just nu revideras av Länsstyrelsen i Stockholm, ett viktigt kunskapsunderlag för länets aktörer.

Vidareutveckla cirkulär och fossilfri resursanvändning

Att hushålla och använda resurser så effektivt som möjligt är avgörande för att minska klimatpåverkan och förebygga och minimera miljöproblem, och de resurser som används ska så långt möjligt vara fria från farliga ämnen. Resurseffektivitet behöver därför lyftas än mer. Byggsektorn bidrar till stora utsläpp genom resursanvändningen, även om de direkta utsläppen inte belastar länets utsläppsstatistik. Då länet står för en betydande del av Sveriges bebyggelseutveckling är det motiverat att prioritera arbetet med en lägre klimatpåverkan från all bebyggelse och exempelvis inte avgränsa prioriteringen för nyproduktion av bostäder.

- Förslag på komplettering: Skapa förutsättningar för en resurseffektiv bebyggelse utan klimatpåverkan.

Klimatanpassning för att säkra mark, vatten och livsmedel

Det finns synergier mellan klimatanpassning och mål för krisberedskap och andra samhällsmål som tillväxt, transportpolitiska mål, försörjningstrygghet och klimat- och miljömål.

Klimatanpassning är en viktig del av den civila beredskapen och skapar resiliens mot risker och sårbarheter kopplade till både klimatförändringar samt andra kriser. Länsstyrelsen föreslår att prioriteringen "Klimatanpassning för att säkra mark, vatten och livsmedel" har fokus på sambandet fysisk planering och klimatanpassning. De delar som handlar om beredskap (ex livsmedel- och dricksvattenförsörjning) bör däremot förslagsvis flyttas till prioriteringen "Stärkt beredskap i hela samhället" under samma målområde eller annat lämpligt målområde.

Den civila beredskapen (ta bort meningen i ingressen under denna prioritering): **Den långsiktiga och strategiska planeringen** över kommungränserna behöver stärkas för att säkra tillgången till mat, vatten, el, mark och viktiga samhällsfunktioner i ett förändrat klimat.

- Förslag på komplettering: Stärka **den långsiktiga planeringen** över kommungränserna **inför de utmaningar som klimatförändringarna innebär** och säkra tillgången till mat, vatten, jordbruks- och odlingsmark samt till viktiga samhällsfunktioner.

Robusta tekniska försörjningssystem med säker tillgång

Länsstyrelsen anser att prioriteringen behöver förtydligas så att det framgår vad det faktiskt är som ska prioriteras, till exempel "Bygga ut, underhålla och skydda tekniska försörjningssystem." I beskrivningen av prioriteringen anges bland annat att VA-systemen behöver framtidssäkras. Detta kräver stora satsningar och en kraftigt ökad underhålls- och utbyggnadstakt (se till exempel VAS-rådets rapport nr 16, Stockholmsregionens gemensamma investeringsbehov för VA-försörjning). Länsstyrelsen anser att det kan förtydligas i beskrivningen och i större utsträckning lyftas som en nödvändig prioritering för att kunna möta vissa av de utmaningar som har identifierats. Robusta och säkra VA-system är en förutsättning för att både kunna tillgodose den växande befolkningens behov av vatten och avlopp, samt hantera olika störningar i vattenförsörjningen. Länsstyrelsen vill betona vikten av att stärka länets reservvattenförsörjning och att även prioritera mindre anläggningar och system som kan nyttja vattentäkter oberoende av Mälaren. Detta är angeläget inte minst för att kunna

säkerställa tillgång till dricksvatten även vid höjd beredskap och krig. Det behövs också ökad lagerhållning av vattenreningskemikalier och reservdelar, samt tillgång på reservkraft.

- Förslag till komplettering: Stärk beredskapen och säkra tillgången i både ordinarie vattenförsörjning och reservvattenförsörjningen.

Lagring av energi i till exempel batterier kommer vara allt mer angeläget för ett energisystem i balans, framför allt i ansträngda lägen när efterfrågan på energi är extra högt. Energilagring är även viktig ur ett krisberedskapsperspektiv vilket gör att även andra typer av energilagring är viktig såsom olja och diesel, eller andra energislag. Även om det är angeläget att omställningen från fossila drivmedel till el sker så snabbt som möjligt så behöver detta ske med en medvetenhet kring konsekvenserna ur beredskapssynpunkt. Skrivningen om lagring av drivmedel bör förtydligas enligt detta, samt så att den även tar hänsyn till sektorer som övergått från fossila flytande drivmedel till el.

- Förslag till komplettering: lyft fram energilagring som en angelägen insats, både i normalläge för energiförsörjningen men även som beredskapsåtgärd under prioriteringen "stärkt beredskap i hela samhället".

Stärkt beredskap i hela samhället

Det kraftigt försämrade omvärldsläget innebär att Sverige behöver lägga kraft på att utveckla sitt totalförsvaret. Länsstyrelsen förordar att inkludera en inledande text i RUFS som beskriver de kommande årtiondenas utvecklingsarbete inom totalförsvaret. För att RUFS ska vara vägledande och stödjande för aktörerna i regionen behöver den adressera krisberedskap och totalförsvaret på ett tydligare sätt. Uppbyggnaden av totalförsvaret ställer stora krav på aktörerna i länet. Sveriges inträde i Nato kommer att påverka sektorer och branscher olika där vissa förändringar kommer komma snabbt och andra anpassas successivt under resans gång. Länets aktörer behöver anpassa sig och ha beredskap för de förändringar som omvärldsläget och Natomedlemskapet innebär både på kort och på lång sikt. Region Stockholm kan med fördel ta del av Sveriges nationella säkerhetsstrategi som regeringen beslutat om (2024) som vägledning för att de säkerhetspolitiska målen och prioriteringarna också beaktas i RUFS.

Arbetet med civilt försvar är ett långsiktigt arbete där frågor som rör samhällets krisberedskap och totalförsvar måste beaktas i alla beslutsprocesser, inom alla politikområden, och utgå från de analyser av risker och sårbarheter som görs. RUFS vägledande funktion behöver stärkas med tydligare ställningstaganden kring utvecklingen av civilt försvar och totalförsvaret. Målen för det civila försvaret bör integreras och kan med fördel kopplas till åtgärderna. Nato har sju grundkrav på medlemsländernas samhällsmotståndskraft som benämns "baseline requirements for civil preparedness". Dessa korrelerar väl med de nationella målen för civilt försvar. RUFS bör beakta dessa mål och krav på ett mer ändamålsenligt sätt och ha med tydligare prioriteringar och åtgärder som kopplar an till målen.

Länsstyrelsen vill uppmärksamma Region Stockholm på att regeringen har gett Försvarsmakten och flera myndigheter i uppdrag att utreda behov som Nato-inträdet medför. Dessa kommer presenteras innan nästa granskningsskede av RUFS. RUFS kommer behöva förhålla sig till de förslag som ges och som regeringen kan komma att fatta beslut om. Som exempel kan nämnas nationella mål för militär rörlighet, inklusive transporter till och från insatsområden, som ställs av internationella aktörer såsom EU och Nato. Uppbyggnaden av vår beredskapsförmåga samt Nato-medlemskapet kommer att ställa skärpta krav på transportinfrastrukturen, inte minst när det gäller robusthet. Det handlar bland annat om att förstärka väst-östliga förbindelser och ökad kapacitet till/från exempelvis hamnar/ flygplatser. Svenskt territorium och transportvägarna genom Sverige är centrala för övriga allierade i försvaret av de östra medlemsländerna. Ur ett svenskt perspektiv är Stockholmsområdet av central strategisk betydelse. Här finns rikets ledning inklusive regering, riksdag samt flera viktiga myndigheter och andra aktörer i samhället. Stockholmsregionen är också ett nav för flera samhällsviktiga sektorer och har en stor befolkningskoncentration. Det är således viktigt att ha en helhetssyn på behoven i länet. Många av de investeringar som kan stärka totalförsvaret har även nyttor som tillfaller det civila samhället och bidrar till ekonomisk tillväxt.

Krig och andra kriser påverkar kvinnor och män, flickor och pojkar olika beroende på vilka de är och vilka livsvillkor de lever under. Kunskapen om hur ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv används inom ramen för civilt försvar och krisberedskap behöver öka bland regionens aktörer. På så sätt kan förutsättningarna för skydd av civilbefolkningen öka.

- Förslag till komplettering: integrera ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv i arbetet med civilt försvar och krisberedskap till nytta för särskilt sårbara grupper.

Skapa ett pålitligt transportsystem genom att prioritera underhåll och återinvestering

- Förslag på komplettering: stärka Stockholmsregionens motståndskraft genom att säkerställa alternativa färdvägar, både för resenärer, **uttryckande samhällsviktiga verksamheter** och för kritiska varor som läkemedel, livsmedel och drivmedel.

Kapitel 5. Gemensam kraftsamling för Stockholmsregionens utveckling

Länsstyrelsen står bakom att samverkan är central för att nå gemensamma mål och prioriteringar i RUFS. De etablerade samverkansplattformar som finns i länet bör fortsatt vara arenor för konkret arbete även utifrån den nya regionala utvecklingsplanens mål och prioriteringar. Samverkansforumet REST nämns redan i RUFS men det finns också andra plattformar, för att nämna ett par exempel, Samverkan Stockholmsregionen (SSR), Stockholmsregionens kompetens råd (SRKR), Miljö- och samhällsbyggnadsrådet med flera. Exempelvis är Skärgårdens Exekutivkommitté, som leds av landshövdingen, en partsneutral samverkansplattform för skärgårdsfrågor i länet. Kommittén kan vara en viktig arena för kraftsamling inom de åtgärder som behöver genomföras i RUFS kopplat till Stockholms skärgård och bör beaktas i RUFS.

Region Stockholm är regionalt utvecklingsansvarig i det regionala utvecklingsarbetet utifrån *förordning (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete* och har en central roll i genomförandet utifrån sin kapacitet i finansiering, strategiska inriktningar och kompetens. Inom andra områden ligger ansvaret i genomförandet av RUFS hos andra aktörer. Länsstyrelsen har uppdrag och ansvar inom flera av de områden som lyfts i RUFS. Länsstyrelserna har enligt regleringsbrev uppdrag att leda och samordna det regionala genomförandet av energi- och klimatpolitiken, bland annat genom att utveckla den regionala energiplaneringen och främja klimatåtgärder. Insatserna ska syfta till att bidra till stärkt näringslivsutveckling, minskad klimatpåverkan, förbättrad energiberedskap och trygg energiförsörjning. Inom ramen för uppdraget ska länsstyrelserna revidera de regionala energi- och klimatstrategierna. Länsstyrelsen i Stockholms län genomför uppdraget i bred dialog med länets aktörer för att gemensamt identifiera vad som är länets största utmaningar och vad som bör vara inriktning och prioritering för arbetet. Den reviderade strategin ska enligt uppdraget vara klar senast den 30 juni 2025 och ett förslag till strategi planeras att skickas på remiss i januari 2025. Länsstyrelsen föreslår därför att de klimatrelaterade delarna i RUFS genomförs i nära samarbete med Länsstyrelsen i Stockholms framtagande av den regionala energi- och klimatstrategin.

Länsstyrelsen i Stockholm är vidare högsta civila totalförsvarsmyndighet i länet och är civilområdesansvarig för

Stockholms län och Gotlands län. Myndigheten ansvarar för samverkan med Försvarsmakten i frågor som rör totalförsvaret och ska samordna planeringen mellan statliga myndigheter. Utifrån olika uppdrag och förordningar ska länsstyrelsen stödja kommuner och regioner i arbetet med civilt försvar. Länsstyrelsen framhåller vikten av att RUFS som regional utvecklingsplan går i takt med det arbete som gemensamt behöver göras av aktörerna i länet inom totalförsvarsområdet.

RUFS bör på lämpligt sätt redogöra för de strategier och planer som finns som har bäring på RUFS. Även om regionens strategier, som till exempel Näringslivs- och tillväxtstrategin, ska uppdateras kan de med fördel nämnas i RUFS för att aktörer ska känna till dessa och för att förståelsen för RUFS och hur den kopplar an till dessa strategier. Länsstyrelsen har också tagit fram flera regionala strategier och planer som bör nämnas och beaktas i RUFS, vilka också gäller efter att RUFS 2060 blir antagen. Länsstyrelsen kan bistå med strategierna, här nämns ett par exempel;

- Länsstyrelsens åtgärdsprogram för miljömålen i Stockholms län 2024–2030
- Länsstrategi för jämställdhetsintegrering 2024–2027

RUFS bör ytterligare beskriva processen kring hur den nya regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen tas fram och vilka aktörer som bereds möjlighet att delta och på vilket sätt. Organisationer som företräder speciellt sårbara grupper bör beredas möjligheter att ha inflytande i processen. Det är ett verktyg mot uppfyllandet av principen ”ingen ska lämnas utanför” som är en central del av Sveriges strategi för genomförande av de globala hållbarhetsmålen. I Agenda 2030 framhålls att ”möjliggöra och verka för att alla människor, oavsett ålder, kön, funktionsnedsättning, ras, etnicitet, ursprung, religion eller ekonomisk eller annan ställning, blir inkluderade i det sociala, ekonomiska och politiska livet.” Detta kan göras på olika sätt, till exempel genom medborgardialoger, ungdomspaneler, referensgrupper, enkätundersökningar eller djupintervjuer. Det bör framkomma i RUFS hur denna möjlighet har genomförts i framtagandet av den nya utvecklingsplanen

Kapitel 6. Lärande och uppföljning för en mer kraftfull och hållbar utveckling

Länsstyrelsen föreslår att regionen använder befintliga samverkansplattformar och redan initierade insatser samt ordinarie uppföljning som görs inom sakområden, och kopplar och synliggör dessa tydligare i RUFS.

Risk- och sårbarhetsanalyser (RSA) är viktiga verktyg som används inom olika sektorer, organisationer och kommuner för att identifiera och hantera potentiella risker och sårbarheter (utmaningar). I RUFS saknas kopplingen till risk och sårbarhetsanalyser. Den regionala analysen som genomförs vartannat år av Länsstyrelsen i Stockholm kan med fördel bidra till att synliggöra och följa upp de utmaningar som finns i länet även med koppling till RUFS. Likaså kan den regionala lägesbilden om livsvillkor, brott, narkotika samt otrygghet i Stockholms län bidra till uppföljning och prioriteringar i RUFS.

Om RUFS kompletteras med mål och prioriteringar om biologisk mångfald och ekosystemtjänster, vilket länsstyrelsen förordar, behöver även dessa följas upp med lämpliga indikatorer och mått.

Länsstyrelsens synpunkter enligt 7 kap 5 § plan- och bygglagen (2010:900) på kapitel 4

Länsstyrelsen lämnar synpunkter på RUFS kapitel 4 i enlighet med myndighetens uppdrag enligt 7 kap 5 § plan- och bygglagen (2020:900). Rubrikerna i yttrandet speglar i så stor utsträckning som möjligt samrådsförslaget rubriker men synpunkter lämnas även under egen rubriksättning för att särskilt ta tillvara och samordna statens intressen, verka för att riksintressen enligt 3 och 4 kapitel miljöbalken tillgodoses, att miljö kvalitetsnormer (MKN) enligt miljöbalken följs, att mellankommunala frågor samordnas på ett lämpligt sätt och att bebyggelse inte blir olämplig med hänsyn till människors hälsa eller säkerhet eller till risken för olyckor, översvämning eller erosion. Länsstyrelsen ska också ge råd i fråga om allmänna intressen enligt 2 kap. PBL.

Statliga intressen

Nationell havsplanering

En regionplan ska enligt 7 kap 2 § ange grunddragen för användningen av mark- och vattenområden. För vattenområdet finns en överlappning mellan det territoriella området som kommunen och region har ansvar för att planera, och havsplanen som sträcker sig ut till att även innefatta den ekonomiska zonen. Denna överlappning gör att havsplanen går in över och påverkar det område som regionplanen ska täcka.

RUFS behöver kompletteras med redovisning och ställningstaganden kring havsplanerna, men även ett utvecklat ställningstagande kring utvecklingsinriktningen för kustzonen och havsområdet. Detta är en viktig mellankommunal fråga som behöver hanteras i RUFS och regionens ställningstaganden är av vikt för ett gott samspel mellan de nationella havsplanerna och den kommunala och regionala planeringen. Havs- och vattenmyndigheten arbetar även i nuläget med att ta fram förslag på ändrade havsplaner. Planförslaget, enligt uppdrag om nya områden för energiutvinning, ska slutlevereras till regeringen december 2024.

Riksintressen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken

Allmänt om riksintressen

Av regionplanen ska det framgå hur regionen bedömer att riksintressena har tillgodosetts (7 kap 3 § 1 pkt, PBL). RUFS behöver kompletteras med denna bedömning till nästa planeringsskede.

RUFS är ett viktigt verktyg för att säkerställa att riksintressena tillgodoses i den kommunala planeringen genom att regionen i sina ställningstaganden visar vilken hänsyn till dessa som tas på regional nivå.

Vissa riksintressen har en tydlig värdebeskrivning där det framgår exempelvis hur nära ny bebyggelse kan tillkomma invid en viss anläggning eller område, till exempel riksintresse för totalförsvaret eller riksintresse för kommunikation. I andra fall, som riksintressen för kulturmiljö, naturvård eller friluftsliv kan det finnas en viss tålighet för förändring vilket kan möjliggöra bebyggelseutveckling inom eller i närheten av riksintresset. Beroende på det enskilda riksintressets värdebeskrivning kan dock känsligheten variera och hur det enskilda riksintresset påverkas behöver avgöras i den kommunala planeringen. RUFS behöver visa hur de värden som utgör riksintresset bör beaktas i den kommunala planeringen och ge kommunerna vägledning för vilka framtida avvägningar som behöver göras mellan de olika intressena.

Nationalstadsparken är klassat som riksintresse enligt 4 kap 7 § miljöbalken och är unik för Stockholms län. Länsstyrelsen anser att det behövs en särskild beskrivning av hur Nationalstadsparken har beaktats i förhållningssätten för vidareutveckling av den centrala regionkärnan i anslutning till riksintresset samt den regionala grönstrukturen där delar av riksintresset sammanfaller med Järvakilen.

Miljökvalitetsnormer för vatten enligt 5 kap. miljöbalken

Hanteringen av miljökvalitetsnormer i planeringen är en förutsättning för att kunna bygga och är också en fråga som med fördel hanteras på en övergripande strategisk nivå då den ofta behöver samordnas på en mellankommunal nivå.

Miljökvalitetsnormer för vatten är även en ingripandegrund enligt PBL kap 11 § 10 vilket gör att en proaktiv och strategisk

vattenplanering är en förutsättning för en smidig planprocess. Det är därför viktigt att regionplanen tar strategiska rumsliga ställningstaganden för MKN vatten som kan vägleda kommunen i sin efterkommande planering.

Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram för vatten (Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027, Norra Östersjöns vattendistrikt) innehåller åtgärder som är bindande för myndigheter, regioner och kommuner. Åtgärdsprogrammet för Norra Östersjöns vattendistrikt innehåller dessutom åtgärder riktade specifikt till Region Stockholm. Regionplanen behöver kompletteras med dessa.

Mellankommunala frågor

Regionen pekar i RUFS ut de frågor som är av regional betydelse och som bör samordnas av kommuner. Dessa frågor behöver kompletteras med en motivering kring urvalet av dessa frågor för att förtydliga varför vissa prioriteras medan andra valts bort. RUFS behöver även kompletteras med ett resonemang kring hur de olika frågorna kan ändras från att vara en fråga med lokalt perspektiv till att bli en fråga på regional nivå, och var ansvaret för hanteringen av de olika frågorna hamnar beroende på var på skalan den befinner sig. Detta för att kunna vägleda kommunerna i den mellankommunala samordningen som kan behövas. Exempelvis är klimatanpassning både en lokal fråga som hanteras på kommunal nivå, och en mellankommunal fråga där en åtgärd kan ha verkan i angränsande kommuner. En kommun kan därmed ha begränsade möjligheter att lösa ett problem i den egna kommunen. Ett annat exempel är transporter av farligt gods vilket är en mellankommunal fråga som har betydelse för samhällets funktionalitet och därmed av regional betydelse men där beslut om till exempel etablering av farlig verksamhet fattas av den enskilda kommunen.

Genom att komplettera RUFS med stöd kring vad i de valda frågorna som bedöms vara mellankommunala frågor av regional betydelse ökar möjligheterna för att kommunerna kommer att hantera frågorna på ett relevant sätt i den efterföljande planeringen.

Transportinfrastruktur

Länsstyrelsen är generellt sett positiv till regionens intentioner kring den regionalt prioriterade bebyggelsestrukturen. Det är positivt att utveckla områden där det går att dra nytta av redan genomförda eller beslutade investeringar i kollektivtrafiken. De grundläggande principerna om närhet och tillgänglighet är viktiga,

för att nå de transportpolitiska målen. Men de rumsliga ställningstagandena i förhållande till transportplaneringen är alltför vag.

Enligt 7 kap 3 § punkt 2 PBL ska det framgå hur hänsyn tagits till andra regionala strategier och utvecklingsdokument. Länsstyrelsen saknar en tydlighet i hur RUFS har samordnats med bland annat:

- länsplan för regional transportinfrastruktur,
- nationell plan för transportinfrastruktur,
- trafikförsörjningsprogram
- kommunala riktlinjer för bostadsförsörjning samt
- godsstrategi för Stockholmsregionen (dnr 2017 - 1614).

Val av plats för nya bostads- och arbetsplatsområden samt samhällsservice påverkar transportbehoven i stort. Planering och byggande generar såväl nya personresor som godstransporter. Länsstyrelsen vill därför betona att bebyggelsestrukturen är av regional och mellankommunal betydelse för att uppnå en hållbar utveckling i länet. Grunddrag för användningen av mark- och vattenområden och riktlinjer för lokaliseringen av bebyggelse och byggnadsverk behöver vara samordnade med ovan nämnda planer. I nuläget framgår dock inte regionens motiv till planens utformning i dessa avseenden. Det gör det svårt för länsstyrelsen att använda RUFS för bedömning av de kommunala planernas förenlighet med den regionala planeringen. Det vill säga planförslaget saknar tydliga argument för gjorda avvägningar, för att kunna ligga till grund för länsstyrelsen bedömning av huruvida en översiktsplan eller detaljplan tillgodoser nödvändig mellankommunal samordning, med hänsyn till transportplaneringen inom regionen.

Länsstyrelsen anser att kommuner och aktörer inom samhällsbyggnadssektorn bör kunna läsa ut att avsteg från RUFS kan medföra ett ökat transportbehov som inte är tillgodosett i den parallella transportplaneringen och som sannolikt inte heller kommer kunna att tillgodoses inom en överskådlig tid. Det bör framgå att avsteg från den mellankommunala planeringen för med sig att kommunerna då behöver kunna visa hur översiktsplan eller detaljplan eventuellt påverkar transportbehoven, jämfört med markanvändningen i RUFS. Detta ställer dock krav på att RUFS innehåller tydliga avvägningar i dessa avseenden och att den i övrigt innehåller den information som behövs för att kunna jämföra kommunens plan med regionala behov och mellan-kommunala överenskommelser. Det är positivt att regionplanen har som

åtgärdsförslag att utveckla ett robust och resilient transportsystem som är flexibelt och kan upprätthålla sin funktion vid yttre påfrestningar och oförutsedda händelser, till exempel risker kopplade till ett förändrat klimat. Länsstyrelsen anser att även risker kopplade till sabotage samt förmågan att ställa om infrastrukturen till att möta totalförsvarets behov kan lyftas här.

Länsstyrelsen noterar att de rekommenderade transportlederna för farligt gods inte är utpekade i regionplanen. Dessa leder sammanfaller i stora delar med TEN-T vägnätet och med vägar med större godsflöde. Det gör att förhållningssätten angående riskhänsyn och beredskap kring leder för farligt gods alltså även gäller för de flesta av de större vägarna. Detta är något som regionplanen behöver förtydliga.

Sjöfart

Länsstyrelsen ser positivt på att regionen föreslår förhållningssättet *"beakta risken för påverkan på vattenresurser vid utveckling av farleder och hamnar"*. Det behöver förtydligas att nya farleder och hamnar ska placeras så långt som möjligt från platser där uttag av vattenproduktion sker, vilket är särskilt viktigt för Mälaren som är vattentäkt för Stockholmsregionen.

Kärnöar och skärgårdens utveckling

RUFS pekar ut större öar utan fast förbindelse i form av bro, tunnel eller vägfärja men som försörjs av en bastrafik av kollektivtrafik som kärnöar. Dessa öar har, enligt regionen, förutsättningar för en varsam utveckling av fler bostäder och för ett utvecklat utbud av service och infrastruktur med syfte att stärka förutsättningarna för att bo och verka i skärgården. Mellan kärnöarna finns replipunkter som är bytespunkter för kollektivtrafik mellan kärnöar, kommuncentra och den centrala regionkärnan.

Utpekandet av både kärnöar och replipunkter styr i hög grad utvecklingspotentialen för kustkommunernas skärgårdsmiljö och kan i många fall vara en förutsättning för att kunna bo och verka i skärgården. Det är därför av stor vikt att utpekandet av dessa sker i samråd med berörda kommuner för att säkerställa att inte bara potentialen tillvaratas, utan även värnar den skärgårdsmiljö som finns idag.

För att skapa tydlighet för kärnöar, öar med fast förbindelse i form av statlig vägfärja och replipunkter kan dessa skrivas ut i plankartan

och skrivs ut i text i RUFS. Bedömningen av och vilka kriterier som ska uppfyllas för att pekas ut som *större* ö utan fast förbindelse (kärnö) bör framgå i RUFS för att skapa transparens och tydlighet.

Lokaliseringar av samhällsviktig service

Flera av de mål som regionen sätter upp för de olika bebyggelsestrukturerna är i behov av etablering av de verksamheter som regionen driver. Bland dessa återfinns etablering och lokalisering av vårdinrättningar såsom sjukhus, vårdcentraler och apotek men även resecentrum, bussterminaler och depåer.

Beroende på vilken typ av samhällsservice som lokaliseras till ett område kan platsen attraktivitet öka i form av ökad tillgänglighet (utbyggnad av regional kollektivtrafik), bättre livsvillkor för de boende (närhet till vårdcentral) eller lokalisering av regional verksamhet som museum eller annan typ av kultursatsning. Regionen bör förtydliga hur det egna ansvaret för att bebyggelsestrukturernas olika mål ska kunna nås.

Även ur ett beredskapsperspektiv kan lokalisering av regionala verksamheter spela stor roll. Att vårdcentraler, apotek och andra vårdinrättningar utöver sjukhusen, fungerar under en kris eller krig kan vara avgörande för Sveriges krishantering eller försvarsförmåga. Lokaliseringen av dessa är viktig och något som RUFS bör hantera.

Tekniska försörjningssystem

RUFS tar upp att de tekniska försörjningssystemen behöver effektiveras, utvecklas och underhållas men det saknas en precisering av vilka behov som uppfylls i och med detta, och var dessa behov finns i regionen. Det kan exempelvis handla om att belysa behov i en del av regionen som inte finns någon annanstans, eller om någon typ av försörjningssystem särskilt behöver beaktas i den kommande kommunala planeringen för att nå de regionala målen. Kopplat till detta behöver RUFS även bedöma det behov av mark de olika systemens utbyggnad kräver. RUFS kan här vägleda kommunens strategiska planering för att lokalisera anläggningar eller reservera mark för framtida behov. Det är viktigt att det är det tekniska försörjningssystemets geografiska behov och funktion snarare än mark som är förhållandevis enkel att ta i anspråk som premieras.

Länsstyrelsen ser positivt på att regionen lyfter frågan om samförläggning av ledningar där det är tekniskt möjligt för ett

effektivt utnyttjande av markutrymme för ledningsdragning. Förhållningssättet behöver kompletteras med att samförläggningen är en juridisk fråga snarare än en teknisk. Även om anläggandet kan vara tekniskt möjligt behöver ett stort arbete göras i översynen av de tillstånd som krävs vid drift och underhåll. Här kan regionen arbeta för att skapa en samsyn mellan de olika aktörerna.

Vatten- och avloppsförsörjning

Vattenförsörjningen i regionen är starkt beroende av Mälaren som vattentäkt. Länsstyrelsen vill därför betona vikten av att stärka reservvattenförsörjning som är oberoende av Mälaren, där mindre anläggningar och system kan säkerställa tillgången till dricksvatten även vid höjd beredskap och krig. Även ökad lagerhållning av vattenreningskemikalier och reservdelar, samt tillgång på reservkraft behöver lyftas och hanteras på regional nivå.

Länsstyrelsen vill uppmärksamma regionen på att det, enligt den regionala vattenförsörjningsplanen för Stockholms län, ska tas fram vägledande planeringsunderlag för befintliga och tillkommande ytor och anläggningar av betydelse för dricksvattenförsörjningen. Dessa behöver införlivas i regionplanen för att kunna ge vägledning för kommande kommunal planering. Regionen bör dock uppmärksamma känsligheten av sådana anläggningar i utpekandet av dem i en plankarta.

Vattenskyddsområden

Vattenskyddsområden pekas ut som en mellankommunal fråga av regionalt intresse. Det finns cirka 90 vattenskyddsområden i Stockholms län och några av dessa redovisas på plankartan på sida 47. Det saknas dock en precisering kring urvalet av de redovisade vattenskyddsområdena, då flera av dem inte kan anses ha regional betydelse. Som underlag bör regionen använda den regionala vattenförsörjningsplanen som redovisar de vattenresurser av högsta regional prioritet.

Länsstyrelsen vill upplysa regionen om att en översyn av vattenskyddsområden pågår och att RUFS kan komma att behöva uppdatera status och aktuella gränser för dessa innan RUFS antas. Länsstyrelsen noterar också att regionen pekar ut flera potentiella vattenskyddsområden, däribland Södra Mälaren, som dock är beslutat, samt sjöarna Yngern (Nykvarn) och Erken (Norrtälje). För de två sistnämnda finns dock inga pågående arbeten med inrättande eller revidering av vattenskyddsområden och informationen behöver

därför justeras. Länsstyrelsen anser inte att potentiella vattenskyddsområden ska pekats ut i plankartan. Av säkerhetsskäl behöver även vattenverk utgå från kartorna.

Elförsörjning

Stockholmsregionen står inför en stor utmaning vad gäller elförsörjningen, både vad gäller produktion och överföring.

Det är positivt att RUFS föreslår att regionens aktörer ska främja lösningar för ökad inomregional produktion av förnybar energi och verka för en förnybar energiförsörjning. Den storskaliga elektrifiering av samhället som förväntas ske är svår att genomföra enbart genom ny energiproduktion. Även potentialen för energieffektivisering bör lyftas fram.

Länsstyrelsen och Region Stockholm samarbetar i REST (Regionalt elförsörjningsforum i Stockholms län) där flera av utmaningarna och förslag på åtgärder som RUFS redovisar synliggörs och hanteras. Den enskilt största åtgärden som REST redovisar saknas dock i RUFS och det är att skapa förutsättningar för att de planerade och redan beslutade förstärkningarna i elnätet ska kunna färdigställas i tid. Detta kräver en mellankommunal samordning och att eventuella målkonflikter kan hanteras så tidigt som möjligt för att skapa en smidig planerings- och genomförandeprocess.

Masshantering och täkter

Länsstyrelsen instämmer i problembeskrivningen regionen ger i RUFS. Under 2023 gjordes ett arbete med en regional masshanteringsstrategi. I den pekats de tidiga planeringsskedena ut som extra viktiga och vilka ger stor effekt för att minska de regionala klimatutsläppen. Detta innefattar både kunskap och jord- och bergssammansättning, val av lokalisering av masshantering för att kunna effektivisera transporter, men också att så tidigt som möjligt skapa strategier för att kunna återanvända så mycket material som möjligt i så kallade cirkulär hantering. Regionen kan med fördel lyfta in slutsatserna från strategin i RUFS.

De förhållningssätt som presenteras i RUFS bör kompletteras med att dricksvatten behöver beaktas vid lokalisering av masshantering. Vid masshantering finns en risk att de massor som tas in och hanteras i täkter, masshanteringsterminaler och motsvarande anläggningar innehåller föroreningar som kan påverka både miljö och människors hälsa negativt om föroreningarna når yt- och/eller grundvatten.

Regionen behöver överväga att tydligare skilja på masshantering och täkter i dokumentet då dessa är två skilda frågor med olika lösningar och olika utmaningar kopplade till dem.

I RUFS används begreppet *masshanteringsanläggningar*, vilket inte är ett vedertaget begrepp och kan lätt skapa missförstånd. Även täkter och deponier har egna definitioner och ska inte ingå i ett samlingsbegrepp. Regionen kan med fördel använda de begrepp som branschen förespråkar samt skriva ut vilka definitioner som används i RUFS.

I den karta som återfinns i figur 17 har täkter och deponier slagits ihop i samma symbol. Det gör att de två förhållanden som figuren avser att visa, blir missvisande. De anläggningar som återfinns i legenden *Anläggningar masshantering* anser länsstyrelsen behöver i stället dels endast visa anläggningar av regional betydelse, dels ge korrekt nomenklatur där framför allt de olika anläggningarnas funktion skiljs åt (exempelvis täkt och deponi).

Kulturmiljö

RUFS pekar ut kulturmiljö som en mellankommunal fråga av regional betydelse. Det saknas dock en beskrivning av vilken typ av kulturmiljö som är mellankommunal av regional betydelse, och hur den utpekade planerade bebyggelsen ska förhålla sig till den. RUFS nämner kulturmiljö i förhållningssätten för den centrala regionkärnan, de strategiska bebyggelselägena samt för bebyggelseutveckling utanför den regionalt prioriterade bebyggelsestrukturen. Det nämns däremot inte alls som förhållningssätt i landsbygdsnoder, serviceorter eller för kärnöar och öar med vägfärja. Detta ger en bild av att kulturmiljön inte är något som planerad bebyggelse behöver förhålla sig till utanför regionens urbana områden.

Regionen behöver ta tydlig ställning till hur planerad bebyggelse ska förhålla sig till kulturmiljön i hela regionen.

Grönstruktur

Friluftsliv

Det är positivt att regionen beskriver grönstrukturen som en funktion för rekreation och friluftsliv. De gröna kilarna är viktiga förutsättningar för friluftslivet men även områden utanför dessa är värdefulla. Bland annat finns det en kulturell dimension som

kompletterar den ekologiska där flera av regionens vandringsleder går igenom kulturlandskap. Precis som att ökad förtätning eller utbyggnad av områden riskerar att påverka gröna miljöer negativt med ökat slitage och fragmentering, gäller detsamma kulturella miljöer. Båda dessa behöver värnas för att ha ett fungerande friluftsliv. Regionplanen bör därför komplettera förhållningssätten med att hänsyn till friluftslivet behöver tas i den kommande planeringen.

Gröna kilar

Länsstyrelsen noterar att det finns stora förändringar i utpekandet av gröna kilar jämfört med gällande RUFS. Länsstyrelsen befarar att förändringarna av både det geografiska utpekandet samt beskrivningen av de gröna kilarna gör att det ursprungliga syftet motverkas. De gröna kilarna pekades ursprungligen ut för att värna de sammanhängande grönområden och gröna samband och har i stort följt bebyggelsestrukturen. Genom att förlänga de gröna kilarna ut på landsbygden skapas en otydlighet kring begreppet grön kil och vad syftet med dem är. I den definition som används i RUFS 2050 drogs de gröna kilarna inte ut till landsbygden eftersom någon skarp gräns mellan en grön kil och övrig grönstruktur här inte finns. Det behöver därför förtydligas vad skillnaderna mellan de olika gröna strukturerna som finns för att begreppet ska kunna förstås och användas. Om plankartan ska användas som en vägledning för kommande kommunal planering behöver de värden som återfinns i värdekärnorna i grön kil beskrivas samt sambanden som ska skyddas mellan värdekärnorna förstås. Exempelvis behöver begreppet svagt parti i grön kil, samt svagt grönt samband genom bebyggelse kompletteras med en precisering av vad det är för samband som menas för att de förhållningssätt som är kopplade till dessa ska kunna följas.

Grönstrukturens geografiska avgränsning i plankartan och detaljeringsgrad (även i den digitala plankartan) är skiftande presenterad och oftast mycket mer detaljerad än den för bebyggelsestrukturen. Detta blir otydligt vid tolkning. Länsstyrelsen uppfattar inte att grönstrukturens gränser är schematiska på det sätt som texten på sidan 46 anvisar.

RUFS kan även förtydliga om och hur den regionala grönstrukturen beaktar akvatiska värden. Regionen bör beskriva blåstrukturens betydelse för regionens utveckling både vad gäller sjöar, vattendrag, våtmarker, kustvatten, hav och grundvatten.

Hälsa eller säkerhet, risken för olyckor, översvämning eller erosion

Buller

Även om kommunerna behöver göra bedömningar baserat på lokala förutsättningar i den efterföljande planeringen så kan RUFS tydligare vägleda och underlätta för kommunerna i sin planering genom ett tydligt ställningstagande för hur buller ska hanteras på strategisk nivå. Regionen beskriver att det är viktigt att utveckla attraktiva livsmiljöer, men kan gärna föra resonemanget om vad som utgör en attraktiv livsmiljö och vilka målkonflikter som kan uppstå vid utveckling av ny bebyggelse och infrastruktur. Till exempel kan bostäder i kollektivtrafiknära lägen öka bullerstörningar i befolkningen. Regionplanen kan här vägleda kommuner i att utforma och anpassa bostäder utifrån platsens förutsättningar och följa riktvärden i förordningen (2015:216) om trafikbuller vid bostadsbyggnader (trafikbullerförordningen).

Förorenad mark

Förorenad mark bör vara en fråga av regional betydelse som behöver samordnas mellan kommunerna. Samrådsförslaget hanterar markföroreningar endast utifrån ett folkhälsoperspektiv (återfinns under huvudrubriken *Hälsosamma livsmiljöer*), men det är en fråga som har beröringspunkter under flera kategorier, bland annat *Resurseffektiv bebyggelseutveckling* och *Riskhänsyn och beredskap*.

Mycket av den tillgängliga marken i de utpekade utvecklingsområdena, till exempel regionala stadskärnan, har en historik av gammal industri eller annan verksamhet, som gör att risken är stor för att marken är förorenad. Detta kan medföra att byggprojekt fördröjas då kraven på bland annat sanering ökar. Vid ett förändrat klimat med ökad risk för översvämningar och högre vattennivåer blir föroreningar även ett problem för redan befintlig bebyggelse och kan också bli en mellankommunal fråga om föroreningen sprids till dricksvattentäkter, eller andra platser, med stora konsekvenser för dricksvattenförsörjning. Spridning av PFAS är ett aktuellt sådant exempel.

RUFS bör vägleda kommunernas arbete i bland annat översiktsplanering för att undvika och förebygga sådana situationer, men även i framtagandet av andra strategiska dokument. Som ett vägledande dokument för lokalisering av ny bebyggelse i regionen,

är det också viktigt att peka ut det ansvar de olika aktörerna i regionen har.

Farligt gods

En etablering av verksamhet som ger upphov till transporter av farligt gods behöver ses som en mellankommunal fråga där den regionala planeringen kan ha stor effekt. Genom att ge exempel kan den dialog som regionen trycker på som en del av genomförande av planen underlättas. Likväl som riskerna behöver beaktas behöver också regionen värna om möjligheterna till transport av farligt gods i länet genom att ge inriktningar kring att kommunerna ska anpassa sin bebyggelse så att det finns möjlighet att på ett säkert sätt transportera farligt gods till samtliga kommuner även i framtiden.

Översvämningsrisk

Mälardalen-Stockholm är utpekad som ett av tio nationella klimatrelaterade riskområden, framför allt med hänsyn till risken för översvämning (MSB och SGI, 2021). Att området pekas ut beror bland annat på att det är tätt befolkat samt att det finns mycket infrastruktur samlad vid Mälarens utlopp genom Stockholm. Regionen behöver beakta att den täta staden med många viktiga samhällsfunktioner också skapar förutsättningar för omfattande konsekvenser och störningar med regional, och i vissa fall nationell, påverkan. Den förtätning som regionplanen eftersträvar kommer kräva att översvämningsrisker särskilt beaktas. Regionen kan här vägleda kommunerna i både på vilket sätt översvämningsrisken kan undvikas i den fysiska planeringen, men även hur skyfall ska hanteras när de kommer. Det är dock viktigt att skilja på översvämning från sjöar och vattendrag, Östersjön eller skyfall. Vid ett skyfall kan ett relativt stort geografiskt område drabbas snabbt. Om översvämningen däremot sker via ytvattnet kan förloppen ha en långsammare verkan med ett längre förlopp. Båda dessa kan behöva koordinering mellan kommuner och åtgärder kan behöva ske i annan kommun än där skadan sker.

Om RUFS utifrån de regionala förutsättningarna kompletteras med exempel på när riskfrågorna är av regional betydelse skulle den ge större vägledning i kommunernas efterföljande planering kring riskerna och när frågor behöver samverkas mellan kommuner och andra relevanta aktörer. Detta kan göras genom att ge exempel på olyckor som kan medföra regional påverkan, såsom översvämningsdrabbade delar av järnvägen eller områden som omfattar flera kommuner.

Klimatrelaterade risker

RUFS behöver kompletteras med en bedömning av hur hänsyn har tagits till människors liv och hälsa samt risken för olyckor, översvämning och erosion i såväl dagens klimat som med hänsyn till klimatförändringar. RUFS behöver också kompletteras med information som ger vägledning i riskfrågor utifrån de regionala förutsättningar som är av betydelse för riskerna.

I RUFS framgår att bebyggelsestrukturen inte har avgränsats med hänsyn till människors liv och hälsa samt risken för olyckor, översvämning och erosion eftersom en bedömning av hur riskerna påverkar möjligheten till ny bebyggelse behöver utgå från varje plats specifika förutsättningar. Länsstyrelsen instämmer delvis med regionen att riskfrågorna behöver avgränsas och att detaljerade bedömningar inte kan göras inom ramen för regionplanen. Däremot bör regionala förutsättningar som har betydelse för såväl riskerna för extrema väderhändelser och kriser, som för regionens långsiktiga tillgång till mark, vatten och livsmedel framgå av RUFS. Det förstnämnda har betydelse för regionens beredskap, det vill säga att upprätthålla samhällsviktig verksamhet och hindra eller begränsa skador på egendom och miljö när olyckor och krissituationer inträffar. Det sistnämnda innebär ett långsiktigt och strategiskt förhållningssätt för att förebygga riskerna. I detta sammanhang innebär det att förslag om rumslik inriktning behöver inkludera övergripande bedömningar av påverkan från klimatförändringarna och vilka behov av klimatanpassning som finns.

I plankartan visas en bebyggelsestruktur med centrala bebyggelsekärnor, transportsystem och teknisk infrastruktur på en övergripande nivå. Regionplanen pekar också ut sjukhus, gods- och logistikinfrastruktur, energianläggningar, vattenverk (figur 11, 14, 15 med flera). RUFS behöver förtydliga om någon bedömning har gjorts av hur dessa områden, anläggningar eller funktioner kan komma att påverkas av till exempel en höjd havsnivå eller en öka risk för ras och skred. Ett resonemang bör föras om tillgängligheten till dessa områden kan påverkas och om utvecklingen av vissa områden behöva avbrytas. I de fall det finns förslag i RUFS som är mer konkret platsbundna (oavsett om det är områden eller anläggningar) behöver en bedömning göras om eventuell utsatthet för klimatrelaterade risker. Det finns annars en stor risk för att den regionala planeringen inte är långsiktigt hållbar och att det är samhällsekonomiskt ineffektivt.

RUFS behöver utvecklas och vara tydligare gällande nödvändigheten av att beakta de ändrade förutsättningar som klimatförändringarna innebär i form av permanent havsnivåhöjning, ökad frekvens och intensitet för skyfall samt ökade flöden i sjöar och vattendrag, ras och skred samt erosion. I nuvarande text nämns inte klimatförändringarna.

Råd och tillämpning av 2 kap. plan- och bygglagen

Beredskapshänsyn i samhällsplaneringen

Länsstyrelsen anser att regionen bör ge vägledningen i RUFS kring beredskapshänsyn i samhällsplaneringen (ofta benämnd BIS). Med beredskapshänsyn i samhällsplaneringen avses en samhällsutveckling som i fred tillgodoser totalförsvars, krisberedskaps- och olycksperspektivet.

Länsstyrelsen anser att regionen i sin planering bör ta hänsyn till mark- och vattenområden som har betydelse för totalförsvaret och så långt som möjligt skydda dessa mot åtgärder som påtagligt kan motverka totalförsvarets civila intressen i samhällsplaneringen. Kravet på att totalförsvarshänsyn ska tas i samhällsplaneringen framgår på olika ställen i lagstiftningen, bland annat i PBL och miljöbalken. Vidare ska områden som är av riksintresse på grund av att de behövs för totalförsvarets anläggningar skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av anläggningarna (2 kap. 2 § PBL och 3 kap. 9 § MB). Regionplanen bör innehålla vägledning i den grad att BIS-perspektivet beaktas och att kommunerna i sitt BIS-arbete kan förhålla sig till totalförsvarets intressen i sin vidare planering.

Regionen bör arbeta in ett beredskapsperspektiv under de rumsliga inriktningarna i kapitel 4 utifrån att en identifierad utmaning är att den civila beredskapen behöver stärkas. Som en utmaning lyfter regionen att den civila beredskapen i regionen behöver stärkas och att de samhällsviktiga verksamheterna behöver rustas för kris och krig. Regionen behöver hantera utmaningen under den rumsliga inriktningen och inkludera förhållningssätt för robusthet, resiliens och riskhantering för bebyggelseutveckling och för utveckling och bevarande av transportsystem och tekniska försörjningssystem. Regionen behöver komplettera de föreslagna inriktningarna för bebyggelseutvecklingen med beredskapsperspektivet och förtydliga hur de anser att resilient, robust och flexibel bebyggelseutveckling

skapas. Precis som med annan beredskapsviktig information är det viktigt att se över på vilket sätt detta presenteras.

RUFS borde kunna ge vägledning kring skydd av civilbefolkningen genom att bland annat verka för att tillgång till skyddsrum säkerställs i samhällsplaneringen samt att beakta människors möjlighet att utrymma områden.

Regionplanen kan med fördel även lyfta utmaningar med begravningsverksamhet ur ett beredskapsperspektiv. Detta kan kopplas till ett eventuellt ökat behov av kapacitet för markanvändning för begravningsplatser och hur exempelvis elavbrott kan ge påverkan på kylförvaring och kremering. Idag saknas rekommendationer för att begravningshuvudmannen (i regel Svenska kyrkan men för Stockholms kommun är det kommunen själva som är huvudman) ska ha en markreserv vid kris och krig.

Rumslig inriktning

Regionplanen pekar ut en rumslig inriktning för regionen som tar avstamp i utvecklingsplanens föreslagna mål och prioriteringar. Inriktningen styrs främst genom utpekandet av sju olika bebyggelsestrukturer beroende på var i länet en viss typ av utvecklingen ska ske, från skärgård och landsbygd, till den centrala regionkärnan. Kopplat till bebyggelsestrukturen finns olika förhållningssätt som pekar ut hur varje bebyggelsestruktur ska utvecklas.

En övervägande del av förhållningssätten återfinns för den centrala regionkärnan, med sjunkande antal förhållningssätt ju längre bort från centrala regionen den föreslagna bebyggelsen finns. Detta ger vid första anblicken ett urbant fokus, men flera av förhållningssätten återfinns bland flera av bebyggelsestrukturerna vilket i stället skapar en otydlighet i hur dessa är prioriterade och vilken hierarki som eftersträvas.

RUFS ska vara ett vägledande dokument för den efterkommande kommunala fysiska planeringen, men även för länsstyrelsens tillsyn över densamma. För att kunna fylla den funktionen behöver RUFS göra tydliga rumsliga ställningstaganden där målkonflikter inte bara identifieras utan även hanteras.

Regionen behöver därför utveckla hur de olika bebyggelsestrukturerna förhåller sig till varandra samt tydliggöra prioriteringen av dem så att det inte går att uppfatta att allt ska

prioriteras överallt, eller att frågor av regional karaktär skjuts till senare planeringsskeden. Vidare ska regionplanen visa hur hänsyn har tagits till allmänna intressen enligt 2 kap PBL, hur riksintressen enligt 3 och 4 kapitlet MB har tillgodosetts samt på vilket sätt miljö kvalitetsnormer enligt 5 kapitlet MB har följts. Länsstyrelsen ser en risk i att om dessa frågor inte hanteras i RUFS kan det förlänga och försvåra den kommunala planprocessen. RUFS uppfyller då inte sin funktion som regionplan enligt PBL.

Gestaltad livsmiljö

Under huvudrubriken "*Den regionalt prioriterade bebyggelsestrukturen*" och underrubriken "*Centrala regionkärnan*" framgår det olika förhållningssätt för vidareutveckling av den centrala regionkärnan. I en av punkterna framgår det att det ska hållas en hög ambitionsnivå i arkitekturen och gestaltningen av bebyggelse och offentliga miljöer för att fortsatt stärka den centrala regionkärnans attraktionskraft. Länsstyrelsen anser att en hög ambitionsnivå i arkitekturen och gestaltningen av bebyggelse och offentliga miljöer bör genomsyra samtliga kommuner i länet och samtliga bebyggelsestrukturer.

Social hållbarhet

Planförslaget vill främja en sammanhållen bebyggelsestruktur. I förhållningssätt för bebyggelsestrukturerna för centrala regionkärnan vill regionen utveckla funktionsblandade och täta miljöer. Planförslaget vill samtidigt främja hälsosamma livsmiljöer. En sammanhållen och tät bebyggelsestruktur innehåller flera utmaningar när det kommer till att skapa hälsosamma livsmiljöer. I förtätningsprojekt tenderar befintliga naturområden tas i anspråk för bebyggelse vilket minskar tillgång till parker, naturområden och andra friytor. Länsstyrelsen efterfrågar ett mer tydligt resonemang hur de utmaningar som följer med en tät stadsmiljö kan hanteras. I detta sammanhang bör förslaget beskriva hur barn och ungas intressen och behov av friytor kan stärkas vid en sådan stadsstruktur. Regionen bör även ge exempel på hur den stadsnära naturen kan stärkas. Det saknas även ett resonemang kring hur hälsosamma livsmiljöer kopplat till ett framtida varmare klimat kan skapas genom att exempelvis ta hänsyn till värmeöar.

Regionen nämner kopplat till förhållningssätt för bebyggelsestruktur för de strategiska centrumlägena att "det är viktigt att utveckla utbudet i de lägen som har påtagliga brister". Regionen bör förtydliga hur utbudet kan stärkas och minska skillnaderna både

inom den centrala regionkärnan och mellan de regionala stadskärnorna. Här bör regionen också komplettera med en beskrivning av hur skillnaderna i livsvillkor är rumsligt fördelat i länet och vilka åtgärder som krävs för olika platser.

Jordbruksmark

Regionen har som övergripande förhållningssätt att i största mån undvika byggande på större sammanhängande jordbruksmark. Länsstyrelsen anser att detta förhållningssätt bör förtydligas. I de förhållningssätt som finns för de olika bebyggelsestrukturerna är regionens ställningstaganden tydliggjorda inom de olika nivåerna och därmed skulle ett tydligare ställningstagande i det övergripande förhållningssättet underlätta för efterföljande planering.

Konsekvensbeskrivningen

Regionen har valt att ta fram en samlad konsekvensbedömning som ska utgöra en bredare bedömning av planförslagets samlade konsekvenser ur ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt perspektiv. Bilagt till denna finns en miljöbedömning med tillhörande miljökonsekvensbeskrivning som följer 2 § miljöbedömningsförordningen (2017:966) och kap 6 kap 3 § miljöbalken.

Länsstyrelsen anser generellt att konsekvensbedömningen kan utvecklas för att ge ett mer användbart underlag för utveckling av RUFS.

Konsekvensbedömningen ska innehålla en samlad bedömning av utvecklingsplanens konsekvenser. För att göra det bör Regionen utveckla konsekvensbedömningen så att de största konsekvenserna av den regionala utvecklingsplanen blir tydliga. Konsekvensbedömningen bör även kompletteras med en bedömning av om utvecklingsplanen styr mot relevanta mål för social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet.

Den regionalt prioriterade bebyggelsestrukturen med samlad bebyggelse och effektivt markutnyttjande bidrar till god hushållning och effektivt nyttjande av resurser, vilket bidrar till såväl klimat- som miljömål. Samtidigt kan en sådan inriktning motverka andra (miljökvalitets)mål vilket också beskrivs i konsekvensbedömningen, till exempel för naturmiljö, kulturmiljö samt hälsa och befolkning. Länsstyrelsen saknar ett resonemang om- eller motivering till varför denna målkonflikt inte anses ha avgörande påverkan på möjligheten att nå utvecklingsplanens vision. Regionen bör förtydliga hur analysen av målkonflikter gjorts och vid behov se över den.

I de sammanfattade bedömningarna per miljöaspekt redovisas risk för negativa konsekvenser i flera fall. Vid bedömning av på vilket sätt planförslagets genomförande bidrar till, eller motverkar, att de nationella miljökvalitetsmålen nås bedömer miljöbedömningen att planförslaget bidrar till måluppfyllelse för samtliga miljökvalitetsmål alternativt varken bidrar till eller motverkar möjligheterna att nå målet. Länsstyrelsen anser att kopplingen mellan bedömningen av miljökonsekvenser och den bedömning som görs utifrån miljökvalitetsmålen bör förtydligas.

Social hållbarhet

Det saknas en konsekvensbedömning av hur barn och unga påverkas av den förtätning av stadsbebyggelsen som regionplanen föreslår. Förtätningen av offentliga platser och miljöer slår extra hårt mot barn och unga då det leder till mindre ytor och sämre förutsättningar för fysisk aktivitet och minskad rörelseglädje. Den fysiska miljön är barns och ungas utvecklingsmiljö och platsen där förutsättningarna för framtida hälsa, välbefinnande och engagemang för den sociala och fysiska omvärlden grundläggs. Det saknas även ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv i såväl planeringen som i analyserna och konsekvensbedömningen.

Det är bör även göras en djupare konsekvensanalys av den regionala utvecklingsplanens påverkan för olika grupper såsom barn, kvinnor, män samt personer med funktionsnedsättning.

Riksintressen

Gällande riksintressen hänvisas till efterkommande planering för att hantera påverkan på riksintresse med motivet att regionplaneringen är på en övergripande nivå. Regionplanen ska dock inkludera en bedömning av förslagets påverkan på riksintressen enligt 7 kap 3 §. Även miljöbedömningen bör därför hantera de konsekvenser som regionplanens genomförande kan medföra på riksintressena.

Kulturmiljö

Bedömningsgrunderna för kulturmiljö, landskap och bebyggelse beskrivs i miljöbedömningen. Länsstyrelsen anser att det bör tydliggöras varifrån bedömningsgrunderna är hämtade och vad de syftar till att klargöra. Tonvikten ligger på upplevelsevärden och till viss del bevarande av landskap, orördhet. Det finns ett flertal kulturhistoriska aspekter att ta hänsyn till utöver det som kan koppas till upplevelsevärden och autenticitet eller orördhet så som kulturhistoriska sammanhang och funktioner som kan inkludera estetiska, arkitektoniska, biologiska (biologiskt kulturarv) och andra aspekter. Genom att förtydliga och bredda bedömningsgrunderna kan beskrivningen av planförslagets konsekvenser för kulturmiljön utvecklas.

I miljöbedömningen beskrivs en del av de förhållningsätt som lyfts fram i samrådshandlingen. Länsstyrelsen delar bedömningen att förhållningssätt är nödvändigt för att hänsyn till kulturmiljöer ska vägas in i genomförandet av planen men att de delvis är vagt

formulerade och inte säkerställer detta. Länsstyrelsen anser att analysen kan utvecklas gällande att vissa bebyggelsekategorier har försetts med förhållningssätt medan andra saknar förhållningssätt för kulturmiljön och vad det kan innebära. Länsstyrelsen ser en risk för att de bebyggelsekategorier som saknar förhållningssätt kommer att betraktas som områden utan kulturvärden och att det därför inte kommer att beaktas i den fortsatta planeringen.

I miljöbedömningen ses målkonflikter som täthet och förtätning i kulturhistoriskt värdefulla områden som en risk då det saknas avsnitt i samrådshandlingen som beskriver kulturmiljöns förutsättningar i regionen. Länsstyrelsen delar den bedömningen och vill tillägga att analysen av vilka effekter förtätning medför på miljömässiga aspekter så som kulturmiljö kan utvecklas och ligga till grund för åtgärder som kan minska risken för skada och förvanskning av kulturmiljöerna.

Miljökvalitetsnormer för vatten

I den samlade konsekvensbedömningen påpekas en rad brister i beskrivningen av regionens vattenresurser. Länsstyrelsen instämmer i den beskrivningen.

I den samlade konsekvensbedömningen tas rekommendationer för kompletteringar till granskningsskedet upp. Länsstyrelsen håller med om dessa förslag och att de bör beaktas till nästa skede.

Klimat och risk

I den samlade konsekvensbedömningen som rör tekniska försörjningssystem dras slutsatsen att det finns förutsättningar för att systemen utvecklas och bidrar till att de övergripande ambitionerna i planförslaget kan uppnås, om de förhållningssätt och ställningstaganden som redovisas tillämpas i kommande planeringar och beslut. Eftersom den regionala utvecklingsplanen enbart redovisar befintliga och beslutade system samt att det i flera fall inte redovisas någon bedömning av det framtida behovet är det otydligt vad denna bedömning baseras på. Detta bör förtydligas.

I den samlade konsekvensbedömningen framförs att planförslaget inte ger tillräcklig vägledning kring hur potentiella målkonflikter kan hanteras. Behov av utvecklade transportsystem och tekniska försörjningssystem och risker nämns som exempel på målkonflikt. Behov av expansion som finns i en växande region och samtidigt minska länets klimatpåverkan och gå mot nettonollutsläpp nämns

som en annan. Vidare framförs att svåra avvägningar mellan motstridiga intressen behöver hanteras i efterföljande planering, som en följd av att samrådsförslaget är generellt. Länsstyrelsen instämmer i detta och vilket anknyter till de synpunkter som lyfts avseende den rumsliga utvecklingen ovan.

I de sammanfattade bedömningarna per miljökonsekvens redovisas risk för negativa konsekvenser i flera fall. Vid bedömning av på vilket sätt planförslagets genomförande bidrar till, eller motverkar, att de nationella miljö kvalitetsmålen nås bedöms planförslaget för samtliga miljö kvalitetsmål bidra till måluppfyllelse alternativt varken bidrar till eller motverkar möjligheterna att nå målet. Kopplingen mellan bedömningen av miljökonsekvenser och den bedömning som görs utifrån miljö kvalitetsmålen bör förtydligas.

Enligt sammanfattningen avseende risk och klimatanpassning i den samlade konsekvensbeskrivningen innebär planförslaget förtätning och utökning av infrastruktur vilket medför ökade risker i ett förändrat klimat. Detta kan inte utläsas i bedömningen av hur planförslaget bidrar till miljö kvalitetsmålen, i första hand de mål som rör god bebyggd miljö. Att den täta staden innebär konflikter kopplade till luftförorening, buller och riskfrågor är för övrigt en av de utmaningar som nämns i Sveriges miljömål borde speglas i bedömningen.

Länsstyrelsen instämmer i rekommendationen om att tematiska kartor och hänvisningar till andra underlag blir viktiga för den fortsatta planeringen. Detta särskilt eftersom man i den regionala utvecklingsplanen skjuter bedömningar av behov etc. av klimatanpassning till senare skeden i processen. Länsstyrelsen anser vidare i att det är viktigt att lyfta behovet av den lokala grönstrukturen och naturbaserade lösningar som klimatanpassningsåtgärder i bebyggda miljöer i den samlade konsekvensbeskrivningen.

Det konstateras att förtätning och utökning av infrastruktur medför ökade risker i ett förändrat klimat. Riskerna ökar även som en följd av allt tätare bebyggelse intill riskfyllda verksamheter och transportleder för farligt gods. Detta bör förtydligas i konsekvensbeskrivningen.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av vikarierande Länsöverdirektör Claes Lindgren med utvecklingsledare Luiza Jastrzebska som föredragande. I den slutliga handläggningen har också tillväxtdirektör Anna Conzen, stf. avdelningschef för samhällbyggnadsavdelningen Tatjana Joksimović, tf. miljödirektör Anders Lindblom, landsbygdsdirektör Ulrika Lundberg, avdelningschef för beredskapsavdelningen Mikael Jeppson samt avdelningschef för avdelningen för rättsliga frågor Helene Munkner medverkat.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Förteckning över bilagor av statliga myndigheters remissyttranden:

Energimyndigheten

Försvarsmakten

Havs- och vattenmyndigheten

Luftfartsverket

Länsstyrelsen i Uppsala län

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Post- och telestyrelsen

Sjöfartsverket

Statens geotekniska institut

Svenska kraftnät

Trafikverket

Tillväxtverket

Sändlista, via epost:

Energimyndigheten

Försvarsmakten

Havs- och vattenmyndigheten

Luftfartsverket

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Naturvårdsverket

Post- och telestyrelsen

Riksantikvarieämbetet

Sjöfartsverket

Skogsstyrelsen

Statens geotekniska institut

Svenska kraftnät

Sveriges geologiska undersökning

Trafikverket

Tillväxtverket

Kopia för kännedom

Länsstyrelsen Gotlands län

Länsstyrelsen i Hallands län

Länsstyrelsen i Skåne län

Länsstyrelsen i Södermanlands län

Länsstyrelsen i Västmanland

Länsstyrelsen i Uppsala län

Klimatavdelningen

Konfidentialitet
1Er beteckning
101-2692-2024

LÄNSSTYRELSEN I STOCKHOLMS LÄN
Avdelningen för Hållbar tillväxt
Luiza Jastrzebska
Box 22067
104 22 STOCKHOLM

Yttrande angående förslag, RUFS 2060

Energimyndighetens ställningstagande

Fysisk regionplanering har stor betydelse bland annat för arbetet med den kommunala energiplaneringen. I den kommunala energiplaneringen är det naturligt att den bedrivs nära och integrerat med fysisk planering, då många av de behov och förflyttningar som en energiplan kommer adressera behöver ta sig uttryck i den fysiska planeringen.

För att genomföra energiomställningen är det nödvändigt att många parter arbetar tillsammans, speciellt om rådighet är delad och ansvarsområden är spridda. Gemensamt arbete gör inte bara att det sker ett utbyte mellan olika organisationer utan ger också möjlighet att agera samlat. Det kan bland annat handla om vissa typer av planer och analyser som kan vara relevanta att ta fram på mellankommunal eller regional nivå. Till exempel el- och effektanalyser, vindbruks- och solbruksplaner, vätgasstrategier och strategier för laddinfrastruktur.

Energimyndigheten anser att det är bra att det i planen beskrivs att stockholmsregionens aktörer ska främja lösningar för ökad inomregional produktion av förnybar energi och verka för en förnybar energiförsörjning. Energiomställningen, inklusive den storskaliga elektrifiering som förväntas ske, är dock svår att genomföra enbart genom tillförsel av ny produktion. Initialt bör man i den regionala och kommunala energiplaneringen bedöma potentialen för effektivare energianvändning, vilket innefattar såväl energihushållning som energieffektivisering. Därefter kan man börja beräkna behovet av ökad tillförsel av el och andra energibärare.

Att ha en flexibilitet inom produktion och användning av el och andra energibärare är också en viktig komponent i att möjliggöra energiomställningen.

Planeringen behöver beakta risker och sårbarheter i energisystemet för att veta var robusthetshöjande åtgärder behövs. Den behöver vara framåtblickande för att öka resiliensen. Energimyndigheten anser att det är bra att det i planen framhävs att arbeta för robusta system som möter krav vid höjd beredskap.

Beslut i detta ärende har fattats av Fredrik Svartengren. Föredragande har varit handläggaren Anders Schweitz.

Detta beslut är elektroniskt signerat i Energimyndighetens ärendehanteringssystem och saknar därför underskrift

Sändlista

Ert tjänsteställe, handläggare

Region Stockholm
Länsstyrelsen Stockholm

Vårt tjänsteställe, handläggare

MELLERSTA MILITÄRREGIONEN
FYSPLAN
Måns Nyström
mrm-fysplan@mil.se, 08 - 788 88 00

Ert datum

2024-04-09

Vårt föregående datum

Er beteckning

RS 2024-0344
101-12692-2024

Vår föregående beteckning

Yttrande avseende remiss om RUFS 2060, Stockholms län

Försvarsmakten lämnar nedan synpunkter på RUFS 2060.

Bakgrund

Region Stockholm och Länsstyrelsen Stockholm har berett Försvarsmakten möjlighet att inkomma med synpunkter på RUFS 2060.

Försvarsmakten i samhällsplaneringen

Försvarsmakten ansvarar, i enlighet med förordning (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden, för riksintressen för totalförsvarets militära del (3 kap. 9 § miljöbalken). Försvarsmakten är som sektorsmyndighet ansvarig för att identifiera, samråda om, besluta om och presentera underlag för dessa riksintresseanspråk. Försvarsmakten fattade beslut om nu gällande riksintressen och områden av betydelse för totalförsvarets militära del den 26 januari 2023 (FM2022-23088:1).

I begreppet militär del ingår även andra myndigheters områden och verksamhet så som Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), Försvarets radioanstalt (FRA) och Försvarets materielverk (FMV), varför Försvarsmakten företräder även dessa vad gäller riksintressen och samhällsplanering.

Försvarsmaktens huvuduppgift är enligt förordning (2007:1266) med instruktion för Försvarsmakten att försvara Sverige mot ett väpnat angrepp. I detta uppdrag ingår att främja Sveriges säkerhet och kunna hävda Sveriges territoriella

(LFI)

Postadress

Mellersta militärregionen
196 85 Kungsängen

Besöksadress

Granhammarsvägen 1

Telefon

08-584 540 00

Telefax

08-788 77 78

E-post, Internet

exp-hkv@mil.se
www.forsvarsmakten.se/mrm

integritet. För att kunna verka i enlighet med detta uppdrag behöver det säkerställas och skapas förutsättningar för myndigheterna inom totalförsvarets militära del att bedriva verksamhet över tid på bland annat övnings- och skjutfält, flyg- och marina övningsområden, flygbaser, flygflottiljer, marinbaser. Därtill behöver möjligheter att nyttja bland annat anläggningar, tekniska system och områden för försvarsplanering säkerställas.

Försvarsmakten i tillväxt

Det säkerhetspolitiska läget i Sveriges närområde och i Europa har över tid försämrats. Ett väpnat angrepp mot Sverige kan inte uteslutas. Mot bakgrund av detta har regeringen i propositionen *Totalförsvaret 2021–2025* (prop 2020/21:30, 2020-10-14) lämnat förslag till riksdagen om mål och inriktning för det svenska försvaret. Riksdagen godkände den 15 december 2020 regeringens förslag till ett övergripande mål för totalförsvaret, nya mål för det militära och civila försvaret, inriktningen för Försvarsmaktens krigsorganisation samt förändringar i Försvarsmaktens grundorganisation vilket bl.a. innebär att ett antal nya regementen återinrättas (bet. 2020/21:FöU4, rsk. 2020/21:135, rsk. 2020/21:136). Regeringen har därefter beslutat om inriktning för Försvarsmakten 2021–2025 (dnr. Fö2018/01425, 2020-12-17).

För Försvarsmakten innebär detta att antalet krigsförband i krigsorganisationen succesivt utökas under perioden 2021-2030 vilket i förlängningen betyder att organisationen förstärks med både personal och materiel. Regeringens inriktning innebär även att fem regementen och en flygflottilj återinrättas i Arvidsjaur, Göteborg, Kristinehamn, Uppsala, Falun och Sollefteå med utbildningsdetachement i Östersund, av geografiska-, beredskaps- och utbildningsskäl. Detta tillsammans med förstärkningarna av krigsorganisationen leder till ett ökat behov av investeringar i infrastruktur. Därutöver är tillgång till övnings- och skjutfält av avgörande betydelse för Försvarsmaktens möjlighet att nå de politiskt uppsatta målen.

Det är i ljuset av ovan som skyddet av riksintressen för totalförsvarets militära del framgent måste beaktas. För att Försvarsmakten ska kunna tillväxa i enlighet med försvarsbeslutet pågår kontinuerligt en översyn av riksintressen och påverkansområden för totalförsvarets militära del i landet.

Försvarsmaktens bedömning och synpunkter

Behoven för totalförsvaret måste beaktas i varje del av detta visionsdokument som omsätts i en mer detaljerad plan.

I detta avseende ska det inte bara studeras att ett projekt inte får negativ påverkan för totalförsvaret utan att utgångspunkten snarare är om det finns åtgärder man kan göra inom ramen för respektive projekt som kan vara till gagn för totalförsvaret. Detta kan bland annat röra dimensionering av vägar och hamnar, säkerställandet av en trygg och robust energiförsörjning, säkerställande av att

vägtunnlar och broar har en höjd och bredd som svarar för totalförsvarets behov med mera.

Försvarsmakten framför att riksintressena för totalförsvarets militära del ska synliggöras i dokumentet, antingen genom kartor eller genom hänvisning i dokumentet till var man hittar underlag.

Försvarsmakten kan inte i dagsläget, på den detaljnivå planinriktningarna redovisas, göra en bedömning gällande huruvida föreslagen utveckling för bland annat bebyggelse, infrastruktur och vindkraft riskerar skada riksintressen för totalförsvarets militära del. Försvarsmakten framhårdar därför vikten av att samråd sker enligt standardförfarande i de ärenden som rör riksintressen för totalförsvarets militära del.

De riksintressen som påverkar kommuner, länsstyrelse eller andra aktörer i plan- och lovärenden eller tillståndsärenden redovisas i Försvarsmaktens riksintressekatalog. Där finns även en samlad redogörelse vilka remisser och ärenden Försvarsmakten vill få in.

Riksintressekatalogen finns tillgänglig länsvis på Försvarsmaktens hemsida: www.forsvarsmakten.se/riksintressen

Beslut i ärendet har fattats av Sofia Cedergren, chef för sektionen för fysisk planering vid Försvarsstabens infrastrukturavdelning.

Cedergren, Sofia

C FST STÖD INFRA FYSPLAN

Handlingen är fastställd i Försvarsmaktens elektroniska dokument- och ärendehanteringssystem.

Yttrande

Datum

2024-06-18

Beteckning

FM2024-10309:8 Sida 4 (4)

Sändlista

Region Stockholm

Länsstyrelsen Stockholm

registrator.rlk@regionstockholm.se

stockholm@lansstyrelsen.se

För kännedom

Fortifikationsverket

fortv@fortv.se

Remissyttrande

Handläggare

Marie Hallberg
Havsplaneringsenheten
marie.hallberg@havochvatten.se

Datum 2024-07-01

Dnr 2024-1474

Länsstyrelsen Stockholm
Ref dnr: 101-12692-2024
stockholm@lansstyrelsen.se

Yttrande över Ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen

Havs- och vattenmyndigheten har beretts tillfälle att ge synpunkter på Ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen, samrådsförslag april 2024. HaV lämnar följande synpunkter.

Havs- och vattenmyndighetens inställning

Generella synpunkter

Havs- och vattenmyndigheten ser positivt på regionens vision om en hållbar storstadsregion och de tre övergripande mål och dess prioriteringar, bland annat prioriteringarna *"Stärka regionens vatten- och grönområden"*, *"Främja grön omställning i näringslivet"* och *"Klimatanpassning för att säkra mark, vatten och livsmedel"*. Myndigheten instämmer dock med vad som noteras i bilaga samlad konsekvensbedömning, avsnitten om vatten, natur och klimat (avsnitt 4.1, 4.2, 4.7) och behovet av att tydligare visa på målkonflikter och behovet av tydligare vägledning. Myndigheten instämmer även med rekommendationer som lämnas i sammanhanget.

Havs- och vattenmyndigheten ser även behov av att inkludera prioriteringar och rumslig inriktning avseende regionens kust- och havsområden. Det innefattar havsmiljön, såsom att beskriva utmaningar, nuläge, förutsättningar, miljö kvalitetsnormer samt åtgärdsprogram inom ramen för havsmiljöförvaltningen enligt Havsmiljöförordningen (2010:1341). Motsvarande gäller även regionplanens förhållningssätt till den statliga havsplaneringen enligt havsplaneringsförordningen (2015:400). Statlig och kommunal kust- och havsplanering har relevans för regionens rumsliga inriktning vad gäller grön- och blåstruktur, men även beträffande bland annat rumslig inriktning gällande *Tekniska försörjningssystem* avseende energiförsörjning och energidistribution. Myndighetens yttrande lämnas utifrån regionens givna remissfrågor, inklusive detaljerade synpunkter gällande *Miljö kvalitetsnormer för vatten respektive havsmiljö*, *Planering kust och hav* samt *Riksintressen*.

Svar på remissfrågor

Angående beskrivning av regionens styrkor och utmaningar, samt regionens vision, mål och prioriteringar delar Havs- och vattenmyndigheten uppfattningen om regionens utmaningar att växa hållbart med en ökad befolkning i regionen, ett ökat behov av mark- och vattenanvändning för bostäder, teknisk infrastruktur och transportbehov, samt utmaningen att uppfylla klimatmål och

skapa en motståndskraftig och robust region. Myndigheten ser positivt på regionens vision om en hållbar storstadsregion, målen och prioriteringar visar på regionens viljeriktning och att de tre hållbarhetsperspektiven lyfts fram som förutsättning för måluppfyllnad, i linje med Agenda 2030 och de globala målen. Havs- och vattenmyndigheten ser särskilt positivt på mål om god livsmiljö, grön omställning och robust region utan klimatpåverkan och dess prioriteringar. Det gäller bland annat prioriteringarna *Stärka regionens vatten- och grönområden*, *Främja en levande landsbygd och skärgård* samt *Klimatanpassning för att säkra mark, vatten och livsmedel*. Här instämmer myndigheten med regionen om behov av kompletterande vad gäller blåstruktur och tekniska försörjningssystem. Havs- och vattenmyndigheten ser även behov av att utveckla prioriteringar avseende kust- och havsmiljö, relaterat till miljö kvalitetsnormer, riksintressen, samt kust- och havsplanering, se *detaljerade synpunkter*.

Angående planens förhållningssätt till rumslig utveckling och plankartan anser myndigheten att den nya regionala utvecklingsplanen redovisar ställningstaganden kring den rumsliga utvecklingen på ett övergripande och delvis mycket ändamålsenligt sätt genom strukturkartan, plankartan och tillhörande förhållningssätt. Myndigheten ser positivt på planens ansats avseende regional grön infrastruktur och om att verka för en hållbar utveckling av blåstrukturen som skapar förutsättningar för att uppnå miljö kvalitetsnormerna inom vattenförvaltningen. På motsvarande sätt bör även förhållningssätt om rumslig inriktning avseende förutsättningar att uppnå miljö kvalitetsnormerna inom havsmiljöförvaltningen inkluderas, samt förhållningssätt avseende rumslig utveckling med hänsyn till havsplaneringslagstiftningen och dess regelverk. Det gäller bland annat förhållningssätt om rumslig utveckling grön och blå struktur, men även avseende utveckling av tekniska försörjningssystem, energiförsörjning och energidistribution. Det sistnämnda är av särskild relevans utifrån statliga havsplaner och pågående uppdrag om utökat utrymme för havsbaserad vindkraft i svenska hav, se kommentarer under *Planering kust och hav* nedan. Region Stockholm beskriver att det behövs kompletterande underlag gällande bland annat blåstruktur och tekniska försörjningssystem. Havs- och vattenmyndigheten delar således den bedömningen och vill lyfta ett antal aspekter där utvecklingsplanen behöver vidare bearbetning för att fungera vägledande för en god hushållning av mark- och vattenresurser i kommande planerings- och lovprocesser, se nedan *Detaljerade synpunkter*.

Angående frågeställning om myndighetens roll för genomförande av regional utveckling och samverkansformer verkar myndigheten utifrån sitt uppdrag enligt instruktion om att, inom sitt ansvarsområde, vara pådrivande, stödjande och samlande vid genomförandet av miljöpolitiken och verka för en hållbar förvaltning av fiskeresurserna. En rad olika dialog- och samverkansformer kan antas, därtill ser myndigheten gärna att kommunikation sker genom yttrande på myndighetens remisser. Aktuellt i sammanhanget är remiss om förslag om ändrade havsplaner, utifrån uppdrag om nya områden för energiutvinning, som är ute på granskning fram till 30 augusti 2024. Planförslag ska slutlevereras till regeringen december 2024, se *Planering och av kust och hav* nedan. Havs- och vattenmyndighetens roll och medverkan i det regionala utvecklingsarbetet sker även med stöd av förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete och utifrån *Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021-2030*¹ och dess prioriteringar, såsom i sammanhanget prioriteringarna *Likvärdiga möjligheter till boende, arbete och välfärd i hela landet* och *En konkurrenskraftig, cirkulär och biobaserad samt klimat- och miljömässigt hållbar ekonomi*.

¹ <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/skrivelse/2021/03/skr.-202021133>

Detaljerade synpunkter

- Miljökvalitetsnormer för vatten respektive havsmiljö

I regionplanen bör de övergripande och mellankommunala vattenfrågorna och målkonflikterna identifieras och hanteras. Det avser exempelvis möjligheterna att kunna följa miljökvalitetsnormerna för vatten respektive havsmiljön. Den strategiska och översiktliga nivån i regionplaneringen är av stor betydelse för att kunna bedöma den samlade effekten av flera olika mark- och vattenanvändningar inom ett avrinningsområde eller kustområde. En god hantering i regionplanen skapar förutsättningar för att följa miljökvalitetsnormerna i översiktsplaneringen. Av en regionplan ska det enligt 7 kap. 3 § plan- och bygglagen (2010:900) framgå på vilket sätt miljökvalitetsnormer enligt 5 kap. miljöbalken har följts. Det finns bland annat miljökvalitetsnormer för havsmiljön och för yt- och grundvatten. HaV anser att en beskrivning av gällande status samt en beskrivning av relevanta belastningar och åtgärder som påverkar möjligheten att följa miljökvalitetsnormerna för vatten respektive havsmiljö bör tillföras planförslaget. Regionens utvecklingsinriktning bör formas utifrån dessa förutsättningar. Se vidare i HaV:s föreskrifter (HVMFS 2012:18) om god miljöstatus samt miljökvalitetsnormer² och åtgärdsprogram³ avseende havsmiljön, samt VISS och Vattenmyndigheten Norra Östersjöns förvaltningsplan⁴ och åtgärdsprogram⁵ avseende vatten.

- Planering av kust och hav

Planförslaget innehåller en utvecklingsinriktning för skärgårdsöar men ytterligare ställningstaganden och en beskrivning av havsområdet kan behövas. I sammanhanget är det även relevant att belysa eventuella målkonflikter avseende exempelvis förtätning, byggnationer, infrastruktur i kustzonen och fysisk påverkan. För mer information se projektet Fysisk påverkan i svenska kustvatten⁶ där frågan belyses. Se även framtagna rapport 2020:12 Fysisk störning i grunda havsområden⁷.

Utvecklingsinriktningen för kustzonen och havsområdet är viktiga mellankommunala frågor. Regionens inriktning för dessa områden är också bärande för att bidra till en god livsmiljö, en långsiktigt god hushållning med mark och vatten samt en god ekonomisk tillväxt. Regionens ställningstaganden kan bidra till ett gott samspel mellan de nationella havsplanerna och den kommunala och regionala planeringen. Av en regionplan ska det enligt 7 kap. 3 § plan- och bygglagen framgå hur hänsyn har tagits till och hur planen har samordnats med bland annat nationella planer av betydelse för en hållbar utveckling i länet. Regeringen beslutade om Havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet⁸ 2022. Den regionala utvecklingsplanen behöver kompletteras med redovisning och ställningstaganden kring havsplanerna. Havsplanerna ger vägledning till myndigheter och kommuner vid bland annat

² <https://www.havochvatten.se/vagledning-foreskrifter-och-lagar/foreskrifter/register-havsforvaltning/god-miljostatus-samt-miljokvalitetsnormer-med-indikatorer-for-nordsjon-och-ostersjon-hvmfs-201218.html>

³ <https://www.havochvatten.se/planering-forvaltning-och-samverkan/havsmiljoforvaltning/atgardsprogram-for-havsmiljon-i-nordsjon-och-ostersjon.html>

⁴ <https://www.vattenmyndigheterna.se/tjanster/publikationer/2022/forvaltningsplan/forvaltningsplan-for-vatten-2022-2027-norra-ostersjons-vattendistrikt.html>

⁵ <https://www.vattenmyndigheterna.se/tjanster/publikationer/2022/atgardsprogram/atgardsprogram-for-vatten-2022-2027-norra-ostersjons-vattendistrikt.html>

⁶ <https://www.havochvatten.se/miljopaverkan-och-atgarder/miljopaverkan/fysisk-paverkan/kartlaggning-av-fysisk-paverkan-av-vattenmiljon.html#h-Rapporter>

⁷ <https://www.havochvatten.se/data-kartor-och-rapporter/rapporter-och-andra-publikationer/publikationer/2020-10-09-fysisk-storning-i-grunda-havsomraden.html>

⁸ <https://www.havochvatten.se/vagledning-foreskrifter-och-lagar/vagledning/havsplaner.html>

planläggning enligt 4 kap. 10 § miljöbalken. Havs- och vattenmyndigheten arbetar även i nuläget med att ta fram förslag på ändrade havsplaner⁹⁹. Förslag finns ute på granskning mellan 16 maj och 30 augusti 2024. Planförslag, enligt uppdrag om nya områden för energiutvinning¹⁰⁰, ska slutlevereras till regeringen december 2024.

- *Riksintressen*

Av en regionplan ska det enligt 7 kap. 3 § plan- och bygglagen bland annat framgå hur riksintressen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken har tillgodosetts. En sådan redovisning saknas. Havs- och vattenmyndigheten beslutar om riksintresseanspråk för:

- Naturvård 3 kap. 6 § miljöbalken (inom sitt ansvarsområde)
- Friluftsliv 3 kap. 6 § miljöbalken (inom sitt ansvarsområde)
- Anläggningar för dricksvattenförsörjning 3 kap. 8 § miljöbalken
- Yrkesfiske 3 kap. 5 § miljöbalken

För områden som omfattas av en beslutad havsplan ska länsstyrelsens arbete, med att samordna statens intressen och se till att hänsyn tas till bland annat riksintressena, grundas på havsplanen. Det framgår av 3 § förordningen (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden.

Beslut om detta yttrande har fattats av avdelningschefen Mats Svensson efter föredragning av utredaren Marie Hallberg. I den slutliga handläggningen av ärendet har även enhetschefen Per Olsson samt verksjuristen Jenny Liökel medverkat.

Mats Svensson

Marie Hallberg

Kopia till:
Region Stockholm
Ref: RS 2024-0344
registrator.rlk@regionstockholm.se

⁹⁹ <https://www.havochvatten.se/planering-forvaltning-och-samverkan/havsplanering/granskning-av-forslag-till-andrade-havsplaner/forslag-till-andrade-havsplaner.html>

¹⁰⁰ <https://www.havochvatten.se/om-oss-kontakt-och-karriar/om-havs--och-vattenmyndigheten/regeringsuppdrag/regeringsuppdrag/uppdag-om-nya-omraden-for-energiutvinning-i-havsplanerna-2022.html>

2024-05-29

Länsstyrelsen Stockholm

LFVs samrådsyttrande över ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen - RUFs 2060

Luftfartsverket (LFV) har fått tillfälle att inkomma med synpunkter i samband med samrådsremissen av region Stockholms nya utvecklingsplan för Stockholmsregionen.

Allmänt om LFVs verksamhet

LFVs huvuduppgifter är att tillhandahålla en säker, effektiv och miljöanpassad flygtrafiktjänst för civil och militär luftfart och tjänster för planering och genomförande av flygning för obemannad luftfart. LFVs verksamhet finansieras i huvudsak av intäkter från luftrumsbrukarna inom ramen för EUs avgiftssystem.

I det nu aktuella området (stockholmsregionen) tillhandahåller LFV flygtrafiktjänster för civil och militär luftfart i anslutning till två flygplatsområden (Stockholm Arlanda Airport och Stockholm Bromma Airport) samt vid flera friliggande anläggningar för radar, radio- samt navigation.

Påverkan riksintressen

Att ett område bedömts vara av riksintresse enligt 3 kap. miljöbalken för ett visst ändamål innebär att detta intresse ska ges företräde framför andra allmänna och enskilda intressen när frågor om markanvändning avgörs. Hänsynen till riksintresset gäller oavsett om en planerad verksamhet eller åtgärd avser mark innanför eller utanför det redovisade områdets gränser. En åtgärd som planeras utanför det specifika riksintresseanspråket men inom påverkansområdet kan alltså medföra påtaglig skada på själva riksintresset. Det väsentliga i bedömningen när det rör ett område enligt 3 kap. miljöbalken är om värdet av riksintresset riskerar att påtagligt skadas.

Dokumentnummer
D-2024-378352

Ärendenummer
Ä-2024-021633

Handläggare
Rydberg, Charlotte
T
011-19 25 75F
charlotte.rydberg@lfv.se

Informationsklass
Offentlig

Att områden som är utpekade som riksintressen ska skyddas innebär att ett riksintresse har företräde om det motstående intresset är ett annat allmänt eller enskilt intresse.

Utkastet till ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen tar inte hänsyn till påverkan för riksintressen. LFV vill därför nedan ange vilka riksintressen som är aktuella för LFVs verksamhet samt erinra om vikten av att dessa riksintressen skyddas i den framtida planprocessen.

Riksintresset för totalförsvaret

Beträffande riksintresset för totalförsvaret så utgör LFVs del av riksintresset att, i egenskap av utpekad underleverantör till försvarsmakten kunna utföra trafikledningstjänster i alla beredskapslägen för den militära luftfarten. Vidare är LFV beredskapsmyndighet och är härvid utpekad som en myndighet med ansvar inom en eller flera viktiga samhällsfunktioner och vars verksamhet har särskild betydelse för samhällets krisberedskap och totalförsvaret.

Riksintressen ska redovisas och anges i den kommunala översiktsplaneringen utifrån det underlag som Försvarsmakten redovisar i sina kartunderlag samt Geodata över riksintressen med tillhörande påverkansområde. Geodata för de öppet utpekade områdena finns att ladda ned på Försvarsmaktens hemsida www.forsvarsmakten.se/riksintresse. För vissa anläggningar som är placerade utanför flygplatsområdet och i många fall anses skyddsvärda och är skyddsobjekt, publiceras inte deras exakta position eller skyddsområde.

LFVs CNS-tjänster är en grundläggande förutsättning för att dessa anläggningar som är av avgörande betydelse för totalförsvaret ska kunna nyttjas i alla beredskapslägen. En störning på CNS-tjänsterna medför därför att riksintressen för totalförsvaret riskerar att påtagligt påverkas.

Riksintresset för luftfarten

Alla flygtekniska system är en del av riksintresset för luftfarten och måste därför skyddas mot negativ påverkan. Såväl LFVs system för kommunikation, navigation och övervakning (CNS-systemen) som radioanläggningar/-stråk är en utpekad del av riksintresset för luftfarten ¹. Beträffande Stockholm Bromma Airport är det viktigt

¹ Trafikverkets Rapport Riksintresseprecisering för Bromma Stockholm Airport, TRV 2021/127666, påverkan för CNS-tjänster anges i avsnitt 5.1 sid. 26f samt Trafikverkets Rapport

att betona att detta intresse inte enbart beror på bedrivande av flygplatsverksamhet utan även av radioanläggningar/-stråk i anslutning till flygplatsområdet. Att en flygplats planerar att avvecklas innebär därför inte att per automatik att riksintresset för luftfarten i anslutning till flygplatsområdet upphör.

Nödvändigt skydd för flygtekniska system

CNS-systemens funktion och därmed flygsäkerheten kan påverkas negativt av bl.a. höga byggnader, olämpliga konstruktionsmaterial och geometriska utformningar av dessa byggnader, vindkraftverk, starkströmsanläggningar, solcellsanläggningar, järnvägsanläggningar och elektromagnetiska störningar i allmänhet. Även trådlös kraftöverföring till elbilar eller dylikt kan orsaka störningar.

Förutom CNS-systemen finns också vitala radiolänkar mellan olika platser för olika former av tal- och datakommunikation, exempelvis för överföring av radardata eller tal till och från en radiostation. Dessa länkstråk måste också skyddas. Det innefattar skydd mot permanenta och tillfälliga etableringar i närheten av stråkens sträckning eftersom sådana kan innebära en total utsläckning av signalerna och därmed avbrott. Det är inte bara hinder i stråkets direkta siktlinje som är av betydelse, även strukturer vid sidan av eller under stråket kan ha en kraftig negativ inverkan.

Det finns ett generellt rekommenderat skyddsavstånd om 3 km meter mellan LFVs anläggningar och sådana anläggningar som kan medföra elektromagnetiska störningar, exempelvis solcellsanläggningar. Skyddsavståndet beror på att det finns risk för att solcellsanläggningar avger elektromagnetisk störning som medför en risk för radiostörning.

Trender och utveckling inom LFVs område som kan ha påverkan för den regionala utvecklingsplanen

LFV verkar i en bransch vars utveckling i hög grad drivs av globaliseringen, den demografiska utvecklingen och ekonomisk tillväxt. Ökande geopolitiska spänningar, svagare makroekonomisk utveckling och krav på klimatanpassning kan ha påverkan på flygbranschens utveckling. Andra trender som innebär såväl utmaningar som möjligheter är bland annat accelererande tekniska utvecklingen med digitalisering, automation och artificiell intelligens.

Riksintresseprecisering för Stockholm Arlanda Airport, TRV 2016/45303, version 2, påverkan för CNS-tjänster anges i avsnitt 6.4 sid 47f a

Utkastet till ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen tar inte hänsyn till trender och pågående utveckling inom luftfarten. LFV vill därför nedan ange vilka utvecklingsområden som är aktuella för LFVs verksamhet samt erinra om vikten av att hänsyn tas till detta i den framtida planprocessen.

Den förändrade säkerhetspolitiska situationen

Rysslands agerande innebär att den säkerhetspolitiska situationen i Sveriges närområde och övriga Europa på ett väsentligt sätt har försämrats. Detta kräver att Sverige stärker sin försvarsförmåga och därför även arbetar intensivt för att säkerställa att myndigheter med uppgifter inom totalförsvaret har förutsättningar för att kunna klara av sina uppgifter. Detta innebär bland annat att möjligheter att nyttja anläggningar och tekniska system för flygtrafikledning måste säkerställas eftersom det är grundförutsättningar för den operativa förmågan inom luftförsvaret och därför en grundläggande resurs för försvarsverksamheten.

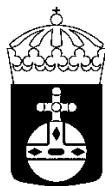
Obemannad luftfart

Trafik med obemannad luftfart (drönare) och behovet av tjänster för dessa ökar kraftigt. Redan i dagsläget sker transporter av bland annat matvaror till skärgården och sjukvårdskritiska varor till och från sjukhus med drönare. En framtida utvecklingsplan för stockholmsregionen bör därför ta hänsyn till den nya trafiken i luftrummet samt hur detta förväntas påverka den regionala infrastrukturen.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Ann Persson Grivas efter föredragning av stabschef Operations Charlotte Rydberg. I handläggningen av ärendet har även C-tjänst ansvarig Fredrik Nilsson, enhetschef Tobias Jansson och chefsjurist Petra Sernulf deltagit.

Norrköping,

Ann Persson Grivas
Generaldirektör

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

Yttrande

1 (3)

Datum
2024-06-04

Diarienummer
3128-2024

Region Stockholm
registrator.rlk@regionstockholm.se

Samråd om regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen — RUFS 2060

RS 2024–0344

Redogörelse för ärendet

Den regionala utvecklingsplanen är övergripande och strategisk och visar på hur stockholmsregionen ska utvecklas fram till 2060.

Länsstyrelsen i Uppsala län (Länsstyrelsen) yttrar sig över de frågor där det finns mellanregionala och mellankommunala intressen.

Länsstyrelsens synpunkter

Region Stockholm har ställt ett antal frågor som de önskar få svar på i remissen. Länsstyrelsen besvarar de frågor som vi anser relevanta utifrån vårt uppdrag.

När det kommer till de beskrivningar av styrkor och utmaningar som beskrivs i samrådsunderlaget vill länsstyrelsen framföra följande synpunkter.

De långsiktiga styrkorna beskrivs väldigt generellt, för att de ska kunna vara ett stöd i kommande prioriteringar anser länsstyrelsen att resonemanget behöver utvecklas så att det blir tydligt vad som ska värnas och vidareutvecklas.

När det kommer till de utmaningar som presenteras i samrådsunderlaget önskar länsstyrelsen att Region Stockholm lyfter blicken och ser det storregionala perspektivet. Uppsala län kan på många sätt bidra till att hantera de utmaningar som lyfts.

En av utmaningarna som region Stockholm lyfter är bostadsförsörjningen och att tillgången på byggbar mark i en redan tätbebyggd region utgör ett hinder. I och med utbyggnaden av fyrspåret till Uppsala finns en större möjlighet för länet att vara en

del av lösningen för det tillkommande bostadsbehovet. Även om det bedöms råda underskott på bostäder i Uppsala, Knivsta och Håbo kommuner idag så är priserna för olika typer av boende i flera delar av kommunerna i Uppsala län lägre än i många kommuner i region Stockholm. Förbättrade pendlingsmöjligheter och bättre förutsättningar för många att arbeta på distans gör att kommunerna i Uppsala län kan utgöra en mer attraktiv boendeort för många.

Länsstyrelsen vill också lyfta de likheter som finns i region Uppsala och Region Stockholm med en befolkning som är högt utbildad och en stark Life science industri. Dessa likheter skulle kunna ge mervärdeseffekter och förstärka storregionen som en internationellt intressant region för företagsetableringar. Detta perspektiv bör utforskas och förtydligas.

I Norduppland pågår en grön omställning som är närmast jämförbar den stora nyetablering vi ser i Norra Sverige. Den gröna omställningen av industri och näringsliv i den här regionen. Här beräknas runt 50 miljarder investeras de kommande åren och 5000 arbetstillfällen tillkomma. För att försörja de nya industrierna med arbetskraft krävs ett storregionalt perspektiv. De utmaningar som länsstyrelsen ser för att möta dessa utmaningar liknar de utmaningar som region Stockholm lyfter med kompetens, bostäder, kommunikationer och energiförsörjning.

Länsstyrelsen instämmer i Region Stockholms bedömning att det är av vikt att arbeta för att Arlanda ska kunna flytta fram sin position i konkurrens med flygplatser i övriga nordiska länder och för att etablera fler strategiska flyglinjer. Länsstyrelsen delar också bedömningen att kapaciteten i transportstråken till och från Arlanda behöver värnas. Länsstyrelsen anser att det även här är viktigt att värna storregionen och även värna och stärka kapaciteten i de norrgående transportstråken. Länsstyrelsens övergripande synpunkt är att det saknar en beskrivning av det storregionala perspektivet i östra Mellansverige i flera frågor. RUFs:en skulle med fördel kunna ha utblickar mot kringliggande län i flera frågor.

Kontaktuppgifter

Välkommen att kontakta Länsstyrelsen för frågor på telefon 010-223 30 00 eller via e-post uppsala@lansstyrelsen.se. Ange ärendets diarienummer 3128-2024 i ämnesraden för e-post.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av Landshövding Stefan Attefall med planhandläggare Märta Alsén som föredragande. I den slutliga handläggningen har också Länsråd Cecilia Magnusson, Avdelningschef Samhällsavdelningen Kristina Jansson, Enhetschef plan- och bostadsenheten Asmah Ismaal medverkat.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Datum
2024-05-22

Ärendenr
MSB 2024-04517

Ert datum
2024-03-20

Er referens
101-12692-2024

Enheten för försörjningsberedskap (KC-UT-FÖ)
Kristina Grape
010-240 5136
Kristina.Grape@msb.se

Länsstyrelsen i Stockholms län
stockholm@lansstyrelsen.se

Svar på remiss Regional utvecklingsstrategi och regional utvecklingsplan (RUFs) för Stockholm

MSB har tagit del av remissen och anser att det är positivt att Region Stockholm har tagit fram ett förslag till ny regional utvecklingsstrategi och regional utvecklingsplan (RUFs).

MSB ser positivt på att de förändrade förutsättningarna i omvärlden tas upp i förslaget till RUFs samt att bl.a. ett av de övergripande målen för regionens utveckling berör en robust region. Dessutom är det positivt att en identifierad utmaning handlar om att skapa en motståndskraftig och robust region, att ett mål är ”Säkerställda och robusta system, strukturer och samband som möter krav på höjd beredskap” samt att förslaget innehåller prioriteringar såsom ”Robusta tekniska försörjningssystem med säker tillgång”, ”Klimatanpassning för att säkra mark, vatten och livsmedel” och ”Stärkt beredskap i hela samhället”.

Vidare är det positivt att förslaget till RUFs nämner viktiga samhällsfunktioner och samhällsviktig verksamhet samt bl.a. föreslår att Stockholmsregionens aktörer ska höja kompetensen och förmågan att kunna omhänderta krav på civil beredskap respektive verka för stärkt totalförsvar och delta i planering och övningar som genomförs kopplat till höjd beredskap och krig. Det är även bra att krisberedskap och civilt försvar bedöms vara en mellankommunal fråga av regional betydelse.

Riksintresse för totalförsvaret

MSB anser att det av förslaget till RUFs inte framgår hur riksintressen enligt 3 kap. 9 § miljöbalken har tillgodosetts. Inom Region Stockholm finns i dagsläget ett riksintresse utpekad av MSB, P3 och P4 laboratorierna vid Folkhälsomyndigheten i Solna kommun (TfC 0003). Dessutom utreder MSB för närvarande om det är aktuellt att peka ut ytterligare områden av riksintresse för totalförsvarets anläggningar enligt 3 kap. 9 § miljöbalken inom regionen. MSB avser att göra en första bedömning avseende detta under år 2024 och har gärna en dialog med regionen.

Allvarliga olyckor

Under avsnittet ”Riskhänsyn och beredskap” anges riskhänsyn avseende ras, skred, erosion inklusive risker som följer med förhöjda havsnivåer och förändrade nederbördsmonster vid planering av ny bebyggelse. Det nämns också att samhällsviktig verksamhet ska planeras med hänsyn till översvämning. MSB anser att hänsyn även bör tas till risker alla förekommande olycksrisker och att även industri/transportolyckor kopplat till exempelvis farliga ämnen, farligt gods, bränder och explosioner bör inkluderas.

Klimatanpassning

Regionen ska verka för insatser som kan bidra till att minska länets klimatpåverkan och dess effekter (PBL 7 kap 1§). MSB ser därför positivt på att klimatanpassning lyfts som en mellankommunal fråga av regional betydelse samt under rubriken "Riskhänsyn och beredskap" och "Klimatanpassning för att säkra mark, vatten och livsmedel". Att klimatanpassningen är en viktig del av den civila beredskapen och för att hantera risker och sårbarheter i samhället framgår i prioriteringarna för Stockholmsregionens utveckling.

Samtidigt konstaterar konsekvensbeskrivningen att planförslaget innebär förtätning och utökning av infrastruktur vilket medför ökade risker i ett förändrat klimat. Vidare att vägledning ges främst för risker kopplat till översvämning och ökade flöden men saknas för andra klimatrelaterade risker.

MSB anser att med utgångspunkten i konsekvensbeskrivningens slutsatser och rekommendationer finns det anledning, men också goda möjligheter, att se över och vidareutveckla regionplanen för att hantera samtliga risker som ett förändrat klimat medför och skapa bättre förutsättningar för klimatanpassning i kommande planeringsprocesser.

MSB vill uppmärksamma att regeringen i mars 2024 har fattat beslut om Sveriges nationella strategi för klimatanpassning. Strategin redovisar regeringens inriktning för det nationella arbetet med klimatanpassning och innehåller bland annat mål för klimatanpassning. Läs mer på: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/skrivelse/2024/03/skr.-20232497>

Översvämningsförordningen

Stockholm har identifierats som ett område med betydande översvämningsrisk enligt förordning (2009:956) om översvämningsrisker. Det finns publicerade kartor för översvämningsrisk och Länsstyrelsen Stockholm har tagit fram en riskhanteringsplan.

Riskhanteringsplanen kan innehålla mål och åtgärder som är viktiga att beakta i regionplanen. Att identifiera åtgärder i den regionala planeringen som sedan kan redovisas i riskhanteringsplanen är också möjligt. Regionplanen kan exempelvis identifiera riskområden, ge strategiska inriktningar för lokalisering av bebyggelse, fastställa planeringsprinciper och peka ut särskilda skydds- och riskreduceringsåtgärder. MSB vill betona att med god samordning kan riskhanteringsplanen vara ett stöd för regionplanen och vice versa.

Mer information om översvämningsförordningen finns på MSB:s webbsida: <https://www.msb.se/sv/amnesomraden/skydd-mot-olyckor-och-farliga-amnen/naturolyckor-och-klimat/oversvamning/oversvamningsdirektivet/>

Sjöfart och olyckor till sjöss

Regionplanen redovisar hamnar för gods med viktiga funktioner, både för internationella godstransportflöden och godstransportflöden till och genom Stockholmsregionen samt övriga Mälardalen. Planen innehåller dessutom ett antal förhållningssätt för att upprätthålla

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

effektiva godstransporter på vatten. MSB vill betona vikten av att i regionplanen beakta risken för olyckor till sjöss.

I maj 2022 lanserade myndigheterna i Sveriges nationella samverkansgrupp för oljeskadeskydd (NSO) en uppdaterad handlingsplan för oljeskadeskydd som tydliggör de prioriterade åtgärderna i närtid samt hur förmågan mäts och följs upp. Handlingsplanen ska stödja ansvariga aktörer i sina prioriteringar och tydliggöra vad var och en behöver göra själv och tillsammans.

Myndigheterna i NSO har också tagit fram en kunskapsöversikt och kortfattad, överskådlig summering av den aktuella riskbilden för oljeutsläpp till sjöss i Sverige: Riskbild för oljeolyckor till sjöss: en kunskapsöversikt för Östersjön, Västerhavet och de stora sjöarna, MSB1643 (2020)

Alla kommuner med kust mot statligt vatten har en risk att drabbas av storskaliga föroreningar från fartygsolyckor. En större utsläppsoolycka påverkar inte bara djur och växter men kan även drabba friluftsliv, turism, fiske och andra socioekonomiska värden.

Handlingsplanen, rapporten och övrigt underlag om oljeskadeskydd finns på MSB:s webbsida: <https://www.msb.se/sv/amnesomraden/skydd-mot-olyckor-och-farliga-amnen/oljeskadeskydd/>

Vidare anser MSB att förslaget till RUFS även bör ta hänsyn till och samordnas med det nationella målet för totalförsvaret respektive för det civila försvaret, vilka MSB bedömer är nationella mål av betydelse för en hållbar utveckling i länet.

Flygtransport

MSB noterar att förslaget till RUFS nämner nedläggning av Bromma flygplats och att dess flygtrafik sannolikt delvis kommer flyttas till Arlanda flygplats. MSB anser det positivt att förslaget anger förhållningssätt för att upprätthålla Arlandas funktion, men vill samtidigt understryka att MSB vidhåller betydelsen av att analysera vilka konsekvenser en avveckling av Bromma flygplats medför ur ett beredskaps- och totalförsvarsperspektiv, samt se över vilka förutsättningar som är nödvändiga för att Arlanda ska kunna ersätta den kapacitet som idag finns på Bromma flygplats.¹

I detta ärende har avdelningschefen Annika Elmgart beslutat. Kristina Grape har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har också t.f. enhetschefen Anna Rinne deltagit.

Annika Elmgart

Kristina Grape

¹ MSB:s remissvar på rapporten *Arlanda – en plan för framtiden* (MSB 2022-08592) samt remissvar på *Ds 2021:25 Bromma flygplats underlag för avveckling av drift och verksamhet* (MSB 2021-10638).

stockholm@lansstyrelsen.
se
Länsstyrelsen i
Stockholms län

Vår referens: 24-3701

Ert datum: 2024-03-20

Remissvar – Länsstyrelsen i Stockholms remittering av förslag till ny regional utvecklingsstrategi 2060, dnr 101-12692- 2024

Post- och telestyrelsen (PTS) har som statlig myndighet genom Stockholms läns länsstyrelse beretts möjlighet att lämna synpunkter på region Stockholms samrådsförslag avseende ny regionalutvecklingsplan. PTS har enligt 1 § förordningen (2007:951) med instruktion för Post- och telestyrelsen ett samlat ansvar inom postområdet och området för elektronisk kommunikation. Remissvaret ryms inom myndighetens ansvarsområde.

Digital infrastruktur, digitalisering och digital inkludering utgör fundament för utveckling av och inom region Stockholm, med bäring på alla nivåer från vision till aktiviteter och insatser och tillbaka igen, i figuren på s 8, såväl som för att nå de globala målen Agenda 2030 och ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet. En regional utvecklingsplan/-strategi behandlar ett stort antal områden. PTS menar att digital infrastruktur och digitaliseringen med den roll i, och betydelse för, utvecklingen inom samtliga övriga områden som RUFS 2060 omfattar, med förtjänst skulle kunna lyftas mer och tydligare sättas i ett samhällsplaneringsperspektiv.

Vid betraktelse av föreliggande version, menar PTS att RUFS 2060 på ett kraftfullare vis skulle kunna tjäna som ena änden i en röd tråd, där omställningen till ett mer digitalt samhälle kommer att påverka och påverkas av övriga områden. På den regionala och kommunala nivån är samhällsplaneringen ett av de verktyg som finns och som kan användas för att uppmärksamma och underlätta utbyggnad av olika typer av nät för digital kommunikation:

Det är betydelsefullt att det existerar en röd tråd från regionala strategier och planer, över översiktsplaner till detaljplanering på kommunal nivå. Utifrån den konkretiseringsnivå som strategin eller planeringen avser, bör därför behov uppmärksammas, oönskade konsekvenser förutses, hinder förebyggas och planering i ett senare skede stödjas och underlättas.

Digital infrastruktur – inte minst trådlös sådan, kräver utrymme över, under och ovan markytan och genom att den regionala utvecklingsstrategin ofta ligger till grund för fysisk planering i senare skeden, är det angeläget att fysiska konsekvenser av önskad digitalisering inte glöms bort. Behov av att på klimatsäkrade och hållbara platser, uppföra nya master för trådlös kommunikation, skåp och bodar för teknisk utrustning, platser för start och landning för drönare, schakt och diken för kablar, sjökablar m.m. kräver såväl utrymme som olika typer av tillstånd (där vissa har direkt bäring på hur detaljplanen ser ut). Ibland måste avvägningar gentemot riksintressen eller andra allmänna intressen göras och i det sammanhanget kan planeringsunderlaget utgöra ett stöd.

Att tillgodose behov av fysisk digital infrastruktur i form av robusta, trådbundna och trådlösa nät, är i första hand marknadens uppgift. Ibland kan olika typer av insatser eller främjandeåtgärder krävas på nationell, regional eller kommunal nivå, för att samhällets behov av digital kommunikation ska kunna tillgodoses.

I avsnittet *En jämlik, trygg och inkluderande region med god livsmiljö*, ses ingen koppling till att digital kommunikation och digitalisering är – och i ännu större utsträckning kommer att bli – ett krav för goda livsvillkor samt för att kunna ta emot vissa välfärdstjänster och samhällsservice. Därmed är den digitala infrastrukturen också avgörande när man talar om främjande av levande landsbygd och skärgård, förutom övriga behov av digital kommunikation som måste tillgodoses, för att kunna leva vardagsliv, arbeta, utbilda sig och bedriva olika typer av näringsverksamhet.

Därför är det viktigt att lyfta digitalisering och möjlighet till uppkoppling med god kapacitet (trådlös och/eller trådbunden). I avsnittet *En ledande kunskaps- och tillväxtregion* nämns inledningsvis att "Digitala och smarta tjänster har motverkat digitalt utanförskap och fortsätter att bidra till utvecklingen av näringsliv, offentlig sektor och människors vardag." Detta skulle med fördel kunna återkopplas mer till i avsnittet, men punkten att stockholmregionens aktörer ska verka för att ge SMF särskilt stöd för att dessa ska kunna dra nytta av digitaliseringens möjligheter osv. ser PTS som positivt. SMF är en viktig målgrupp som inte självklart besitter samma investeringskapital som större bolagskoncerner, eller samma flexibilitet som mindre entreprenörer. Det är vanligt att resursbrist skapar hinder för utveckling och kompetenshöjning, även om ambitionerna finns.

PTS bredbandskartläggningar visar tydligt att Stockholms län sedan lång tid tillbaka har en hög utbyggnadsgrad, både inom fast och mobilt bredband. Allt eftersom den digitala infrastrukturen byggts ut ser PTS också ett växande behov av insatser för ökad digital inkludering, exempelvis främja kompetensutveckling, samt ökad användning av digitala tjänster utifrån olika målgruppers behov, liksom tillgänglighetsanpassning av tjänster och verktyg för olika funktionshinder. Det är betydelsefullt, för den enskilda individen och organisationen, men också för att frigöra innovationskraft i regionen och att sammantaget realisera den digitala infrastrukturens värde.

På motsvarande vis finns anledning att – också i ljuset av ökad digitalisering med minskade brevfrösendelser, men ökande paketvolym – beakta möjliga framtida konsekvenser för transporter och stadsplanering. Detta så att nya lösningar för leveranser, upphämnings- och avlämningsställen m.m. inte förhindras genom den omedvetna begränsningar i fysiska planeringen.

Yttrandet har beslutats av enhetschefen Kerstin Karlsson. I ärendets slutliga handläggning har även handläggaren Teresia Widigs Ahlin (föredragande) deltagit.

Länsstyrelsen i Stockholms län
Box 22067
104 22 Stockholm
stockholm@lansstyrelsen.se

Sjöfartsverkets yttrande över Region Stockholms samrådsförslag till ny regional utvecklingsplan för Stockholm (RUFS)

Sjöfartsverket har ansvar för tillgänglighet, framkomlighet och säkerhet i svenska farleder och farvatten. I Sjöfartsverkets uppdrag ingår att bevaka sjöfartens transportleder och hamnterminaler inklusive dess anslutningar till landbaserad infrastruktur. Verksamheten bedrivs med huvudsaklig inriktning på handelssjöfarten. Fritidsbåtstrafikens, fiskets och marinens intressen ska beaktas.

Bakgrund

Länsstyrelsen i Stockholms län har i skrivelse, daterad den 20 mars 2024, begärt Sjöfartsverkets yttrande gällande Region Stockholms förslag till ny regional utvecklingsplan för Stockholm (RUFS) i syfte att samordna statens intressen under samrådet.

Yttrande

Sjöfartsverkets samlade bedömning

Sjöfartsverket ser mycket positivt på det ambitiösa arbete och den helhetssyn som präglar planförslaget. Förslaget är väl genomarbetat och fångar upp Stockholms-regionens möjligheter och utmaningar i ett långt tidsperspektiv. Region Stockholm har gjort ett gediget arbete i att identifiera styrkor att bygga vidare på samt utmaningar som är nödvändiga att möta. Det är synnerligen positivt att planförslaget har ett holistiskt synsätt på transporter som beaktar både person- och godstransporter, utan att det ena transportslaget försummas på bekostnad av det andra. Regionens geografiska förutsättningar medför att transportslagen till stor del ihop hänger ihop, inte minst vad gäller sjöfart. Region Stockholm har därför fångat att både person- och godstransporter utgör viktiga, grundläggande förutsättningar för regionens nuvarande funktion och dess framtida utveckling.

Yttrandet är disponerat utifrån planförslagets struktur. Det inleds med svar på de två frågor som länsstyrelsen anger i remissmissivet och följs därefter av synpunkter på planförslagets respektive kapitel/avsnitt.

Svar på länsstyrelsens frågor

- *Finns råd om allmänna intressen och synpunkter på statliga intressen utifrån myndighetens ansvarsområde?*

Sjöfartsverkets allmänna råd inom myndighetens ansvarsområde framgår i de specifika synpunkterna nedan.

- *Tillgodoses eller riskeras påtaglig skada på områden av riksintresse i förhållande till gällande värdebeskrivningar?*

Sjöfartsverket anser att områdena av riksintresse för kommunikation, sjöfart, är väl tillgodosedda i planförslaget. Sjöfartsverket kan inte se att planförslaget medför någon påtaglig skada på dessa riksintressen. Genomgående både fångas, betonas och värnas sjöfartens betydelse och funktion i Stockholmsregionen.

Vision, mål och prioriteringar för Stockholmsregionens utveckling

I samrådsförslaget presenterar regionen en övergripande vision med därtill relaterade övergripande mål samt delmål och prioriteringar för att nå dessa.

En jämlik, trygg och inkluderande region med god livsmiljö

Sjöfartsverket ser positivt på planförslagets första övergripande mål, där i synnerhet prioriteringen att ”Främja en levande landsbygd och skärgård” förefaller rimlig. Det är dock viktigt att beakta att en målsättning om att uppmuntra till att fler flyttar ut i skärgården kan skapa utmaningar för den vattenburna kollektiv-/skärgårdstrafiken. Region Stockholm, i egenskap av regional kollektivtrafikmyndighet, har en särskild roll i att beakta denna utmaning och att i samverkan med berörda aktörer att skala upp kapaciteten på den vattenburna trafiken i syfte att uppnå detta mål.

En ledande kunskaps- och tillväxtregion

Sjöfartsverket bedömer även att planförslagets andra övergripande mål är välavvägt. För sjöfartens och Sjöfartsverkets del är prioriteringen ”Öka Stockholmsregionens internationella tillgänglighet” av relevans. Stockholmsregionens läge och storlek medför ett beroende av god kontakt och samverkan utanför regionen. Sjöfartsverket delar därför antagandet om att det är viktigt att Stockholmsregionen kan konkurrera med andra storstadsregioner genom att säkerställa den internationella tillgängligheten. Inom detta område är och förblir ett robust färjelinjenät viktigt. Det är på så vis positivt att Region Stockholm avser att arbeta för att stärka förutsättningarna för ett hållbart resande med bland annat sjöfart och verka för goda förbindelser till Finland och Baltikum med sjöfart.

Sjöfartsverket kan dock konstatera att färjetrafiken till och från Stockholmsregionen har genomgått en smärre strukturomvandling i spåren av pandemin (dock inte nödvändigtvis som en direkt följd av pandemin). I kombination med att färjelinjenätet och dess destinationer har minskat i omfattning, har rederierna i viss utsträckning sålt av en del fartygstonnage. Detta har medfört neddragningar i avgångar på vissa linjer,

Datum
2024-05-31

Vår beteckning
24-01790

varför nuvarande situation är en minskad internationell tillgänglighet för färjetrafiken. Följande linjer har dragits in eller pausats:

- *Nynäshamn-Rostock (Hansa Destinations)*
- *Stockholm-Riga (Tallink Silja)*
- *Norvik-Hangö (Stena Line)*
- *Kapellskär-Mariehamn (Viking Line)*

Därutöver har Tallink Silja numera enbart en daglig avgång till Åbo från Stockholm jämfört med tidigare två avgångar per dag.

Sett till de senaste årens utveckling är Region Stockholms prioritering om att Stockholmsregionens aktörer ska verka för goda förbindelser till Finland och Baltikum därmed för närvarande behäftad med vissa utmaningar som berörda aktörer bör möta.

I fråga om internationell tillgänglighet bör det också nämnas att Stockholm är en viktig hamn för kryssningstrafiken i Östersjön.

En tillgänglig och robust region utan klimatpåverkande utsläpp

Sjöfartsverket ser även positivt på planförslagets tredje övergripande mål och att Region Stockholm lyfter att transportsystemet behöver vara robust och effektivt samt att det ska vara smidigt och enkelt att transportera gods och bedriva nyttotrafik.

Gällande planförslagets prioriteringar är Sjöfartsverket samstämmigt i att omställningen till fossilfrihet är en utmaning som har betydande påverkan på transporter, där elektrifiering är en del av lösningen. Sjöfartsverket tillstyrker att Stockholmsregionens aktörer ska skapa förutsättningar för utveckling av fossilfria transporter och påskynda användningen av fossilfria bränslen, bland annat genom utbyggnad av laddinfrastruktur och infrastruktur för biobränslen och vätgas. Sjöfartsverket är av uppfattningen att denna nya bränsleinfrastruktur är avgörande för det framtida sjöfartssystemet.

I planförslaget fästs stor vikt vid elektrifiering. Vad gäller sjöfart råder dock stor osäkerhet huruvida den kommer att elektrifieras på samma sätt som vägtransporter. Även om visst tonnage har förutsättningar till el- eller hybriddrift är den internationella sjöfartens beskaffenhet troligtvis inte sådan att sjötransporter kan implementera eldrift i alltför hög utsträckning. Färjetrafiken, som är mycket viktig för Stockholmsregionen, har dock relativt stark potential för mer hållbar sjöfart, inte minst genom skapandet av s.k. gröna sjöfartskorridorer.

Den troliga utvecklingen för sjöfarten i framtiden är en framväxande bränslemix, i vilken flera alternativa drivmedel och framdriftstekniker kommer att introduceras, användas parallellt och samexistera över tid. Denna omställning skapar dock tunga investeringsbehov för hamnar att möta efterfrågan och tillhandahålla dessa alternativa och förnybara bränslen för sjöfarten. Det är en teknologisk utmaning att bygga en nödvändig och robust infrastruktur för produktion, lagring och distribution av bränslena. För Stockholmsregionen är det därför viktigt att skapa och främja framväxten av denna infrastruktur för att möjliggöra omställningen inom sjöfartssystemet. Att det

offentliga är en aktiv och stödjande part för hamnarnas framväxande roll som energinoder i transportsystemet är därför rimligt.

Att offentliga aktörer är en aktiv part i omställningen gäller också utmaningen i att möta hamnarnas framtida effektbehov i elnätet. Även om graden av elektrifiering av sjötransporter är oklart, är dock elektrifiering av hamnar av stor betydelse. I detta ingår elektrifiering av själva hamndriften och investeringar för att kunna tillhandahålla land- och laddström till fartyg. Tillgången på förnybar el och tillräcklig kapacitet i elnätet är därför viktiga förutsättningar att beakta för att hamnarna ska kunna bidra till transportsystemets omställning.

Sjöfartsverket delar slutligen Region Stockholms ställningstagande att det krävs satsningar på infrastruktur för att bibehålla transportsystemets funktion i både normalfall och kris och för att möta länets befolknings- och näringslivsutveckling. Även om behoven sannolikt är störst i kollektivtrafiken och järnvägen, bör inte sjöfartens del av transportsystemet glömmas.

Storstockholms rumsliga inriktning

Region Stockholms ställningstaganden om Stockholmsregionens rumsliga inriktning innehåller flera intressanta aspekter. Helt klart är att transportinfrastrukturen behöver samplaneras med bebyggelseutvecklingen.

Det regionala transportsystemet

Sjöfartsverket anser att planförslaget ett förtjänstfullt beskriver Stockholmsregionens transportsystem. Positivt är att sjö- och pendelbåtstrafik samt hamnar och godsterminaler är inkluderade som komponenter i systemet. Transportsystemet har en betydande funktion för godstransporter och en stor betydelse för att upprätthålla samhällets funktionalitet i kris och krig. För ett robust och resiliент transportsystem utgör sjöfarten en omistlig del. Detta gäller inte minst i fråga om Stockholmsregionens varuförsörjning, då regionen utgör landets största konsumtionsmarknad.

Gällande regionens varuförsörjning fångar planförslaget godsterminalernas betydelse och funktion. Strategiskt belägna terminalområden utgör knutpunkter för godstransporter med möjligheter till omlastning, lager och varuhantering. Planförslaget fångar behoven gällande att godsterminalerna behöver ha god tillgänglighet och kopplingar mellan trafikslag. Sjöfartsverket tillstyrker förhållningssättet om att de befintliga godsterminalerna ska värnas och att verksamheternas behov måste beaktas vid bebyggelseutveckling. Likaså bör nya anläggningar mycket riktigt lokaliseras i strategiska lägen.

Plankarta

Sjöfartsverket har även granskat plankartan (figur 10) i planförslaget. Sjöfartsverket ser positivt på att plankartan redovisar Stockholmsregionens nätverk av hamnar, liksom de viktigaste farlederna. Hamnarna som redovisas är passagerarterminaler och hamnar för gods som fyller en viktig funktion för internationella godstransportflöden och för Stockholmsregionen och angränsade regioner.

Datum
2024-05-31Vår beteckning
24-01790

Sjöfartsverket noterar att planförslaget och plankartan särskilt lyfter betydelsen av Värtahamnen och Stadsgårdskajen inom Stockholms hamn, Södertälje hamn, Norvik, Nynäshamns hamn, Kapellskär, Grisslehamn och Hallstavik. Sjöfartsverket vänder sig inte emot detta urval, men vill upplysa om att hamnarna i Grisslehamn och Hallstavik inte är utpekade som allmänna hamnar eller utgör riksintressen för kommunikationer.

Sjöfartsverket välkomnar att planförslaget betonar dessa hamnars bärande funktion försörjning av varor, bränslen och material, och utgör samhällsviktig verksamhet. Sjöfartsverket ser positivt att regionen har identifierat att en effektiv struktur för godstransport bygger på att hamnarna har funktionella farleder och landanslutningar.

Sjöfartsverket tillstyrker samtliga av regionens förhållningssätt för att upprätthålla effektiva godstransporter på vatten. Att säkerställa inseglingsförhållandena till Stockholmsregionens hamnar är kanske den viktigaste komponenten där både kommande översikts- och detaljplanering i regionens kommuner ständigt måste skydda och ta hänsyn till de riksintresseklassade farledernas funktion.

Det trafikslagsövergripande perspektivet att Region Stockholm ser behov av att utveckla och säkerställa ändamålsenlig infrastruktur för att främja god samordning mellan sjötransporter och andra trafikslag är givetvis klokt.

Sjöfartsverket ser också positivt på att Region Stockholm presenterar en ambition om att säkerställa och vidareutveckla strategiska kajlägen, i synnerhet i regionens centrala delar. Bebyggelseutveckling i vattennära områden står ofta i konflikt med hamnarnas verksamhet och behov av ytor för sin verksamhet. I det sammanhanget är det väldigt bra att Region Stockholm lyfter utmaningen med buller. Regionens förhållningssätt om att det är viktigt att värna sjöfartens och hamnarnas funktion genom att beakta behov av skyddsavstånd i samband med planering av bebyggelse i närheten av hamnar och farleder tillstyrks.

Det är givetvis är det klokt att inte försumma ett ekologiskt perspektiv i planeringen, varför det bör vara oundvikligt att beakta påverkan på vattenresurser vid utveckling av både farleder och hamnar.

I likhet med resonemanget ovan om elektrifiering är det avslutningsvis förståndigt att planförslaget betonar att kapacitet i elnätet till utpekade hamnar är en förutsättning för att möjliggöra elektrifiering av delar av sjöfarten och hamnarnas verksamhet.

Tekniska försörjningssystem

I planförslaget redogör Region Stockholm för betydelsen av Stockholmsregionens tekniska försörjningssystem. Sjöfartsverket önskar lyfta några aspekter om energianläggning och energidistribution samt massahantering.

I likhet med resonemanget ovan gällande elektrifiering är Sjöfartsverket är enigt med Region Stockholm om att elnätet behöver byggas ut och uppgraderas för att tillföra den kapacitet och effekt som behövs i den växande regionen och för att skapa förutsättningar för elektrifiering och omställning. Detta gäller inte minst för hamnarnas och sjöfartens

Datum
2024-05-31Vår beteckning
24-01790

omställning. Det är därför positivt att planförslaget presenterar ett förhållningssätt gällande att lokalisera energianläggningar som är beroende av bränsletransporter i strategiskt goda lägen, nära hamn- eller järnvägsanslutningar och i närheten av drivmedels- och bränsletillgång.

Vad gäller massahantering är det bra att regionen presenterar förhållningssätt för att säkra en effektiv massahantering. Sjöfartsverket önskar skicka med att transport av massor lämpar sig för relativt småskalig inlandssjöfart. Regionen bör överväga om man på strategisk nivå kan främja denna nisch inom sjöfarten som har så pass uppenbara vinster och förtjänster i regionen. Då förhållningssättet syftar till att minska behovet av masstransporter inom regionen kan sjöfart utgöra en del av lösningen genom att tillse att dessa transporter sker med fartyg och/eller pråmar istället för med landtransporter.

Ärendet har handlagts av Infrastrukturstrateg Henning Grauers i samråd med Infrastruktursamordnare Anneli Borg.

2024-05-30

Svk 2024/1306

YTTRANDE

Yttrande angående regional utvecklingsstrategi och regional utvecklingsplan för Stockholm, RUFS 2060

Ert diarienummer: 101-12692- 2024

Svenska kraftnät har tagit emot handlingarna för den nya regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen (RUFS 2060).

Det är positivt att regionen lyfter de behov som finns för elsystemet i Stockholms län och elektrifieringens betydelse för den gröna omställningen. Likaså är det positivt att ett av de föreslagna målen för regionen handlar om behovet att säkra en robust och hållbar energiförsörjning samt att stärka elektrifieringen. Svenska kraftnät vill i det sammanhanget lyfta fram att de satsningar som nu görs på elnätet i Stockholmsregionen är direkt nödvändiga för att upprätthålla ett driftsäkert elsystem och trygga stockholmarnas elförsörjning.

De kraftledningar som försörjer regionen idag klarar inte av möta de behov som uppstår av att Stockholm växer och ska elektrifieras, därför behövs både en modernisering och en utbyggnad av elnätet i regionen. Elbehovet i Stockholmsregionen har dessutom ökat snabbare än vad som förutsågs när den nya nätstrukturen för Stockholm togs fram för drygt tio år sedan, bland annat på grund av befolkningsökning, minskad regional elproduktion och ny elberoende infrastruktur. Det är därför viktigt att pågående och planerade förstärkningar för elnätet till och från Stockholms län blir genomförda och att genomförandet sker i tid.

En av våra stora utmaningar är frågan om framkomlighet och det är bra att ett av de förhållningssätt som beskrivs i RUFS 2060 handlar om att säkerställa markbehov för utbyggnad av både transmissionsnät och regionnät, för att kunna upprätthålla och utveckla anläggningar för energi och eldistribution samt kraftledningar. Svenska kraftnät vill betona att det finns ett gemensamt ansvar hos samhällets aktörer att ha detta i beaktande då frågan om energiförsörjning berör hela länet och är en förutsättning för att uppnå klimatmål och säkra Stockholmsregionens framtida tillväxt.

I figur 16 i RUFS 2060 visas nuvarande och framtida transmissionsnät i Stockholmsregionen. Det är bra att regionen redovisar detta, men vissa förstärkningar är i en tidig fas och saknar i dagsläget beslut om fortsatt inriktning. Det är dessutom svårt att förutse vilka eventuella ytterligare behov som kan tillkomma till år 2060. Svenska kraftnät har därför ett önskemål om att det i figurtexten läggs till en formulering om att det som visas i den högra kartbilden är en preliminär bedömning

av det framtida transmissionsnätet samt att det inte är osannolikt att nätet kommer att behöva stärkas ytterligare och att det därmed kan tillkomma ytterligare behov av ytor i länet för både ledningsdragning och stationer.

Svenska kraftnät ser fram emot fortsatt dialog.

Detta yttrande har beslutats av enhetschef Per Enarsson efter föredragning av planhandläggare Nadja Andersson. I ärendets slutgiltiga handläggning har även programledare Ulrika Hamberg och enhetschef Tobias Edfast medverkat.

Yttrandet har signerats digitalt och saknar därmed underskrifter.

DOKUMENT SIGNATURER

Innehållet i detta dokument är digitalt signerat.
Namn och tidpunkter visas på denna sida.

Dokumentet är signerat med Svenska Kraftnät's underskriftstjänst, SendSign

Yttrande
Datum 2024-05-24
Diarienummer 4.3.1-2405-0712

Er beteckning
101-12692-2024

Länsstyrelsen i Stockholms län
stockholm@lansstyrelsen.se

Yttrande över RUFs 2060, samråd

Yttrande över samrådshandling

Statens geotekniska institut (SGI) har beretts möjlighet att yttra sig i rubricerat ärende. SGI:s yttrande avser geotekniska säkerhetsfrågor såsom ras, skred, erosion och geotekniska frågeställningar kopplade till översvämning.

Av regionplanen ska det bland annat framgå hur hänsyn har tagits till allmänna intressen enligt 2 kap. PBL. Enligt 2 kap 5 § PBL ska bebyggelse och byggnadsverk lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet med hänsyn till bland annat människors hälsa och säkerhet samt med hänsyn till risken för olyckor, översvämning och erosion.

Underlag:

1. Ny regional utvecklingsplan för stockholmsregionen
2. Missiv, samråd om ny regional utvecklingsplan
3. Bilaga, beräkning av demografiskt bostadsbehov i Stockholmsregionen 2060
4. Bilaga, samlad konsekvensbedömning

Bakgrund

Den regionala utvecklingsplanen är ett verktyg som ger regionala aktörer samsyn kring Stockholmsregionens styrkor, utmaningar, mål och prioriteringar. Planen är övergripande och strategisk. Planen är vägledande för regional samordning i frågor som gäller mark- och vattenanvändning respektive lokalisering av bebyggelse och byggnadsverk som har betydelse för regionens fortsatta utveckling.

Länsstyrelsen har önskat att följande frågor beaktas och besvaras:

Finns råd om allmänna intressen och synpunkter på statliga intressen utifrån myndighetens ansvarsområde?

Tillgodoses eller riskeras påtaglig skada på områden av riksintresse i förhållande till gällande värdebeskrivningar?

SGI:s synpunkter

Redovisning av geologiska och geotekniska förutsättningar

SGI anser att en regionplan bör innehålla en översiktlig beskrivning av geologiska och geotekniska förutsättningar inom regionen som kan ha inverkan på den strategiska planeringen. Genom att redogöra för hur geotekniska säkerhetsfrågor kan hanteras i efterföljande översiktsplaner och detaljplaner kan regionplanen bli ett gott stöd för kommunerna i denna ofta komplexa planeringsfråga.

På sidan 46 i planbeskrivningen anges att gränserna i plankartan är schematiska och översiktliga vilket innebär att bland annat ras, skred och erosion behöver bedömas mer utförligt i efterföljande planering. SGI delar bedömningen om att lokalisering och utformning av ny bebyggelse behöver anpassas utifrån varje plats specifika förutsättningar.

Förbättringsförslag

Även om planen är på en mycket övergripande nivå anser SGI att den kan kompletteras med en översiktlig beskrivning av vilka geotekniska säkerhetsfrågor som är vanligast förekommande inom planområdet. SGI rekommenderar att statligt planeringsunderlag som finns tillgängligt i kartvisningstjänsten *Ras, skred, erosion*¹ används.

I faktarutan på sidan 26 om "Allmänna intressen" bör det tydligare framgå att bebyggelse och byggnadsverk ska lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet med hänsyn till bland annat människors hälsa och säkerhet samt med hänsyn till risken för olyckor, översvämning och erosion.

SGI rekommenderar att skrivelsen på sidan 50 som anger att *Lokalisering och utformning av ny bebyggelse behöver därför anpassas...* skrivs om. Ett förslag på hur texten kan formuleras om för att bättre fånga vilka riskfrågor som kommunerna behöver tas hänsyn till kan ni läsa här nedan.

Lokalisering och utformning av ny bebyggelse behöver därför anpassas med hänsyn till de risker som finns på platsen såsom risk för olyckor, översvämning, ras, skred och erosion, både utifrån dagens och framtidens förväntade klimat. Lokaliseringen av samhällsviktiga verksamheter, exempelvis sjukhus och andra vårdinrättningar, behöver ha låg risktolerans.

I planens ställningstagande *Riskhänsyn och beredskap* (punktlista sidan 51) anges att det vid planering av ny bebyggelse alltid ska tas hänsyn till risker för översvämning, ras, skred och erosion vilket SGI anser är mycket positivt. Vi föreslår dock att även "förändrade grundvattennivåer" läggs till i texten.

I övrigt har SGI inga ytterligare synpunkter på föreslagen plan.

¹ <https://gis.sgi.se/rasskrederosion/>

Upplysning

Det finns ett flertal statliga planeringsunderlag som kan vara värdefulla för regionens arbete med strategisk planering. Underlagen i kartvisningstjänsten² är ett bra verktyg för att identifiera områden med förutsättningar för ras, skred och erosion.

Sedan hösten 2023 finns det på SGI:s webbsida en vägledning för kommunala planerare inom både översiktsplanering och detaljplanering. Vägledningen *Geoteknisk säkerhet i kommunal planering*³ ger råd kring hur man kan arbeta med dessa planeringsfrågor, vad planen bör innehålla samt vad som behöver ingå i en översiktlig bedömning eller i mer platsspecifika utredningar.

Beslut i detta ärende har tagits av enhetschef Maria Kristensson, efter föredragning av geotekniker Maria Freiholtz. I ärendets slutliga handläggning har även klimatanpassningsstrateg Anette Björlin medverkat.

Beslutet har fattats digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

STATENS GEOTEKNISKA INSTITUT

Maria Kristensson

Maria Freiholtz

² <https://gis.sgi.se/rasskrederosion/>

³ <https://www.sgi.se/sv/vagledning-i-arbetet/geoteknisk-sakerhet-kommunal-planering/>

Länsstyrelsen i Stockholms län
Stockholm@lansstyrelsen.se

Datum
2024-05-05-27

Tillväxtverkets Diarienummer
Ä: 2024-800

Tillväxtverkets synpunkter avseende regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen (dnr 101-12692-2024)

Tillväxtverket arbetar för att stärka företagens konkurrenskraft. Det gör myndigheten genom att skapa bättre förutsättningar för företagande och attraktiva regionala miljöer där företag utvecklas. Myndigheten arbetar inom huvudsakligen tre politikområden, regional utvecklings- och sammanhållen landsbygds politik samt näringspolitik. Vi är även ansvarig myndighet för riksintresse industriell produktion. Vårt arbete syftar till att stärka sambanden mellan näringslivsutveckling, samhällsplanering och hållbar regional utveckling på lokal och regional nivå.

Remissvaret är skrivet utifrån dessa utgångspunkter.

Tillväxtverket avser även att svara på samrådsversionen av ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen utifrån vår roll som ansvarig myndighet för regional utvecklingspolitik och den sammanhållna landsbygds politiken direkt till Region Stockholm.

Tillväxtverkets synpunkter

Regional planering – ett verktyg för hållbar regional utveckling

Tillväxtverket anser att bättre samordning av mellankommunala och regionala planeringsprocesser bidrar till ett effektivare hållbart regionalt utvecklingsarbete. Vi menar att regional planering underlättar mellankommunal och regional samordning och därför bör bli en integrerad del i arbetet med så väl regionala utvecklingsstrategier som kommunal översiktsplanering. Regeringens Nationella strategi för hållbar

regional utveckling i hela landet 2021–2030¹ pekar också på vikten av det territoriella och fysiska perspektivet i samhällsplaneringen för att synliggöra olika behov och utvecklingsalternativ i olika geografiska områden.

Tillväxtverket är övergripande positiva till Region Stockholms arbete med rumslig utveckling och plankarta. Vi anser att beskrivningar av förhållningssätt för den rumsliga utvecklingen i de flesta aspekter är tydligt formulerade och vägledande för kommuner i sin planering av mark- och vatten. För att den regionala utvecklingsplanen för Stockholms län ska bli ett effektivare verktyg och vägledande för den rumsliga utvecklingen av länet anser Tillväxtverket att flera perspektiv som nu inte finns i strategin kan utvecklas vidare. Det gäller inte minst frågor där Region Stockholm har egna verktyg att agera med. Vi anser exempelvis att den rumsliga utvecklingen även kunde utvecklas till att omfatta näringslivsstrukturer samt utbildning och kompetensförsörjning.

Tydliggör förväntningar på Länsstyrelsen och nationella myndigheter

Ett effektivt regionalt utvecklingsarbete förutsätter även ett aktivt deltagande av nationella myndigheter. Tillväxtverket arbetar med att öka kunskapen om, och medverkan bland statliga myndigheter i den regionala utvecklingspolitiken och den sammanhållna landsbygdspolitiken. Vi anser att den rumsliga utvecklingen och plankartan kan underlätta för och främja myndigheters deltagande i det regionala utvecklingsarbetet. Vi anser även att en beskrivning av samverkan med Länsstyrelsen och nationella sektorsmyndigheter bör utvecklas i förhållande till den rumsliga utvecklingen i länet.

Riksintresse industriell produktion

Tillväxtverket är ansvarig myndighet för riksintresse industriell produktion. Industriell produktion enligt 3 kap 8 § MB handlar i huvudsak om områden för basindustrin. Tillväxtverket har en sektorsbeskrivning för riksintresse industriell produktion från 2021. Den finns att ta del av på myndighetens webbplats². Vår bedömning är att behovet av eventuella förändringar avseende våra riksintresseanspråk är få.

I Stockholm läns finns två utpekade områden för riksintresse industriell produktion. Dessa finns i Norrtälje kommun och Nynäshamns kommun. Arbetet pågår med avgränsning och värdebeskrivningar för dessa områden och Länsstyrelsen har bjudits in till dialog om dessa. Tillväxtverket har utifrån kriterier för sektorsbeskrivningen inte identifierat behov av att utreda ytterligare anläggningarna vidare.

Beslut i detta ärende har fattats av avdelningschef Kristina Zetterström. Isaac Karlsson, Ulrika Åberg och Marina Gregorsson har deltagit i arbetet varav den sistnämnde varit föredragande.

Kristina Zetterström

Marina Gregorsson

¹ [Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030 \(regeringen.se\)](#)

² [Riksintressen för industriell produktion - Tillväxtverket \(tillvaxtverket.se\)](#)

Ärendenummer
TRV 2024/43370
Motpartens ärendenummer
RS 2024 - 0344

Dokumentdatum
2024-09-23

Konfidentialitetsnivå
1 Ej känslig

Mottagare
Region Stockholm
registrator.rlk@regionstockholm.se

Kopia till
Länsstyrelsen
stockholm@lansstyrelsen.se

Samrådsyttrande. Regional utvecklingsplan för Stockholm 2060

Trafikverket har erhållit Region Stockholms samrådshandling för Ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen på remiss och yttrar sig i egenskap av ansvarig myndighet för den långsiktiga infrastrukturplaneringen av väg- och järnvägstrafik samt för byggande och drift av statliga vägar och järnvägar. Trafikverket verkar för att de transportpolitiska målen ska nås. Trafikverket ansvarar även för att peka ut riksintresse för kommunikationer.

Som statlig myndighet ska Trafikverket utifrån sitt ansvarsområde verka för att målet för den regionala utvecklingspolitiken uppnås. Den regionala utvecklingsplanen är av stor betydelse för oss som planeringsaktör i länet.

1 Syfte och förväntningar på planen

I vårt yttrande utgår Trafikverket från

- lagens direkta krav på regionplanen samt syftet med planen enligt förarbetena till lagen¹. Planen ska uppfylla formella krav däribland hur riksintressen ska tillgodoses men också bidra till ökad kunskap om regionala utvecklingsfrågor till stöd för statlig och kommunal planering.
- regionplanens särskilda uppgift att visa på förutsättningarna för den långsiktiga utvecklingen genom att vara den enda översiktliga regionala plan som visar på samspelet mellan infrastruktur och markanvändning. Planen har en särskild betydelse för att lyfta frågor av mellankommunal betydelse och hantering av målkonflikter. Genom att ge en samlad bild av de regionala utvecklingsförutsättningarna ges såväl kommunerna som andra planeringsaktörer en viktig grund för samverkan och nödvändiga avvägningar.

TMALL 0422 Brev 4.0

1 En ny regional planering, prop. 2017/18:266 (Sveriges riksdags)–och Plan - och bygglag (2010:900)

Ärendenummer
TRV 2024/43370
Motpartens ärendenummer
RS 2024 - 0344

Dokumentdatum
2024-09-23

- regionplaneringens direkta nytta för oss som statlig planeringsaktör.

Behovet av en väl fungerande regional planering är särskilt stor i Stockholms län där många avvägningar behöver göras på regional och mellankommunal nivå. Snabb utveckling och hög täthet med följande konkurrens om mark och ett högt nyttjande av kapaciteten i transportsystemet bidrar till detta.

Kostnader för kapacitetsåtgärder är också mycket stora i den tätbebyggda regionen. Regionplanen har stor betydelse för att bidra till och öka förståelsen för hur transportinfrastrukturen kan nyttjas effektivt och för regionalt förankrade prioriteringar. Trafik och transportinfrastruktur är en regional och mellankommunal fråga av stor betydelse.

Regionen har valt att göra en betydligt kortare planhandling jämfört med tidigare. Ett sådant val kan ha förtjänster i ökad tillgänglighet och tydlighet förutsatt att planens grundläggande syften uppnås.

Trafikverket anser att planförslaget behöver utvecklas i flera avseenden för att syften enligt PBL ska uppfyllas. Jämfört med nu gällande plan, RUFS 2050, ger samrådsförslaget betydligt svagare beskrivning av långsiktiga vägval och möjligheter att möta de stora utmaningarna. Vi framhåller särskilt:

- Planen bör tydligare visa på regionala avvägningar som stöd för att uppnå regionala och nationella mål. Planen bör även tydligare visa på regionala utvecklingsfrågor där mellankommunala intressen behöver hanteras.
- Planen bör tydligare kopplas till andra regionala plandokument, till exempel Länsplan för transportinfrastruktur som beskriver investeringar för statliga regionala vägar samt statlig medfinansiering till regional kollektivtrafik och kommunalt vägnät.
- Planen har 2060 som målår medan infrastruktur enbart redovisas i 2040 perspektiv. Planen ger svag beskrivning av vilka utmaningar som finns för trafiksystemets utveckling för den senare delen av planperioden.

Riksintresse för kommunikationer

Det är väsentligt att en regionplan tar hänsyn till riksintresset för kommunikationer.² Delar av den infrastruktur som planen berör är utpekad som riksintresse för kommunikationer. Exploatering nära transportanläggningar som är av riksintresse får inte påverka möjligheterna

² Miljöbalken 3 kap. 8 § ska mark- och vattenområden som är av riksintresse för kommunikationer skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av anläggningarna.

Ärendenummer
TRV 2024/43370
Motpartens ärendenummer
RS 2024 - 0344

Dokumentdatum
2024-09-23

till drift, underhåll, och framtida utveckling av dessa anläggningar. Hänsyn måste också tas till riksintressets påverkansområden. Därtill är infrastrukturens funktion starkt beroende av markanvändningen och hur denna påverkar efterfrågan på resor och transporter och belastningen på väg/järnvägsnätet. Länsstyrelsen ska i sitt yttrande bedöma om riksintressena är tillgodosedda.

- Trafikverket kan konstatera att planförslaget inte redovisar riksintressen eller nämner vilka avvägningar som är nödvändiga i förhållande till dessa.

2 Vision, mål och övergripande prioriteringar

Regionens förutsättningar anges i kap 2 med underrubriker "Styrkor" respektive "Utmaningar" medan "Vision, mål och prioriteringar" anges i kap 3. Dessa avsnitt är alla kortfattade i förhållande till den komplexitet de rymmer.

Regionens vision och övergripande mål är ambitiösa. Trafikverket har inga direkta synpunkter på formuleringarna och arbetar gärna med de verktyg vi förfogar över för att förverkliga regionens mål och vision.

De följande målen och med dem kopplade prioriteringar visar alla på önskvärda tillstånd. Vi har inget att invända mot dessa var och en. Men de olika avsnitten bör enligt vår uppfattning följa en konsistent linje eller "röd tråd" där det är trovärdigt att de prioriteringar som görs i planen leder till att utpekade mål kan nås samt att utmaningar hanteras. Trafikverket anser att den "röda tråden" är svag, vilket bidrar till en otydlig plan som ger svagt stöd för kommande planering.

Målens koppling till de nationella transportpolitiska målen

Vid en jämförelse mellan planförslagets övergripande mål och de nationella transportpolitiska målen anser vi att väsentliga delar saknas.

Trafikverket anser att planen tydligare bör visa på hur prioriteringarna bidrar till att nationella och regionala mål kan nås. Vi önskar även en tydligare beskrivning av målkonflikter.

- Samhällsekonomisk effektivitet: Kostnad och nytta av att utveckla infrastruktur och trafikering i de olika relationerna varierar.

Ärendenummer
TRV 2024/43370
Motpartens ärendenummer
RS 2024 - 0344

Dokumentdatum
2024-09-23

Samhällsekonomisk effektivitet bör nämnas som en förutsättning för att uppnå ett långsiktigt hållbart transportsystem.

- Tillgänglighet är i en nationell jämförelse en stor styrka för Stockholmsregionen, bland annat beroende på det stora utbudet av attraktiva målpunkter, den höga tätheten men också en väl utbyggd kollektivtrafik bidrar till detta. En god tillgänglighet är även väsentlig för många av planens övriga prioriteringar. Tillgängligheten i länet är en styrka och kan utvecklas såväl genom förtätning, digitalisering och infrastruktur som erbjuder möjligheter att nå de attraktiva målpunkterna. Utifrån ett näringslivsperspektiv är det generellt viktigt att både nationell och regional trafik har god framkomlighet på det primära vägnätet.

Här bör även svagheter och utmaningar beskrivas. Trängsel i transportsystemet är naturligt för en större stad men samtidigt en utmaning som behöver hanteras. Trängsel i väg- och spårsystemen förlänger restider och gör systemen störningskänsliga, vilket påverkar resenärer i kollektivtrafiken och näringslivets transporter samt begränsar tillgängligheten i regionen. Det saknas ett förtydligande om vilken tillgänglighet som ska uppnås och för vem.

- Trafiksäkerhet: Trafikverket ser att Nollvisionen, och en utveckling i enlighet med den helt saknas i planförslaget. Trafiksäkerhet är en del av det globala hållbarhetsarbetet och skapar tillsammans med de andra hållbarhetsaspekterna säkra, trygga, tillgängliga miljöer som bidrar till ett hållbart samhälle. Den större andelen olyckor med dödliga och allvarliga personskador sker på det statliga regionala vägnätet samt på de kommunala vägnäten.

- Klimat och miljö: Särskilt noterar vi målet *Säkerställ att Stockholmsregionen kan uppnå nettonollutsläpp 2045*. Detta är ett komplext och utmanande mål. I planförslaget anges prioriteringar som kan anses leda i denna riktning men ingen samlad redovisning av vilka åtgärder av regional betydelse som har störst effekt eller hur detta ska genomföras. Den kunskap som tidigare tagits fram regionalt, bland annat i arbetet med tidigare RUFs men också nationellt, borde kunna ges en mer samlad behandling i planen.

För att minska de klimatpåverkande utsläppen föreslår planen att regionala aktörer ska *investera för ett transporteffektivt samhälle*. Trafikverket saknar en beskrivning av hur regionen kan bli mer transporteffektiv.

Även utmaningarna i att begränsa trafikens negativa påverkan på luftkvalité, buller, landskap och vattenkvalitet ges litet utrymme i planförslaget.

Ärendenummer
TRV 2024/43370
Motpartens ärendenummer
RS 2024 - 0344

Dokumentdatum
2024-09-23

3 Rumslig utveckling och plankarta

I planförslaget återfinns väsentliga principer för markanvändningen, från tidigare RUFs 2050. Att hålla fast vid den huvudsakliga markanvändningen samt beslutad transportinfrastruktur bidrar till kontinuitet.

Lokalisering av ny bebyggelse i kollektivtrafiknära lägen skapar förutsättningar för att det ska vara möjligt att med god tillgänglighet begränsa trafiktillväxten och därmed ge möjlighet till bättre framkomlighet och begränsad miljöpåverkan. Trafikverket instämmer i att samordnad bebyggelseplanering i kollektivtrafiknära lägen bidrar till transporteffektivitet.

Samtidigt är planförslaget mindre tydligt vad gäller förhållningssätt till ny bebyggelse jämfört med tidigare plan och det saknas till stor del resonemang om förutsättningar för utveckling av transportinfrastrukturen på längre sikt.

Trafikverket bedömer därför att planförslaget ger ett svagare stöd vad gäller den kommunala och statliga rumsliga planeringen jämfört med tidigare plan.

Trafikverket anser att planförslaget på ett tydligare sätt

- Bör redovisa förutsättningar och konsekvenser av bebyggelsestruktur och skilda bebyggelselägen
- Ge en tydligare bild av de olika transportslagens tillstånd och förutsättningar att bidra till god tillgänglighet och god miljö
- Som en bakgrund till kommande strategiska arbeten tydligare redovisa de långsiktiga vägvalen och utmaningarna för utveckling av transportsystemet, regionalt och nationellt

3.1 En flerkärnig bebyggelseutveckling

De regionala stadskärnorna ges stor tyngd i planförslaget. Investeringar i transportsystemet och trafikeringssupplägg styrs till att särskilt förbättra tillgänglighet till och mellan dessa. Trafikverket stödjer principen om funktionsblandning och särskilt att verka för god tillgänglighet med gång och cykel inom dessa.

Samtidigt är förutsättningarna skilda för de olika regionkärnorna. Det finns också andra utvecklingsområden med liknande förutsättningar och roll i

Ärendenummer
TRV 2024/43370
Motpartens ärendenummer
RS 2024 - 0344

Dokumentdatum
2024-09-23

regionen. Trafikverket anser att de regionala kärnornas avgränsning är väsentlig och framhåller betydelsen av att bygga i bästa kollektivtrafikhärläge samt att kärnorna är täta miljöer som ger förutsättningar för korta resor och hög andel kollektivtrafik, gång och cykel.

I planförslaget redovisas förutsättningarna för Arlanda – Märsta på ett tydligare sätt vilket är positivt. Även för övriga regionala stadskärnor bör de gemensamma förhållningsätten kompletteras med respektive kärnans särskilda förutsättningar.

Arlanda-Märsta

Arlandas funktion som transportnav förtydligas särskilt och beskrivs ha prioritet i utveckling av den regionala kärnan Arlanda – Märsta vilket Trafikverket instämmer i. Den regionala kärnan ligger delvis inom markanspråket för flygplatsen och inom påverkansområde för lågfartsflyg enligt riksintressepreciseringen för Arlanda. Tillkomst av nya eller utökning av befintliga tätorter kan komma att försvåra eller omöjliggöra hanteringen av lågfartstrafik för flygplatsen, vilket bör framgå i regionplanen. Under hösten 2024 avslutar Trafikverket arbete med regeringsuppdrag om kapacitet och tillgänglighet som bidrar till att fördjupad kunskap om förutsättningarna för Arlandaområdet.

3.2 Bebyggelselägen

I planförslaget görs ett antal förändringar jämfört med tidigare RUFSS 2050 avseende avgränsning, indelning i skilda typer samt förhållningsätt. I planförslaget redovisas inte bakgrund till, syfte eller konsekvenser av föreslagna förändringar. Trafikverkets bedömning är att planen har blivit mindre tydlig vilket ger oss ett sämre stöd i vårt arbete samt, beroende på hur det tillämpas i praktiken, även kan påverka transportsystemets användning och möjlighet till effektivt nyttjande.

I planförslaget kopplas inte bebyggelsekategorierna till olika nivåer av täthet. Utgångspunkten för bebyggelseutvecklingen utgår i stället från funktion och utbud av service. Trafikverket anser att betydelsen av att utveckla tät bebyggelse i bästa kollektivtrafikhärläge behöver bli tydligare i planen och att förhållningsätten behöver ses över så att det tydligt framgår att det är väsentligt att en betydande del av nya bostäder tillkommer i dessa lägen.

Strategiska bebyggelselägen

Markanvändningsbegreppen för de skilda bebyggelsekategorierna i planen har förändrats jämfört med tidigare plan. Exempelvis har bebyggelsekategorin

Ärendenummer
TRV 2024/43370
Motpartens ärendenummer
RS 2024 - 0344

Dokumentdatum
2024-09-23

Strategiskt bebyggelseläge tillkommit och *Sekundärt bebyggelseläge* utgått. Motiv för och konsekvenser av förändringen redovisas ej i planförslaget

Trafikverket önskar särskilt få tillfälle till fördjupat samråd avseende:

- Hemfosa i Haninge kommun har förändrats till strategiskt bebyggelseläge. En större bebyggelseutveckling i Hemfosa förutsätter initiala investeringar i vägnätet. Förändringar i transportbehov och transportmönster som följd av stadsutveckling i Hemfosa kommer även att påverka trafikarbete och trafikbelastning på det statliga regionala vägnätet. I åtgärdsvalsstudie från 2020 efterfrågades fördjupad kunskap i flera avseenden med koppling till den regionala planeringen. En central slutsats var att det finns behov av att analysera hur en stadsutveckling i Hemfosa kan samverka med övrig utveckling av regionala stadskärnor och stadsutveckling på Södertörn.³
- Frösunda i Vallentuna kommun har bytt beteckning från sekundärt till strategiskt bebyggelseläge samtidigt som den och delvis också grannorten Ekskogen, ligger inom påverkansområde för lågfartsflyget enligt riksintressepreciseringen för Arlanda.
- Brunna i Upplands-Bro kommun har bytt beteckning från sekundärt till strategiskt bebyggelseläge. Platsen har inte tillgång till resursstark kollektivtrafik och ligger i direkt anslutning till ett transportintensivt större verksamhetsområde. Trafikverket saknar motivering till att området ska vara strategiskt bebyggelseläge.

Landsbygdsonder, serviceorter och replipunkter

Trafikverket stödjer den huvudsakliga inriktningen att bebyggelseutvecklingen på landsbygden främst ska ske i anslutning till orter med befintlig service och kollektivtrafik.

I jämförelse med RUFS 2050 har landsbygdsnoderna kompletterats med serviceorter. Vissa landsbygdsnoder har därutöver fått en högre prioritering genom att bli betecknade som *Strategiska bebyggelselägen*. Trafikverket tar inte ställning till var och en av dessa förändringar. Men däremot saknar vi en beskrivning av tillståndet och främst brister för trafiksäkerheten för biltrafik, cyklister och gående på det regionala vägnätet. Med ökande landsbygdsbefolkning kommer även behovet av åtgärder att öka.

Logistikinfrastruktur

³ / Sammanfattande rapport etapp 1 ÄVS bostadsbyggande Hemfosa och Tungalsta (2020) Trafikverket

Ärendenummer
TRV 2024/43370
Motpartens ärendenummer
RS 2024 - 0344

Dokumentdatum
2024-09-23

Det är positivt att planförslaget innefattar utpekanden av ”utvecklingsområde varuhanterande verksamhet” samt förhållningssätt för att stödja Stockholmsregionens behov av godsterminaler och anläggningar.

Trafikverket uppfattar dock att hanteringen av befintliga och nya verksamhetsområden inte är konsekvent hanterat. Ett av regionens största områden som utvecklas för logistikändamål, Stockholm Syd, är inte markerat som utvecklingsområde. Stora delar av verksamhetsområdena i Södertälje är också markerade som strategiska bebyggelselägen.

Ytterligare förtydligande av innebörden av vad dessa inriktningar innebär, specifikt för näringsliv och näringslivets transporter, är önskvärt. Det gäller även kartunderlaget över godsterminaler och anläggningar, där det är oklart vad som avses.

3.3 Transportsystemet i regionen

Dagens och framtida utmaningar i transportsystemet

I planhandlingarna redovisas endast beslutade åtgärder utan att redovisa kvarstående eller framtid brister i transportsystemet. Trafikverket delar uppfattningen att ett utpekande av nya investeringar i infrastruktur ska göras med försiktighet när detta inte är studerat. Trafikverkets ekonomiska förutsättningar under kommande planperioder kommer att kräva hårda prioriteringar och ett ytterst begränsat utrymme för tillkommande nya infrastrukturinvesteringar. Att planförslaget inte lyfter fram utmaningar, möjligheter och potentiella behov i transportsystemet kopplat till den långsiktiga bebyggelseutvecklingen fram till 2060 är en betydande begränsning.

Såsom anges i planen kommer omfattande investeringar i transportsystemet att genomföras i tidsperspektiv 2040. Dessa kommer att bidra till en betydande kapacitetsökning för såväl järnväg, väg och tunnelbana och kommer att påverka de brister som finns idag. Samtidigt förväntas regionen fortsätta växa i såväl tidsperspektiv 2040 som 2060. Bristerna i kapacitet, framkomlighet, trafiksäkerhet och miljö kommer delvis att förändras men till stor del kvarstå. Detta kommer att bidra till fortsatta utmaningar att hantera i de skilda transportsystemen i allt från internationella förbindelser till lokala förflyttningar i stad och på landsbygd. Utmärkande för transportsystemet i Stockholmsregionen är trängseln och det höga kapacitetsutnyttjandet, hur de

Ärendenummer
TRV 2024/43370
Motpartens ärendenummer
RS 2024 - 0344

Dokumentdatum
2024-09-23

olika transportslagen kompletterar varandra för en samlad funktion och god tillgänglighet samt det stora systemberoendet för de skilda transportslagen.

En beskrivning av situationen med ökande trängsel på väg och järnväg efter 2040 med väntad befolkningsutveckling saknas. Utmaningar med att utveckla systemkapacitet på väg och järnväg fram till 2060 saknas. Särskilt viktigt att belysa nyttan av lokala kapacitetsökningar är begränsad om inte nätet i sin helhet kan hantera ökande flöden. Det är väsentligt att verka för ett effektivt nyttjande av infrastrukturen samt att åtgärder genomförs avvägt och i rätt ordning.

De generellt formulerade förhållningssätten som anges i planförslaget som vägledning för utveckling av transportsystemet är alla relevanta, men de ger svag vägledning om förutsättningar och utmaningar fram till 2060 inte beskrivs i planen

Trafikverket instämmer i att efterfrågan på resande i den växande regionen i stor utsträckning behöver ske med gång, cykel och kollektivtrafik. Vilket även ställer stora krav på väl fungerande samverkan i planeringen för trafik och bebyggelse.

Samtidigt är förhållningssättet för att upprätthålla och utveckla det regionala vägsystemets funktion alltför ensidigt formulerat. Betydelsen av framkomlighet i vägsystemet beskrivs inte. Inte minst har framkomligheten stor betydelse för näringslivets transporter och den regionala busstrafiken.

Trafikverket saknar även en beskrivning av hur trafikslagen kompletterar varandra för att uppnå en god tillgänglighet i hela regionen. De olika trafikslagens roll varierar beroende på var i regionen man befinner sig. Att ensidigt prioritera kollektivtrafik är inte tillräckligt för att utveckla tillgängligheten.

Järnvägssystemet har väsentliga funktioner för såväl internationell, nationell, regional och lokal trafik liksom för gods. En illustration av betydelsen av Stockholmsregionens järnväg är att i storleksordning 80% av den svenska tågtrafiken har start eller målpunkt i regionen.

Efterfrågan på utökad tågtrafik kommer sannolikt växa och kapacitetsbrister i spårsystemet såväl som trängsel i stationsmiljöerna kommer kunna bli betydande brister på flera plaster i regionen. Att utveckla systemet för att möjliggöra ökad trafik för de olika tågkategorierna är en komplex uppgift och kostnaderna för ökad kapacitet kan vara mycket hög. Betydelsen av att göra investeringar avvägt, i samspel med investeringar utanför regionen, och i rätt ordning är därmed stor.

Ärendenummer
TRV 2024/43370
Motpartens ärendenummer
RS 2024 - 0344

Dokumentdatum
2024-09-23

Stockholm central har en särskild betydelse som bytespunkt i kollektivtrafiksystemet för regionen, varför dess betydelse för långsiktig utveckling och funktion bör belysas.

I utvecklingen av järnvägen behöver betydande avvägningar göras. En sådan, där det vore önskvärt med stöd från regionplanen, är hur man regionalt ser på det långsiktiga behovet av mer spårkapacitet för ökad trafikering i järnvägssystemet kontra utvecklingen av kompletterande kollektivtrafik och bytespunkter, för att ihop bidra till och stärka regionens transportnät.

Prioriteringsinriktningen *effektiva transporter genom styrning* är relevant, men detta konkretiseras inte eller sätts i relation till möjlig effekt för respektive utmaning.

Regionens utveckling med en allt tätare stadsmiljö innebär anspråk på ökad yteffektivitet. Intresset för att utveckla bebyggelse utmed järnväg- och vägnätet är stort. Vid ställningstagande till ny bebyggelse invid infrastruktur-anläggningar behöver ett antal avvägningar göras och anläggningens funktion i nuläge eller framtid får inte äventyras. Bedömning av avstånd till infrastruktur förutsätter, förutom hänsyn till miljö, trafiksäkerhet, risk och underhåll även strategiskt underlag som beskriver framtida användning och anspråk inom järnväg- och vägsystemet.

4 Gemensamt ansvar för den regionala utvecklingen och former för samverkan

Trafikverket är positiva till samverkan i det fortsatta arbetet men anser att det behöver bli tydligare hur det ska genomföras.

Regionen bör ta en ledande roll för att driva den regionala processen med framtagande av regionala ställningstaganden. Som kollektivtrafikmyndighet och ansvarig för myndighet för länsplanen har Regionen ansvar som är nära kopplat till arbetet med prioritering av infrastrukturinvesteringar.

Finansieringsfrågorna, som är en väsentlig del av arbetet med prioriteringar, bör beskrivas tydligare. Tyngdpunkten i planförslagets beskrivning av finansiering är olika bidragsformer så som statlig medfinansiering och strukturfonder. Dessa är en viktig del, men vilken roll den nationella transportplanen och länstransport planen har för utveckling av den statliga infrastrukturen kan beskrivas tydligare. Det bör tydligt framgå att den största

Ärendenummer
TRV 2024/43370
Motpartens ärendenummer
RS 2024 - 0344

Dokumentdatum
2024-09-23

delen av investeringar i infrastruktur finansieras genom den nationella transportplanen samt intäkter från trängselskatten.

Kostnadskrävande åtgärder och begränsade medel att utveckla infrastruktur stärker behovet av myndighetsgemensam planering och prioritering i länet. Det är väsentligt med tydliga roller i det arbetet.

5 Lärande och uppföljning

I foljebrevet till samrådet framförs att Regionen önskar stöd i formulering av mål som grund för att följa upp planens genomförande. I samrådsförslaget anges nu gällande delmål som underlag för framtagandet av indikatorer.

Det är inte Trafikverkets roll att föreslå mål för Regionens plan. Däremot har vi stor erfarenhet av att arbeta med de statliga målen och att i samverkan med regioner och kommuner i forma mål för åtgärdsvalsstudier och andra utredningar

Generellt rekommenderar vi att skilja på värdeorienterade mål som kan uppnås vid ett genomförande av planen och indikatorer vilka mer syftar till att följa utvecklingen.

Med utgångspunkt från detta vill vi lyfta målet *minst 95% av ny bebyggelse bör tillkomma i regionens relativt sett mest tillgängliga lägen*, som ett gott exempel. Det påverkas direkt av planeringen, det är uppföljningsbart och har stor betydelse för tillgänglighet och effektivitet i transportsystemet.

Vi ser också positivt på mål för begränsning av hälsopåverkande miljöstörningar från trafiksystemet samt tydliga mål för begränsning av växthusgaser. Här rekommenderar vi att även mål för trafiksäkerhetsutvecklingen som en del av hälsobegreppet förs in planen.

För Trafikverket är tillgänglighet samt samhällsekonomisk effektivitet samt, tillgänglighet tillsammans med hänsynsmålen övergripande mål. Dessa kan vara svåra, med undantag för hänsynsmålen, att direkt omsätta till meningsfulla mål för planen, men de mål som sätts bör prövas mot dessa mål.

En hög och ökad andel för kollekttrafik, gång och cykel är angelägna ambitioner vilka bör följas som väsentliga indikatorer, men olämpliga som direkta mål eftersom de riskerar att leda till kostsamma lösningar utan att den bakomliggande målsättningen nås. Det är då bättre att använda andelar som

Ärendenummer
TRV 2024/43370
Motpartens ärendenummer
RS 2024 - 0344

Dokumentdatum
2024-09-23

ett mått och tydliggöra vilka målsättningar som måttet är tänkt att fånga, exempelvis hög tillgänglighet.

För målformuleringarna betonar Trafikverket betydelsen av att tillämpa ett brett perspektiv på transporter och att bejaka förekomsten av den mångfald av transportbehov som förekommer i storstadsregionen. Ett brett perspektiv är inkluderande och gör planen mer tillämpbar i ett vidare sammanhang.

Med vänlig hälsning

Helena Sundberg,

Regional direktör, Östra regionen

Trafikverket

Adress: Trafikverket Box 810, 781 28 Borlänge
Besöksadress: Trafikverket, Solna strandväg 98, Solna
Telefon: 0771-921 921
trafikverket.se

Dokumentegenskaper, Ärendenummer TRV 2024/43370, Motpartens ärendenummer RS 2024 - 0344, Dokumentdatum 2024-09-23, Dokumenttyp BREV. Konfidentialitetsnivå.1 Ej känslig

Ovanstående textfält är endast avsett att läsas digitalt och får ej tas bort. Det innehåller uppgifter från sidhuvudet och gör att dokumentets egenskaper blir tillgängliga enligt Lag (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service.